

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ»

Μεταπτυχιακή διατριβή
**Γεωπολιτική προσέγγιση
της Ευρωπαϊκής Ενοποιητικής Διαδικασίας.
Σύνορα και Χώρος**

Γεώργιος Αραμπατζής

Επιβλέπων:
Καθ. Γεώργιος Σιδηρόπουλος
Μέλη επιτροπής:
Καθ. Π. Γρηγορίου, Αν/της Καθ. Ι. Χωριανόπουλος

ΜΥΤΙΛΗΝΗ 2017

**Γεωπολιτική προσέγγιση
της Ευρωπαϊκής Ενοποιητικής Διαδικασίας.
Σύνορα και Χώρος**

Γεώργιος Αραμπατζής

Geopolitical Approach of the European Integration Procedure Borders and Space

Abstract

Even though the European Union cannot be characterized as a structured state – term which usually corresponds to the perception of the state (people, ground, autonomous political power) and involves institutions and processes in the fields of political, financial and social activities – it is perceived as a global political actor. Nor can the European space be thought of as the submit of national space of its member states. On the contrary, the process of the European integration includes the principle of transnationality which is a revolution in the international relations and grants hope for change in the course of the European history far from nationalistic disputes of the past, towards a unifying, strong democracy, which will empower human rights and diminish peripheral inequalities and increase the impact of the European Union worldwide.

The year 2017 during which the present dissertation was written, has been a year of primary importance as the Union is called to face multileveled challenges effectively, in the middle of an electionary year for some of its most powerful member – states. Brexit, the French, Dutch and German elections seem to have inaugurated a polarized atmosphere, which in turn has led to the rise of a right wing discourse. Along with the authoritarian regime heritage of the VISEGRAD states and their just eighteen – year- old experience in democratic governing and insitutions, the refugee and migration flows into Europe, the terrorist attacks in European cities, the Ukrainian and Turkish crises with the European Union, the Arabic “winter” in Maghreb and the Middle East and finally the financial crises in the European South, a suffocating environment has been created in the unifying European process.

The present dissertation consists of four units all of which systematically focus their interest on the external borders of Europe Union and the premises of her. The main goal of this study is to elaborate on whether there is a need to establish and

reinforce some areas of the Common European Politics, such as Foreign Affairs, Defense and Security, Immigration and Asylum, while at the same time acknowledging and presenting the repercussions and perspectives of cross-border and state differences in case of a further expansion of the European Union. The time period the study focuses on, is the contemporary era, meaning the time since the establishment of the European Communities onwards.

The first unit provides a theoretical and historical framework around the notions of “border”, “space” and “Europe”. The concepts of border and space are analyzed through the spectrum of jurisprudence and social sciences such as Human Geography and Political Geography. The history and development of the borders, as well as the composition and redefinition of the borders brought about by the European Union are systematically analyzed and presented.

The second unit refers to the challenges the external borders of the European Union has faced from its creation to this day. These challenges include the refugee and immigration flows to the European Union, cross-border crime and human trafficking, drug and smuggling groups (stolen vehicles, goods), acting both inside the European Union and other countries. Transnational border disputes between both countries of the European Union as well as of state – members with countries outside the European Union, are also examined.

The third Unit attempts a geopolitical approach between either countries inside the European Union or the European Union with other neighboring countries outside the Union. This approach derives from the Politics of Energy and Neighboring Policy of the European Union in the Mediterranean, Caucasus and Eastern Europe and targets to present contemporary geopolitical challenges.

Finally, the last unit is concerned with the need to promote common European politics around issues touched in the previous units, so that the multileveled threats and challenges that the member – states and the European Union itself face could be addressed.

The results of the present study lead us to the conclusion that multileveled challenges faced by the member – states of the European Union are related to the notions of “border” and “space” within a globalized environment and thus require common action and common politics. The external boundaries of the European Union are called to play the role of a wave crusher to problems deriving from places far

away from the European Union, inside a globalized environment that makes movement easy and spreads information fast.

The refugee and immigration flows, cross-border organized crime, terrorism and transnational border disputes - both among the member – states and between members of the Union and neighboring countries – could be faced and solved effectively through common European politics and actions, as well as transnational cross-border cooperation.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	1
I. ΣΥΝΟΡΑ ΚΑΙ ΧΩΡΟΣ. Θεωρητική και Ιστορική Προσέγγιση με έμφαση την Ευρώπη	
1.1 Οι έννοιες του Συνόρου και του Χώρου στις Ανθρωπιστικές και Κοινωνικές Επιστήμες:.....	4
1.2 Ο ευρωπαϊκός χώρος και τα Σύνόρά του	11
1.3 Η «καρδιά» της Ευρώπης	17
1.4 Χώρος και Σύνορα. Οικονομία, Αγορά και Ασφάλεια.....	23
II. ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΣΥΝΟΡΑ. Προκλήσεις και Απειλές	
2.1 Προσφυγικές και Μεταναστευτικές Κρίσεις στην Ευρώπη	32
2.2 Οργανωμένο Έγκλημα & Τρομοκρατία	37
2.3 Διακρατικές Διενέξεις επί των Ευρωπαϊκών Εξωτερικών Συνόρων	51
III. ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΕΣ ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ. Γεωπολιτική και Γεωοικονομία με την άλλη πλευρά των ευρωπαϊκών εξωτερικών συνόρων. Βασικές Γεωπολιτικές Θεωρήσεις	
3.1 Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας	65
3.2 Η Ενεργειακή Πολιτική της Ε.Ε	67
3.3 Ευρωπαϊκή Ένωση και Ρωσία: Γεωοικονομία	67
3.4 Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία	71
3.5 Ευρωπαϊκή Ένωση και Μεσόγειος	77
IV. ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΣΥΝΟΡΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΙΟΙΗΣΗ. Περί Κοινών Ευρωπαϊκών Πολιτικών Συμπεράσματα και Συζήτηση	86
Αντί Επιλόγου	93
Βιβλιογραφία	93

*«... Το μοναδικό σύνορο που χαράζει η Ευρωπαϊκή Ένωση
αφορά τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα...»
Λάακεν 2001*

Εισαγωγή:

Ως Γεωπολιτική ορίζεται η μελέτη των επιδράσεων της γεωγραφίας (φυσικής και ανθρώπινης) στις διεθνείς σχέσεις και στην διεθνή πολιτική. Η Γεωπολιτική ως θεωρία χωρικών αλληλεξαρτήσεων και ιστορικής αιτιότητας, αναλύει και συσχετίζει σταθερούς και μεταβλητούς γεωγραφικούς παράγοντες καταλήγοντας σε συμπεράσματα κατανομής της ισχύος στον διεθνή χώρο. Μέσω της μελέτης της εξωτερικής πολιτικής των διεθνών πολιτικών δρώντων, η γεωπολιτική επιχειρεί να κατανοήσει, να εξηγήσει και να προβλέψει τις κινήσεις των διεθνών πολιτικών παικτών.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένας παγκόσμιος πολιτικός παίκτης παρόλο που δεν αποτελεί ένα κράτος συγκροτημένο, όπως συνήθως αντιλαμβανόμαστε την έννοια της ύπαρξης της κρατικής οντότητας, (λαός, έδαφος, αυθυπόστατη πολιτική εξουσία), με θεσμούς και διαδικασίες οι οποίες αφορούν τους τομείς της πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας. Ούτε ο ευρωπαϊκός χώρος αποτελεί το άθροισμα των εθνικών επικρατειών των κρατών μελών της. Αντιθέτως η διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης, διακατέχεται από την αρχή της υπερεθνικότητας, η οποία αποτελεί μία επανάσταση στις διεθνείς σχέσεις, προσδίδοντας ελπίδα για αλλαγή του ρου της ευρωπαϊκής ιστορίας μακριά από τις εθνικιστικές έριδες του παρελθόντος, προς μία κατεύθυνση ενότητας, ισχυρότερης δημοκρατίας, επέκτασης του πεδίου εφαρμογής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, άμβλυνσης των περιφερειακών ανισοτήτων και αύξησης της ευρωπαϊκής επιρροής παγκοσμίως.

Η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία αναπτύσσεται σε τέσσερις ενότητες με συστηματική μέθοδο και πανοραμική μορφή, έχοντας ως σταθερή μεταβλητή του ερευνητικού της ενδιαφέροντος τα ευρωπαϊκά εξωτερικά σύνορα και τον χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιδιώκει να απαντήσει στην ανάγκη της ύπαρξης και ενδυνάμωσης των Κοινών Ευρωπαϊκών Πολιτικών όπως Εξωτερικών, Άμυνας και Ασφάλειας, Ασύλου και Μετανάστευσης καθώς επίσης και να αναδείξει τις επιπτώσεις και τις προοπτικές των διασυνοριακών διακρατικών διαφορών σε περίπτωση περαιτέρω διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η περίοδος την οποία η εργασία θα προσεγγίσει τα σύνορα και τον ευρωπαϊκό χώρο ορίζεται η σύγχρονη εποχή, από την ίδρυση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

Το πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζει ένα θεωρητικό και ιστορικό πλαίσιο περί «συνόρων», «χώρου» και «Ευρώπης». Στο κεφάλαιο αυτό αναλύονται οι έννοιες του συνόρου και του χώρου μέσα από προσεγγίσεις τόσο της νομικής επιστήμης, όσο και των κοινωνικών επιστημών και συγκεκριμένα της ανθρωπογεωγραφίας και της πολιτικής γεωγραφίας. Παρουσιάζεται αναλυτικά η ιστορία και η εξέλιξη των συνόρων στον ευρωπαϊκό χώρο καθώς επίσης και των συνόρων που η σύσταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανασηματοδοτεί και επανακαθορίζει σε αυτόν.

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στις προκλήσεις που δέχονται τα κοινά εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την ίδρυσή της έως και σήμερα. Οι προκλήσεις αυτές είναι οι προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, το διασυνοριακό έγκλημα και η δράση διεθνών εγκληματικών

οργανώσεων που εδρεύουν σε χώρες – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και σε τρίτες χώρες και διακινούν διασυνοριακά παρανόμως ανθρώπους, ναρκωτικά, κλεμμένα οχήματα καθώς επίσης και διεξάγουν λαθρεμπόριο αγαθών και όπλων. Το κεφάλαιο αυτό θα αναφερθεί και στο φαινόμενο της τρομοκρατίας με φόντο κυρίως τις τρομοκρατικές επιθέσεις που συνέβησαν στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. , Τέλος, το κεφάλαιο αυτό θα αναφερθεί στις διακρατικές συνοριακές διαφωνίες μεταξύ των ανωτέρω χωρών – μελών και τρίτων χωρών που εκδηλώνονται στα εξωτερικά συνόρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το τρίτο κεφάλαιο επιχειρεί μία γεωπολιτική προσέγγιση μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των τρίτων χωρών με τις οποίες συνορεύει. Η προσέγγιση αυτή γίνεται με βάση την Ενεργειακή Πολιτική και την Πολιτική Γειτονίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις περιοχές της Μεσογείου, του Καυκάσου και της Ανατολικής Ευρώπης παρουσιάζοντας τις σύγχρονες γεωπολιτικές προκλήσεις.

Τέλος, το τελευταίο κεφάλαιο επιδιώκεται η ανάδειξη της ανάγκης της ανάπτυξης κοινών ευρωπαϊκών πολιτικών που σχετίζονται με τα θέματα που έχουν ήδη παρουσιαστεί, με στόχο την επιτυχημένη αντιμετώπιση των πολυεπίπεδων απειλών και προκλήσεων που τα κράτη – μέλη και η ίδια η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετωπίζουν.

I. ΣΥΝΟΡΑ ΚΑΙ ΧΩΡΟΣ

**Θεωρητική και Ιστορική προσέγγιση με έμφαση
την Ευρώπη**

1.1 Οι έννοιες του Συνόρου και του Χώρου στις Ανθρωπιστικές και στις Κοινωνικές Επιστήμες

Στις μέρες μας, στα πλαίσια της διεθνούς κοινότητας, το κράτος αποτελεί την πρωταρχική έκφραση της ατομικότητας κατέχοντας «μία θέση κλειδί» μέσα στο σύστημα του διεθνούς δικαίου (*Max Huber*). Παρά την υπερπληθώρα των θεωρητικών προσεγγίσεων για το «*τι είναι κράτος;*», ένας σαφής ορισμός έχει πολλές προσλήψεις. Ως βασικά του στοιχεία θεωρούνται: α) ο λαός (ο οποίος εκφράζει την θέλησή ορισμένου αριθμού ατόμων να ζήσει στο πλαίσιο μιας οργανωμένης κοινωνίας), β) το έδαφος (το οποίο είναι η περιοχή στην οποία διαβιεί ο λαός και ασκούνται οι εξουσίες του κράτους), και γ) η αυθυπόστατη πολιτική εξουσία (η μη επιρροή ξένης κυβέρνησης). Τα παραπάνω στοιχεία και η άσκηση επιρροής στη λειτουργία της οργανωμένης διεθνούς κοινότητας πηγάζουν από τη θεωρητική κληρονομιά της Σύμβασης για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των κρατών (*Μοντεβιέδο, 1933*), το περιεχόμενο της οποίας αν και μόνο οι Η.Π.Α. και κάποια λατινοαμερικανικά κράτη επικύρωσαν, η οποία επηρέασε έντονα το διεθνές δίκαιο στο σύνολό του (*Ρούκουνας 2011*).

Το σύνολο των αρμοδιοτήτων, τις οποίες το κράτος ασκεί στο έδαφός του, ονομάζεται εδαφική κυριαρχία, μια έννοια που εκφράζει την επιθυμία για ασφάλεια, ειρηνική συνύπαρξη και συνεργασία μεταξύ των κρατών, και ανεξαρτητάτη την γεωγραφική διαμόρφωση εκδηλώνεται εννιαία «*ως η απόλυτη, πλήρης και αποκλειστική εξουσία του κράτους (νομοθετική/ δικαστική/ διοικητική) να ελέγχει χάρη στην εσωτερική εννομη τάξη, τα πρόσωπα και τα πράγματα που βρίσκονται στην εδαφική του περιοχή*». Η νομική εξασφάλιση της ανεξαρτησίας των κρατών σε σχέση με το έδαφός τους ορίζεται ως η Αρχή της Εδαφικής Ακεραιότητας, ο σεβασμός της οποίας καθορίζεται ρητά στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και επαναλαμβάνεται συχνά σε μεγάλες διεθνείς διακηρύξεις.

Η εξασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας εκφράζεται και με το Απαρβίαστο των Συνόρων, το οποίο πολλές φορές προσδιορίζεται σε διεθνή κείμενα ως η ρητή δέσμευση του σεβασμού των συνόρων μεταξύ ενδιαφερόμενων κρατών. Το σύνορο με αυτόν τον τρόπο, στο διεθνές δίκαιο, αποκτά αντικειμενική υπόσταση και εφόσον έχει παραχθεί σύμφωνα με αυτό δεσμεύει και τρίτα κράτη. (*Ρούκουνας 2011*).

Σύμφωνα με το Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, ως σύνορο ορίζεται το σημείο στο οποίο το έδαφος ενός κράτους τελειώνει. Αντιστρόφως θεωρείται ότι το έδαφος ενός κράτους περικλείεται από σύνορά του. Το σύνορο μπορεί να είναι είτε μόνο η γραμμή που χωρίζει το έδαφος δύο ή και περισσότερων κρατών ή το έδαφος ενός κράτους και την ανοιχτή θάλασσα, είτε μία ολόκληρη ζώνη στην οποία τα όμορα κράτη ασκούν συνεργασία.

Ενίοτε, σύνορα ενυπήρχαν από την αρχαιότητα με την έννοια είτε της γραμμής είτε της ζώνης και αποτελούσαν σημείο επαφής και ανταλλαγής προϊόντων καθώς και συστηματικής φρούρισης, όπως για παράδειγμα τα ρωμαϊκά σύνορα (*limes*) και το σινικό τείχος. Τα σύνορα, λοιπόν, δεν αποτελούν χαρακτηριστικό

γνώρισμα αποκλειστικά της σύγχρονης οργάνωσης των κρατών, όπως αυτή συνδέει την σταθερότητα του εδαφικού στοιχείου με την ύπαρξη των συνόρων.

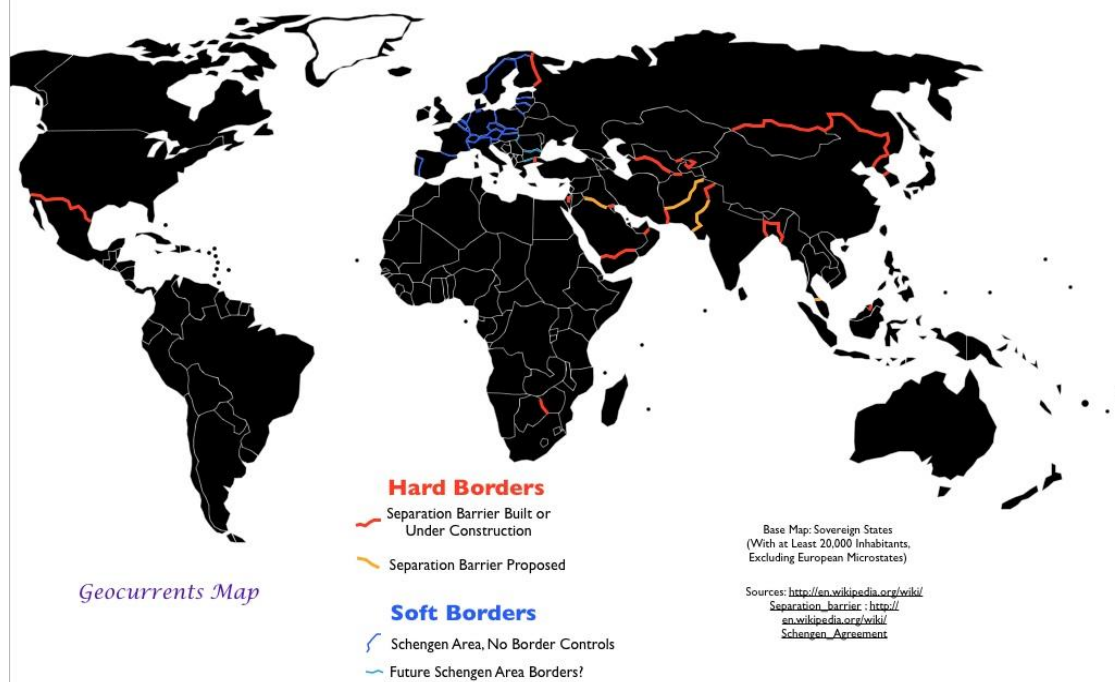
Τα είδη των συνόρων διακρίνονται σε χερσαία, θαλάσσια και εναέρια. Η διαμόρφωση αυτών προκύπτει ως αποτέλεσμα των πολιτικών διαπραγματεύσεων, που αποβλέπουν στην διασφάλιση της ισορροπίας, ενώ ο καθορισμός τους γίνεται με διεθνείς συνθήκες μέσω των διαδικασιών της οριοθέτησης (καθορισμός των συνόρων στον χάρτη) και της σήμανσης (τοποθέτηση αντικειμένων επί τόπου). Περαιτέρω, τα σύνορα ενός κράτους, ανάλογα με τον τρόπο χάραξής τους, κατά κάποιες απόψεις εξειδικεύονται σε τέσσερις ξεχωριστούς τύπους: τα ορογραφικά ή φυσικά σύνορα (π.χ. ποτάμια, οροσειρές), τα γεωμετρικά σύνορα που ορίζονται με ευθείες γραμμές (π.χ. τα σύνορα των κρατών της Αφρικής), τα αστρονομικά σύνορα τα οποία ορίζονται πάνω στους γεωγραφικούς παράλληλους (σύνορα Η.Π.Α. – Καναδά) και τα μικτά ορογραφικά και γεωμετρικά σύνορα που είναι και τα συνηθέστερα μεταξύ των περισσότερων κρατών (Χουλιάρας 2007)

Εν αντιθέσει με την Νομική Επιστήμη, οι Κοινωνικές Επιστήμες προσεγγίζουν τα σύνορα ως μη σταθερές και απaráλλακτες στον χώρο και στον χρόνο, ευέλικτες, φαντασιακές, κατασκευασμένες διαχωριστικές γραμμές μεταξύ των κρατών, οι οποίες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τα έθνη – κράτη (ως πολιτικούς σχηματισμούς) που αναδύθηκαν μόλις τον 19^ο και τον 20^ο αιώνα υπό την επήρεια των εθνικιστικών ιδεολογιών και την κατάρευση των αυτοκρατοριών και αποτελούν την απόδειξη της ισχύος τους. (Χουλιάρας 2007).

Εξάλλου, «Η έννοια σύνορο παραμένει για ορισμένους μια σκληρή διαχωριστική γραμμή που ορίζει την επικράτεια ενός κράτους με νομική υπόσταση και ακρίβεια ενώ για άλλους παραμένει ένα απαλότερο είδος ορίου» (Λεοντίδου, 2005).

Θεμελιακό στοιχείο της ανθρωπογεωγραφίας αποτελεί η έννοια της Κυκλοφορίας. Η έννοια αυτή ενσωματώνει όλες τις πλευρές της Φύσης του Ανθρώπου (ακόμη και την περιέργειά του). Προκαλείται από τις φυσικές, δημογραφικές, οικονομικές, πολιτικές διαφορές από τόπο σε τόπο και συνιστά στοιχείο προόδου καθώς επιτρέπει την αξιοποίηση των φυσικών και ανθρώπινων πόρων συμβάλλοντας έτσι στον παγκόσμιο πλούτο. Φυσικά η κυκλοφορία προσώπων αποτελεί παράγοντα αλλαγής και αποσταθεροποίησης ατόμων και κοινωνιών, οι οποίες συγκροτούνται γύρω από αμυντικά συστήματα με σκοπό να διατηρήσουν την Κυκλοφορία από και προς κάποιο «έσω χώρο», σε ανεκτά επίπεδα. Το σύνορο λοιπόν, μπορεί να θεωρηθεί ως ένα εργαλείο το οποίο επιτρέπει την επιβίωση ατόμων και ομάδων μέσα σε έναν κόσμο Κυκλοφορίας. Έχει στρατιωτική, δημογραφική, οικονομική, πολιτική και πολιτισμική λειτουργία και ελέγχει την είσοδο τόσο των ξένων στρατιωτικών δυνάμεων όσο και άλλων «απειλών» (Πρεβελάκης 2016).

Varieties of Land Borders

Η ευελιξία των συνόρων εντοπίζεται στην διττή τους ιδιότητα να αποτελούν ταυτόχρονα για ροές ανθρώπων, κεφαλαίων και προϊόντων τόσο σημείο φραγμού όσο και σημείο περάσματος. Η λειτουργία τους αυτή επηρεάζεται από το πολιτικό σύστημα του κάθε κράτους και τα εκάστοτε συμφέροντά του, τις διεθνείς συγκυρίες και τις συνθήκες που επικρατούν στο εσωτερικό του, αλλά και στην παγκόσμια γεωπολιτική σκηνή ανά χρονική περίοδο. Κοινωνικοί επιστήμονες ισχυρίζονται ότι στα σύνορα των κρατών «καθρεφτίζονται» η εσωτερική πολιτική και η οικονομική κατάσταση ενός κράτους καθώς και οι σχέσεις εξουσίας στο εσωτερικό του. (Ιωσηφίδης, 2011).

Είχαν προηγηθεί πιο περιγραφικές θεωρίες για τα σύνορα, που κυρίως ανέπτυσαν ταξινομήσεις και τυπολογίες, οι οποίες ως σκοπό είχαν να κατανοήσουν το «που» και το «γιατί» χαράσσονταν τα σύνορα, επικεντρώνοντας την προσοχή τους στις διαδικασίες οριοθέτησης και εξέλιξης των συνόρων και στην σχέση τους με το φυσικό περιβάλλον επηρεασμένες από τον πολιτικό ντετερμινισμό, που όριζε ότι το φυσικό τοπίο διαμορφώνει με γραμμικό τρόπο τις κοινωνικές και οικονομικές συμπεριφορές και δραστηριότητες των ανθρώπων.

Οι πολιτικοί γεωγράφοι και οι διεθνολόγοι, μελετώντας τα σύνορα μεταξύ των κρατών, θεωρούν ότι αυτά εκφράζουν την εδαφικότητα των κρατών και λαμβάνουν τα κράτη ως δεδομένα και όχι ως τρόπο έκφρασης και οργάνωσης των κοινωνικών σχέσεων εντός συγκεκριμένου ιστορικού πλαισίου (Χουλιάρης 2011).

Η εδαφικότητα, «συνιστά προεξέχουσα έννοια στην γεωγραφική μορφή των εξουσιαστικών σχέσεων» (Agnew 2009, σελ 12) καθώς επίσης ότι είναι μία μορφή χωρικότητας η οποία «προσδιορίζει μεν μία επικράτεια αλλά διαχωρίζει τον

κοινωνικό χώρο (Πετράκου, 2012).

Άλλοι πολιτικοί γεωγράφοι στηρίζονται σε μια σειρά κριτηρίων πληθυσμιακών χαρακτηριστικών όπως η γλώσσα, η θρησκεία, και η εθνοτική καταγωγή τα οποία θεωρούν τις βάσεις για τον καθορισμό των συνόρων ως διαχωριστικά των εθνών. Οι σύγχρονες προσεγγίσεις όμως της πολιτικής γεωγραφίας στα πλαίσια της μετανεωτερικότητας και της κριτικής γεωπολιτικής αντιλαμβάνονται τα σύνορα και μέσα από τη σχέση εδαφικότητας και ταυτοτήτων (Χουλιάρας).

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να καταγραφεί ο διαχωρισμός δύο βασικών εννοιών, που κατά τους πολιτικούς γεωγράφους έχουν διακριτές σημασίες, του «συνόρου» (boundary ή borders) και της «μεθορίου» (frontier). Ο όρος μεθόριος «αναφέρεται σε μια διαδικασία εξάπλωσης ή διεύρυνσης μιας πολιτικής οντότητας και χαρακτηρίζεται από εξωστρέφεια ως αποτέλεσμα κεντρόφυγων δυνάμεων υποδηλώνοντας ενσωμάτωση και αλληλεπίδραση». Αντιθέτως τα σύνορα «υποδηλώνουν τα εδαφικά όρια ενός κράτους τα οποία αποτελούν παράγοντα διαχωρισμού και ελέγχου ως αποτέλεσμα κεντρομόλων δυνάμεων και τα οποία διαχωρίζουν πληθυσμούς» (Χουλιάρας 2011, σελ.208)

Ο χώρος κατά την αρχαιότητα αποτελούσε πεδίο μελέτης αποκλειστικά των θετικών επιστημών και σύμφωνα με την Αριστοτελική σκέψη θεωρούνταν μετρίσιμο μέγεθος. Την Αριστοτελική αυτή σκέψη, την εποχή του Διαφωτισμού, εισάγει στην δυτική Ευρώπη ο Καρτέσιος, σύμφωνα με τον οποίο ο χώρος αποκτά τις δικές του διαστάσεις, οι οποίες και υπολογίζονται με βάση το ομώνυμο σύστημα. Κατά τους Καρτεσιανούς και μετακαντιανούς φιλοσόφους, ο χώρος αποτελούσε δημιουργήμα του Θεού κατά την πρώτη ημέρα της δημιουργίας του κόσμου. Μία τέτοια προσέγγιση όμως δεν λάμβανε υπ' όψη της τον ανθρώπινο παράγοντα και την δραστηριότητά του πάνω σε αυτόν (Lefebvre 1974).

Η γέννηση της Πολιτικής Οικονομίας πάνω στους προβληματισμούς του Adam Smith για την συσώρευση του πλούτου ανά περιοχή, κατά την περίοδο της βιομηχανικής επανάστασης, προέκυψε μέσα από την ανάγκη για επιστημονικές απαντήσεις και ερμηνεία, των νεοαναδυόμενων δεσμών του χώρου με το παρελθόν του και με τις πρωτοποριακές τεχνολογικές ανακαλύψεις (Lefebvre 1974).

Η μαρξιστική θεωρία βασίζεται στην διαδικασία της παραγωγής. Μελετώντας τα «μέσα» παραγωγής και το αποτέλεσμα της ως τελικό «προϊόν», ο Μαρξ δεν εισάγει κάποιο θεωρητικό σχήμα για τον χώρο. Αντίθετα, κατά την μαρξιστική προσέγγιση, ο χώρος αποτελεί «μέσο» της παραγωγικής διαδικασίας, όπως ο καταμερισμός της εργασίας, η τεχνολογία και η γνώση (Lefebvre 1974).

Για τους οικονομολόγους, ο χώρος ασκεί μεγάλη επίδραση στην οικονομική συμπεριφορά των ατόμων σε επίπεδο: α) εδαφικό (καθώς επάνω του ασκούνται η αγροτική, η βιομηχανική ή άλλες παραγωγικές διαδικασίες και η αξιοποίηση στοιχείων του υπεδάφους), β) απόστασης (ως διάσταση του χώρου ανάμεσα στις ανθρώπινες διαδικασίες) και γ) εγκατάστασης οικονομικών δραστηριοτήτων (παραγωγικών και καταναλωτικών) (Κόνσολας 1997).

Τον 20^ο πλέον αιώνα, με την ανάπτυξη της μαρξιστικής γεωγραφίας στο δίπολο του ανπτυγμένου κέντρου - υποανάπτυκτης περιφέρειας με την συνεισφορά

του David Harvey, η έννοια του χώρου εξετάζεται από ανθρωπογεωγράφους ως απόρροια της ανταγωνιστικότητας τόπων παγκοσμίως εντός καπιταλιστικού πλαισίου (Hubbard κ.α. 2004.)

Για τους κοινωνικούς επιστήμονες, ο χώρος «αποτελεί πλαίσιο αναφοράς των πράξεων φυσικών δρόντων, πάνω σε προβλήματα και δυνατότητες, συνδεδεμένες με τον τρόπο ανθρώπινης δράσης μέσα στον φυσικό κόσμο». Η έννοια του χώρου δεν αναφέρεται σε συγκεκριμένα αντικείμενα αλλά μας δίνει την δυνατότητα να παρουσιάσουμε ή να μελετήσουμε εντός ενός πλαισίου τις κοινωνικές δράσεις και τις επιπτώσεις τους στον φυσικό κόσμο. Οι δρώντες λαμβάνουν «υποκειμενικό» χαρακτήρα (Werlen, 1992.)

Στην μελέτη της πολιτικής συγκρότησης του χώρου με την μορφή των εθνών – κρατών, την μεγαλύτερη η συνεισφορά στον επιστημονικό διάλογο αποτέλεσε η ιδέα του Benedict Anderson (1991), περί «φαντασιακών κοινοτήτων». Τα έθνη, κατά τον Anderson, α) αποτελούνται από άτομα, τα οποία γνωρίζονται μεταξύ τους σε «φαντασιακό» επίπεδο, καθώς μοιράζονται κοινές πεποιθήσεις, συμπεριφορές και απόψεις, β) αυτοπροσδιορίζονται και διαφοροποιούνται από όσους δε μοιράζονται τα παραπάνω χαρακτηριστικά, γ) διαβιούν εντός συνόρων εκτός των οποίων διαβιούν άλλα έθνη, δ) επιθυμούν να είναι ελεύθερα εκφράζοντας την ελευθερία τους αυτή μέσω του πατριωτισμού, βάση των αξιών της γαλλικής επανάστασης και του Διαφωτισμού.

Ο Χώρος στις νέες τεχνολογίες. (Διάστημα και Κυβερνοχώρος)

Η εξέλιξη των επιστημών και της τεχνολογίας είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία νέων «χώρων» στους οποίους ο άνθρωπος κατάφερε να ασκήσει πολλές από τις δραστηριότητές του. Όπως για παράδειγμα ο χώρος του Διαστήματος, στον οποίο από την δεκαετία του 1960 άνθρωπος κατάφερε να εισέλθει και με διαρκώς «μεγαλύτερα βήματα» να εξερευνεί και να εκμεταλεύεται προς όφελος των γηινών του δραστηριοτήτων του.

Η κατάκτηση του διαστήματος όμως έθετε σε αμφισβήτηση θεωρητικά σχήματα που οι φυσικοί γεωγράφοι και οι ανθρωπογεωγράφοι μέχρι εκείνη την περίοδο είχαν δομήσει. Η «εδαφικότητα» της Massey και η «τοπικότητα της γνώσης» του Geertz, πως θα μπορούσαν να παραμείνουν πειστικές θεωρίες όταν κάθε σημείο της ατμόσφαιρας, της επιφάνειας και του υπέδαφους μπορεί να τεθεί υπό δορυφορική παρακολούθηση; Εξίσου, σε αμφισβήτηση τίθονταν και η «κλίμακα» των ανθρωπογεωγράφων με την οποία ιεραρχούσαν τα ανθρωπογεωγραφικά φαινόμενα έχοντας στην κορυφή της το «παγκόσμιο» επίπεδο (Mac Donald 2007).

Η εξω-ατμοσφαιρική ανθρώπινη δραστηριότητα παράγει νέες «σαφείς» και «καθορισμένες» γεωγραφίες με αστροπολιτικά χαρακτηριστικά όπως την βαρυτική έλξη της γης, την τροχιά της και την σχέση της με άλλα φαινόμενα του διαστήματος (Dolman 2002).

Η στρατιωτικοποίηση του Διαστήματος αποτέλεσε προτεραιότητα των

μεγάλων παγκόσμιων δυνάμεων καθώς το Διάστημα τους παρείχε ένα νέο πεδίο σύγκρουσης και ανταγωνισμού. Ευτυχώς από το 1967 ο Ο.Η.Ε. απέκλεισε τα πυρηνικά όπλα από την κούρσα των διαστημικών πολεμικών εξοπλισμών υπό τον φόβο πως όποιος θα κατάφερνε να στείλει πυρηνικό όπλο εκτός ατμόσφαιρας θα ήταν σε θέση να προσβάλλει οποιοδήποτε σημείο της Γης.

Η αποστολή στο Διάστημα δορυφόρων για στρατιωτικούς και τηλεπικοινωνιακούς σκοπούς όμως προσέδιδαν στρατηγική και διπλωματική υπεροχή. Η αναγώριση και η φωτογράφιση μέσω δορυφόρου και η εξέλιξή της σε παρακολούθηση σε πραγματικό χρόνο τεράστιων επιφανειών της Γης με μεγάλη ευκρίνεια και σε πολύ μικρή απόκλιση, πέρα από τις στρατιωτικές εφαρμογές, μπορεί να παρέχει νέες δυνατότητες και νέες χρήσεις στο πεδίο της έρευνας και διάσωσης, καθώς επίσης και της επιτήρησης - παρακολούθησης μέσω ειδικών προγραμμάτων (όπως το eurosur στα ευρωπαϊκά εξωτερικά σύνορα) της κυκλοφορίας των οχημάτων και των πλοίων των συνόρων προς αποτροπή παράνομων διασυνοριακών δραστηριοτήτων (Mac Donald 2007).

Οι Κριτικοί Ανθρωπογεωγράφοι κατηγορούν αυτές τις νέες δορυφορικές δυνατότητες που η τεχνολογία μπορεί να παρέχει για το ευρύτερο κοινωνικό καλό και θεωρούν ότι στα χέρια της εξουσίας αποτελούν εργαλείο καταδυνάστευσης και παραβίασης της ιδιοτικότητας και της προσωπικότητας, εμπνεόμενοι από την κριτική του Foucault στο Πανοπτικόν του Jeremy Bentham (Mac Donald 2007).

Η τεχνολογική πρόοδος δημιουργεί ακόμη μία νέα γεωγραφία, αυτήν του «χώρου του Διαδικτύου». Ο ψηφιακός αυτός χώρος αποτελείται από συνδεδεμένους ηλεκτρονικούς υπολογιστές ανά την υφήλιο, οι οποίοι μπορούν να ανταλλάσουν «πακέτα δεδομένων» μεταξύ τους σε πραγματικό χρόνο. Όταν στα τέλη της δεκαετίας του 1960 πρωτολειτούργησε το πρώτο είδος διαδικτύου, το ARPANET, μεταξύ 4 πανεπιστημιακών κόμβων κανείς δεν μπορούσε να φανταστεί τις δυνατότητες και την επιρροή που θα ασκούσε το διαδίκτυο σε όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες (φυσικές και ψηφιακές) λίγες μόνο δεκαετίες αργότερα.

Ο διαδικτυακός χώρος είναι άπειρος και άυλος, με την έννοια της «απόστασης» να μην έχει την ίδια βαρύτητα όπως στον φυσικό χώρο. Οι χρήστες του διαδικτύου μπορούν να επικοινωνούν και να μοιράζονται όγκους δεδομένων και πληροφορίες σε πραγματικό χρόνο από υπολογιστές που στον πραγματικό χώρο απέχουν χιλιάδες χιλιόμετρα μεταξύ τους. Σε αντίθεση με τον φυσικό κόσμο όπου τοποθετούνται σύνορα και τείχη, στον κυβερνοχώρο η ιδιωτικότητα επιτυγχάνεται αγνοώντας ή επιλέγοντας την παρουσία των συνομιλητών μας ενώ η μετάβαση σε αυτόν επιτυγχάνεται μέσω των υπερσυνδέσμων των ηλεκτρονικών διευθύνσεων και των κωδικών πρόσβασης. (Γκότσης 2013).

Σύνορα και φραγμοί στον κυβερνοχώρο παρατηρούνται μόνο σε απολυταρχικά και ημιδημοκρατικά καθεστώτα. Μέσω της απαγόρευσης στην πρόσβαση διαδικτυακών πλατφόρμων επικοινωνίας και ενημέρωσης του παγκόσμιου διαδικτυακού ιστού, τα καθεστώτα αυτά επιχειρούν την επιλεκτική και μονομερή ενημέρωση - χειραγώγηση της κοινής τους γνώμης μόνο από τις κυβερνητικές ενημερωτικές ιστοσελίδες καθώς επίσης και την πρόληψη αντικαθεστωτικών

κινητοποιήσεων στον πραγματικό χώρο της κρατικής τους επικράτειας.

Επίσης στον κυβερνοχώρο, λαμβάνει χώρα και μία νέα μορφή εγκληματικότητας (η διαδικτυακή), η οποία περιλαμβάνει απάτες, διακίνηση ναρκωτικών, διακίνηση υλικού παιδικής πορνογραφίας, δικτυοπειρατεία λογισμικού και απάτες με πιστωτικές κάρτες και η οποία αναπτύχθηκε με τόση ταχύτητα εκμεταλευόμενη την δυσκολία αστυνόμευσης και επιτήρησής του, την μικρή έως ελάχιστη γνώση της χρήσης του διαδικτύου από τα παιδιά και από τα φτωχά κοινωνικά στρώματα και την έλλειψη κατάλληλων λογισμικών προστασίας από τον κάθε ηλεκτρονικό υπολογιστή που βρίσκεται σε σύνδεση με το διαδίκτυο

Τέλος, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι μέσω των νέων τεχνολογικών δυνατοτήτων, ο ψηφιακός χώρος επαυξάνεται με τρισδιάστατα γραφικά στοιχεία και αλληλοεπιδρά με τον γεωγραφικό χώρο στο καθημερινό και πραγματικό περιβάλλον δημιουργώντας για τον άνθρωπο μία κατάσταση διπλής χωρικότητας. Οι «υβριδικοί» αυτοί χώροι συνδιάζουν το φυσικό με το ψηφιακό στοιχείο και δημιουργούν ένα περιβάλλον μεικτής αλληλεπίδρασης των χρηστών μεταξύ φυσικού και εικονικού κόσμου (Γκότης 2013).

«Ο χώρος πλέον, λόγω του διαδικτύου, ανασυγκροτείται και δομείται ως μία ενιαία υβριδική οντότητα, αποτελούμενη τόσο από το φυσικό όσο και από το ψηφιακό στοιχείο» (Γκότης 2013 σελ. 68).

1.2 Ο ευρωπαϊκός χώρος και τα Σύνορά του

Κατά τον αρχαίο ιστορικό Ηρόδοτο (484-424 π.Χ.), η λέξη «ήπειρος» προσδιορίζει ένα μεγάλο κομμάτι στεριάς με καθορισμένα φυσικά όρια όπως η Ασία, η Αφρική, η Αμερική, η Ανταρκτική και η Αυστραλία. Υπό αυτό το πρίσμα η Ευρώπη είναι μέρος της ασιατικής ηπείρου, τμήμα της ονομαζόμενης Ευρασίας, ως η δυτικότερη χερσόνησός της, χωρίς όμως να μπορεί να οριοθετηθεί από σαφή φυσικά όρια στα ανατολικά της. Τα σύνορα της Ευρώπης παρατηρούμε ότι στο πέρασμα των χιλιετιών και των αιώνων ανανοηματοδοτούν την χωρική οντότητά της και ανανοηματοδοτούνται από κατασκευασμένες ανθρώπινες φαντασιακές γεωγραφίες (Leontidou 2004).

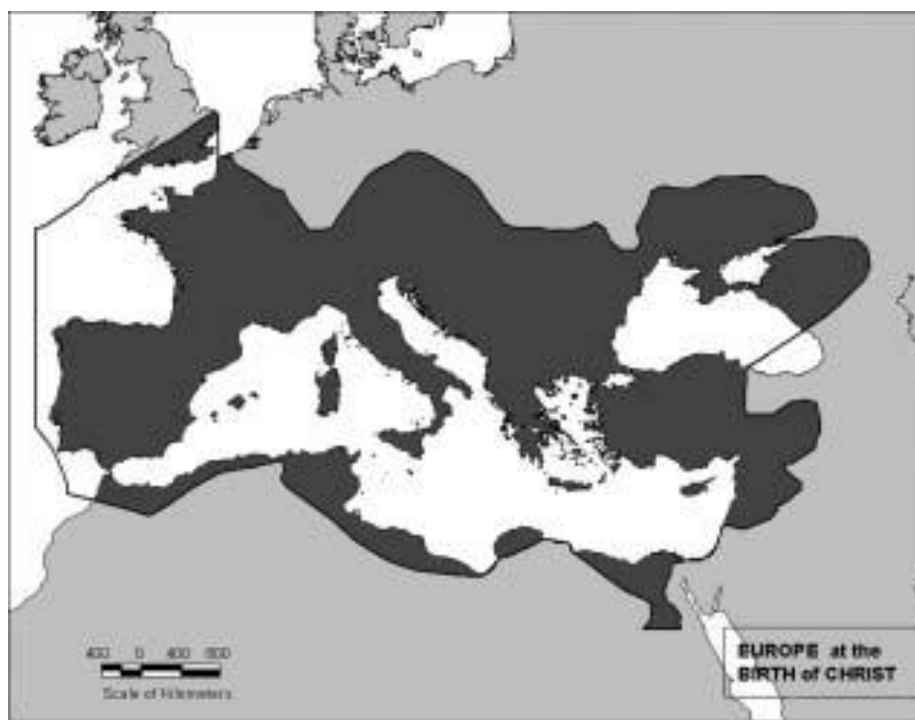
Από την 2^η χιλιετία π.Χ. στην μυθολογία και στους θρύλους, η Ευρώπη πρωτοαναφέρεται ως η πριγκίπισσα των Φοινίκων (περιοχές του σημερινού Λιβάνου), κόρη του βασιλιά της Σιδώνας, εγγονή του θεού Ποσειδώνα. Ο θεός Δίας, αναφέρουν οι μύθοι, που την ερωτεύτηκε, μεταμορφώθηκε σε ταύρο για να την κλέψει και τελικά την μετέφερε στην πλάτη του, διασχίζοντας την Μεσόγειο Θάλασσα, δυτικά στο νησί της Κρήτης. Ο μύθος προφανώς και παρουσιάζει την μετατόπιση του πολιτισμού των Φοινίκων, που πρωτοήκμασε στην ανατολική λεκάνη της μεσογείου, δυτικότερα επηρράζοντας πολιτισμικά το βασίλειο του Μίνωα, των Αιγυπτίων και των Μυκηναίων, όταν οι τελευταίοι επικράτησαν στην περιοχή της νοτιοανατολικής μεσογείου (Leontidou 2004).

Η Ευρώπη το 1000 π.Χ.

Στα ελληνιστικά και ρωμαϊκά χρόνια, που διαδέχτηκαν την αρχαιοελληνική εποχή, ο μύθος της Ευρώπης, όπως και τα πολιτικά και πολιτισμικά σύνορα,

διευρύνθηκαν τόσο στα μεσογειακά παράλια όσο όμως και στην βόρεια και ανατολική ενδοχώρα αυτών. Ο ποταμός Δούναβης στα ανατολικά, η έρημος του Μαγκρέμπ στα νότια και ο Ρήνος ποταμός στον βορρά, αποτελούσαν τα «μαλακά» εξωτερικά σύνορα των αυτοκρατοριών σε μια εποχή όπου μεγαλύτερη σημασία κατείχαν τα τείχη των πόλεων τόσο για την άμυνα όσο όμως και για την πολιτική δραστηριοποίηση.

Η Ευρώπη κατά τους Ρωμαϊκούς χρόνους

Στα μεσαιωνικά χρόνια που ακολούθησαν, η επικράτηση της χριστιανικής ταυτότητας αποτέλεσε την κυριότερη βάση πάνω στην οποία τα σύνορα της ευρώπης ανανοηματοδοτήθηκαν. Στην αρχή απέκλειαν εκτός Ευρώπης τους λαούς με παλαιότερα παγανιστικά εθίμα και με προχριστιανικές θρησκείες, όπως τους Σλάβους στην ανατολή και τους Κέλτες στον βορρά, ενώ μετά και το σχίσμα μεταξύ ορθόδοξης και καθολικής εκκλησίας για πρώτη φορά τα σύνορα του ευρωπαϊκού χώρου τον διχοτομούσαν σε δυτική Ευρώπη (με κέντρο την Παπική Έδρα) και ανατολική (με πρωτεύουσα την Κωνσταντινούπολη). Πέρα από τα σύνορα του Χριστιανισμού, υπήρχαν οι «βάρβαροι», οι «άλλοι», ενώ για πρώτη φορά γίνονταν αντιληπτό ότι η κοιτίδα της Χριστιανοσύνης, οι Άγιοι Τόποι, βρίσκονταν πέρα των συνόρων (Leontidou 2004).

Η αποστροφή του επικρατέστερου χριστιανικού λόγου προς οτιδήποτε προχριστιανικό απομάκρυνε τους λαούς του ευρωπαϊκού χώρου και από τον αρχαίο μύθο βασίλισσας Ευρώπης και άρα και από τα κοινά πολιτισμικά δεσμά, που τους έδεναν ανά τους αιώνες. Κατά την θρησκευτική Μεταρρύθμιση, τόσο από τις αναζητήσεις στην Παλαιά και την Καινή Διαθήκη όσο και από τους νέους χριστιανικούς θρύλους, που αναδύθηκαν, προέκυψαν και νέες ιδέες ονοματοδότησης

του ευρωπαϊκού χώρου (όπως “Japetie” προς τιμή του Japeth γιου του Νώε, ο οποίος κατά τους θρύλους κατοίκησε στην περιοχή μετά τον βιβλικό κατακλυσμό). Μπορεί βέβαια η ιδέα να μην επικράτησε, όμως είναι ξεκάθαρο ότι εκείνη την περίοδο ο όρος «Ευρώπη» αποτελούσε συνώνυμο με αυτόν της «Λατινικής Χριστιανοσύνης».

Η Αναγέννηση, που ακολούθησε, επανέφερε στο προσκήνιο το μεγαλείο του αρχαιοελληνικού πολιτισμού, τον μύθο της Ευρώπης και την πολιτική δομή της πόλης – κράτους. Τα στοιχεία αυτά ενίσχυσαν την συνείδηση των ακμάζουσων πόλεων της ιταλικής χερσονήσου της εποχής και τους δεσμούς ενότητας των λαών γύρω από την Μεσόγειο. Τα εξωτερικά αυτοκρατορικά σύνορα υποχώρησαν κάνοντας τον ευρωπαϊκό χώρο μία επικράτεια χωρίς σύνορα, την θέση των οποίων πήραν τα τείχη ή τα κανάλια των ευρωπαϊκών πόλεων – κρατών.

Με την ανάδυση του φεουδαλισμού στην δυτική Ευρώπη αναδύονται και τα πρώτα οικονομικά σύνορα εντός του ευρωπαϊκού χώρου και τα οποία σε συνδιασμό με την κατάρρευση της χριστιανικής Βυζαντινής αυτοκρατορίας από τους μουσουλμάνους Οθωμανούς ανανοηματοδοτούν την σημασία των εξωτερικών του συνόρων. Σύντομα η Χριστιανική Ευρώπη, παρά τα εσωτερικά θρησκευτικά της σχίσματα, οριοθετεί τα σύνορά της έναντι στα κράτη του Ισλάμ, τους Οθωμανούς ανατολικά της Βιέννης και τους Άραβες νοτιώς του Τολέδου επί της ιβηρικής χερσονήσου και των αφρικανικών ακτών της Μεσογείου (Leontidou 2004).

Η Μεσαιωνική Ευρώπη

Στους χάρτες του 16^{ου} αιώνα του χριστιανικού – ευρωπαϊκού χώρου παρατηρούμε ότι οι ομόθρησκοι αλλά Ορθόδοξοι Σλάβοι τοποθετούνται εκτός των ανατολικών ευρωπαϊκών συνόρων κάτι που μεταφράζεται και σε οικονομικό και πολιτισμικό αποκλεισμό τους και που σηματοδοτεί την διάσπαση της ιστορικής

συνέχειας του ευρωπαϊκού χώρου προς ανατολάς. Παρόλα αυτά, τα ανατολικά όρια της Ευρώπης θα πρέπει να γίνουν αντιληπτά ως μεθοριακή ζώνη αλληλεπίδρασης και εξωστρέφειας και των δυο πλευρών, ως οι τελευταίοι κυματοθραύστες των επιδρομών των εξ' ανατολής βάρβαρων. Επιπλέον, θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι Τσάροι της Ρωσίας προβάλλονταν ως οι συνεχιστές του βυζαντινού αυτοκράτορα στον δυτικοευρωπαϊκό κόσμο, ως οι μοναδικοί κληρονόμοι της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και θεωρούσαν την πρωτεύουσά τους την Μόσχα ως την τρίτη Ρώμη (*Hobsbawm 2002*).

Η συνέχεια στην ενότητα του ευρωπαϊκού χώρου διασπάται και στο εσωτερικό της Λατινικής Δύσης όπου ναι μεν ο χριστιανισμός τον ενώνει και τον διαφοροποιεί από τους μουσουλμάνους και τους Ορθόδοξους χριστιανικούς λαούς πέρα των συνόρων, οι πόλεμοι όμως μεταξύ πρωτεσταντικών και καθολικών πληθυσμών οριοθετούν και περιχαρακώνουν νέες εδαφικότητες.

Οι αιματηροί θρησκευτικοί πόλεμοι στην δυτική Ευρώπη τερματίζονται με την Συνθήκη της Βεσφαλίας (1648), η οποία θεωρείται το ξεκίνημα της διαδικασίας της εδραίωσης της Αρχής της εδαφικής κυριαρχίας του κάθε ηγεμόνα και της αυθυπόστατης πολιτικής του εξουσίας, εντός μίας νεοαναδυόμενης αντίληψης περί διεθνούς τάξης. Η Συνθήκη οδηγεί προοδευτικά έως τον 20^ο αιώνα στην γέννηση των εθνών - κρατών ως περιοχές οριοθετημένες από σκληρά σύνορα (*Kissinger 2014*).

Το διπλωματικό έγγραφο της Συνθήκης της Βεσφαλίας, το συναποτελούν τρεις συνθήκες που υπογράφηκαν στην ομόθυμη περιοχή από όλους τους εμπλεκόμενους πολιτικούς ευρωπαίους ηγεμόνες, οι οποίοι εξέφραζαν διαφορετικά χριστιανικά δόγματα, διακηρύσσοντας την πρόθεση «μίας χριστιανικής, πανανθρώπινης διαρκούς, πραγματικής και ειλικρινής ειρήνης και φιλίας, για την δόξα του Θεού και της χριστιανοσύνης», ανανοηματοδοτώντας και καθορίζοντας ξανά τον ευρωπαϊκό χώρο.

Η Συνθήκη αποτελεί το διπλωματικό εκείνο έγγραφο, στο οποίο γίνεται η μεγαλύτερη αναφορά στην ευρωπαϊκή ιστορία. Εισήγαγε το κράτος έναντι της αυτοκρατορίας ή της δυναστείας ως το στοιχείο ανοικοδόμησης της ευρωπαϊκής τάξης, ενώ πρωτοποριακές ρήτρες διασφάλιζαν το δικαίωμα της ανεξθρησκείας και του μη υποχρεωτικού προσηλυτισμού (*Kissinger 2014*).

Η νέα αυτή ευρωπαϊκή τάξη, που προκύπτει, βασίζεται στην διπλή υπεροχή αφενός της Γαλλίας στην δυτική Ευρώπη και αφετέρου της Σουηδίας στη βόρεια. Το σχήμα αυτό θα πρέπει να θεωρείται απλουστευτικό καθώς παρά την καταστροφή του ονείρου των Αψβούργων ηγεμόνων για πρωτοκαθεδρία ανάμεσα στα ευρωπαϊκά στέματα, η Αυστρία παρέμεινε μια ισχυρή δύναμη, η Πρωσία εδραιώθηκε στην πολιτική σκηνή, η Αγγλία ενέτεινε την ναυτική της επιρροή και η Ρωσία, μετά την συγκρότησή της, στράφηκε προς την δύση (*Berstein κ.α. 1997*).

Ειδικά για την Ρωσία, θα πρέπει να καταγραφεί ότι μετά την συγκρότησή της, οι ηγεμόνες της είχαν στραφεί προς την δύση ενώ οι ρωσικοί πληθυσμοί ανατολικότερα των περιοχών της Λευκορωσίας και της Ουκρανίας, έως τα μακρινά ρωσικά εδάφη του Ειρηνικού, ήταν απομακρυσμένοι από την αστική κοινωνία, που προσομοίαζε με αυτές τις κεντρικές Ευρώπης. Η μεθοριακότητα των περιοχών της

Φιλανδίας, της Πολωνίας, της Ουκρανίας, της Λευκορωσίας και των χωρών της Βαλτικής αποδεικνύεται από την ρωσική κατοχή τους επί δύο αιώνες (*Hobsbawm 2002*).

Σε συνδιασμό με τις αξίες του Διαφωτισμού (τέλη 17^{ου} – αρχές 18^{ου} αιώνα) ο όρος «Ευρώπη» επανανοηματοδοτείται και εκφράζει μια ασφαλής και ειρηνική περιοχή, όπου η τεχνολογική πρόοδος καλπάζει και ο φιλελευθερισμός γεννιέται. Το επίκεντρο αυτής της Ευρώπης εντοπίζεται μακριά από την Μεσόγειο και το Λεβάντε, σε πόλεις οι οποίες βίωσαν την βιομηχανική επανάσταση και σε αγγλοσαξονικές πόλεις - λιμάνια του Ατλαντικού Ωκεανού, οι οποίες διαδέχτηκαν τις αντίστοιχες πόλεις της Μεσογείου και της Ιβηρικής ως οι νέες μητροπόλεις αποικισμού της αμερικανικής ηπείρου (*Leontidou 2004*).

Η ευημερούσα αυτή ευρωπαϊκή περιοχή διευρύνθηκε ξανά τον 19^ο αιώνα πέρα από τον αγγλοσαξονικό πυρήνα της παγκόσμιας φιλελεύθερης ανάπτυξης, προς τον νότο, στις περιοχές της Ιβηρικής και της Ιταλικής χερσονήσου, οι οποίες παρά την οικονομική τους στασιμότητα του τελευταίου αιώνα, συνδέονταν με κοινούς ιστορικούς και οικονομικούς δεσμούς. Στην βαλκανική χερσόνησο αντίθετα, παρά την επιτυχή έκβαση των εθνικών επαναστάσεων και την εκδίωξη των αλλόθρησκων Οθωμανών, τα νέα χριστιανικά κράτη στην βιβλιογραφία της εποχής δεν αναφέρονται ως Ευρώπη αλλά αποτελούν την Εγγύς Ανατολή (*Hobsbawm,2002*).

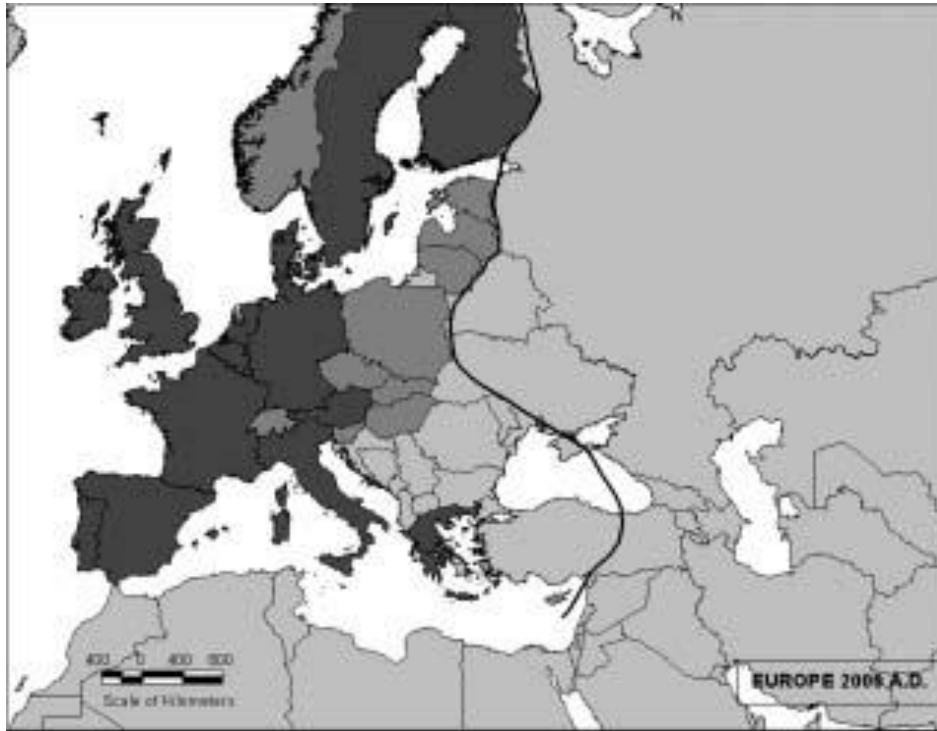
Στο πρώτο μισό του 20^ο αιώνα η Ευρώπη σημαδεύεται από τους πιο αιματηρούς πολέμους της ανθρώπινης ιστορίας, διχάζεται και περιχαρακώνεται γύρω από σύνορα - χαρακώματα του ανατολικού και δυτικού μετώπου που δημιουργούνται γύρω από τις κεντρικές αυτοκρατορίες (Γερμανία, Αυστροουγγαρία) κατά τον Α Παγκόσμιο Πόλεμο. Η λήξη του πολέμου οδηγεί στην κατάρρευση των αυτοκρατοριών και στην ανάδυση των εθνών – κρατών. Τα σύνορα πλέον εθνικοποιούνται ενώ τα εσωτερικά σύνορα (τείχη των πόλεων και σύνορα ενοριών) αποδυναμώνονται (*Χουλιάρης 2011*).

Στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο οι ίδιες σχεδόν συμμαχίες (σε επίπεδο πλέον εθνών – κρατών) εναντίων των ίδιων αντιπάλων παραβιάζουν τα σύνορα και ανακατανέμουν την εδαφική τους κυριαρχία σε μία συνεχή πενταετή μάχη που τερματίζεται με τον διαμερισμό του ευρωπαϊκού χώρου σε ιδεολογικό επίπεδο μεταξύ φιλελευθερισμού και σοσιαλισμού από τους μεγάλους νικητές του πολέμου (Η.Π.Α. και Ε.Σ.Σ.Δ.).

Το «*Σιδηρούν Παραπέτασμα*» αποτέλεσε το σκληρότερο σύνορο που είχε επιβληθεί ποτέ στον ευρωπαϊκό χώρο. Ο όρος είχε κυρίως οικονομικό χαρακτήρα, το σκληρό όμως αυτό σύνορο απαγόρευε την μετακίνηση ανθρώπων, κεφαλαίων, προϊόντων και πληροφοριών. Ουσιαστικά αποτελούσε τα πολιτικά σύνορα μεταξύ των χωρών κρατών – μελών της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας και των χωρών κρατών - μελών του Συμφώνου της Βαρσοβίας.

Με την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου το σύνορο αυτό περιέκλειε εκτός της «ελεύθερης» Ευρώπης την εταιρότητα, τον «άλλο» αντικαθιστώντας τους παγανιστές λαούς του βορρά, τους ορθόδοξους χριστιανικούς λαούς της ανατολής και τους μουσουλμάνους άραβες και Οθωμανούς του νότου και της ανατολής αντίστοιχα,

των προηγούμενων αιώνων. Τέλος, η κατάρρευση του σοβιετικού μπλοκ και το τέλος του διπολικού κόσμου επέφεραν τόσο κρίση ταυτότητας σε λαούς της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ. όσο και το τέλος της πολιτικής διάιρεσης της Ευρώπης σε Ανατολή και Δύση (Διάλλα, 2009).

Η Ευρώπη το 2000 μ.Χ.

Κατά το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα, ο πυρήνας της αναπτυγμένης Ευρώπης επιχείρησε να συνασπισθεί γύρω από μία παλαιότερη ιδέα η οποία έδειχνε πλέον να έχει οριμάσει. Αυτής της πολιτικής και οικονομικής ενοποίησης του ευρωπαϊκού χώρου. Με τις διακηρύξεις της σύστασης των πρώτων ευρωπαϊκών κοινοτήτων, ο όρος «Ευρώπη» και πάλι ανανοηματοδοτήθηκε. Τα οικονομικά και πολιτικά σύνορα χαλάρωσαν μεταξύ των χωρών αυτού του πυρήνα ενώ αποφασίστηκε η φύλαξη και ο έλεγχοι να μετακλισθουν στα «εξωτερικά» σύνορα, τα σύνορα με τους «άλλους».

1.3 Η «καρδιά» της Ευρώπης

Δέκατος όγδοος αιώνας

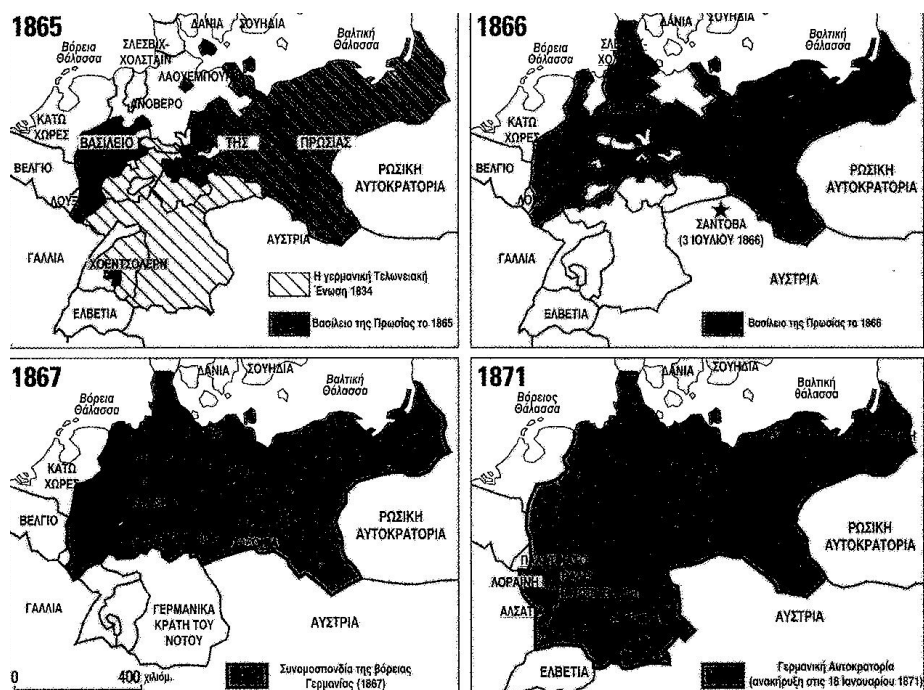
Όταν τον 18^ο αιώνα οι Γάλλοι επινόησαν τον όρο «φυσικά όρια της Γαλλίας» τα οποία και τοποθέτησαν στα Πυρηναία και στον Ρήνο, δεν εξέφραζαν παρά μια καθαρή πολιτική επιδίωξη, μία προέκταση της πολιτικής του Λουδοβίκου ΙΔ, ο οποίος από το 1681, είχε ενσωματώσει στο γαλλικό βασίλειο τις περιοχές της Αλσατίας και της Λωραίνης κάνοντας τον ποταμό Ρήνο το σύνορο της Γαλλίας με την Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία (*Θεοδωρόπουλος 1999*).

Από τότε ξεκίνησε ο γαλλο-γερμανικός ανταγωνισμός για την κυριαρχία στον ποταμό και η διαδικασία «εθνικοποίησης» του. Το 1792 οι Πρώσοι εκμεταλευόμενοι την πολιτική και πολιτειακή αναταραχή στην Γαλλία στα απόνερα της Γαλλικής Επανάστασης, αξιώνοντας την απαλλοτρίωση των κτημάτων Γερμανών ευγενών στην Αλσατία, διέσχισαν τα σύνορα και κατέλαβαν το Longwy και το Verdun. Η πρωσική επέλαση διεκόπη έναν μήνα αργότερα όταν οι Γάλλοι αναχαιτίζοντας τα πρωσικά στρατεύματα επανακατέλαβαν την δυτική όχθη του Ρήνου (*Richards 2001*).

Τα πολιτικά σύνορα στον ευρωπαϊκό χώρο της εποχής παρέméναν πολλά και πολύπλοκα. Αυτοκρατορίες, βασίλεια και δουκάτα συνέθεταν ένα μωσαϊκό πολιτικών μορφωμάτων βασισμένα κυρίως στην εθνική καταγωγή, την γλώσσα και την θρησκεία. Η ενοποίηση των Γερμανικών αυτών κρατών και δουκάτων υπό το πρωσικό στέμα αποτέλεσε την υψηλότερη πολιτική προτεραιότητα ενός οξυδερκή Γερμανού πολιτικού του Βίσμαρκ, ο οποίος μέσα από λεπτούς διπλωματικούς χειρισμούς, υποσχέσεις και απειλές κατάφερε να συνάψει τις κατάλληλες συμμαχίες ώστε να εξουδετερώσει τα αντίπαλα γερμανικά κράτη και σε βάθος χρόνου τις συνορεύουσες αντίπαλες αυτοκρατορίες.

Δέκατος ένατος αιώνας

Έχοντας καταργήσει τους τελωνειακούς δασμούς μεταξύ των βόρειων γερμανικών κρατών ο Βίσμαρκ πέτυχε σταδιακά την Τελωνειακή τους ενοποίηση (*Zollverein*) και έδωσε ώθηση στην ανάπτυξη της βιομηχανίας δημιουργώντας μία κοινή αγορά προϊόντων που οδήγησε στην οικονομική ευμάρεια των βορειογερμανικών κρατών. Το ισχυρό μάρκο, που υιοθετήθηκε το 1873 και οι δασμοί, που επιβλήθηκαν στα προϊόντα των κρατών που δεν μετείχαν στην Τελωνειακή ένωση, μετέτρεψαν τα κράτη μέλη της σε πόλο έλξης για τα νότια γερμανικά κράτη έναντι της Αυστρίας, η οποία επεδίωκε επείσης την πρωτοκαθεδρία μεταξύ των γερμανικών στεμάτων. Σύντομα η πολιτική του Βίσμαρκ εδραίωσε την Πρωσία ανάμεσα στα γερμανικά κράτη, εξασθένησε τις αντίπαλες αυτοκρατορίες Γαλλία και Αυστροουγγαρία μέσα από διπλωματικές συμφωνίες και «Πύρρειους» πολέμους και οδήγησε την Γερμανία σε πόλεμο με την Γαλλία προκειμένου να συνασπίσουν μαζί του όλα τα γερμανικά κράτη και να αποκτήσουν κοινή γερμανική συνείδηση (*Berstein 1999*).

Η Τελωνιακή ενοποίηση της Γερμανίας (Zollverein)

Σχεδόν ογδόντα χρόνια μετά την εκδίωξη των Γερμανών από τους Γάλλους από την δυτική όχθη του Ρήνου, το 1870 η Γερμανία του Βίσμαρκ κρίνοντας πως πλέον οι συγκριές ήταν με το μέρος της λόγω της διπλωματικής απομόνωσης, της στρατιωτικής απορρυθμίσης της Γαλλίας και της καταράκωσης του αυτοκρατορικού γοήτρου του Ναπολέοντα στο εσωτερικό της χώρας του, εισέβαλε στις παραρήνιες γαλλικές κτήσεις και προέλασε μέχρι την γαλλική πρωτεύουσα, η οποία αν και αντιστάθηκε στους εισβολείς για τρεις περίπου μήνες, δεν απέτρεψε την στέψη του Πρώσου Βασιλιά Γουλιέλμου σε Γερμανό αυτοκράτορα εντός των ανακτόρων των Βερσαλλιών και την γέννηση της Γερμανικής Αυτοκρατορίας.

Οι όροι της Συνθήκης της Φρανκφούρτης η οποία επικύρωνε την λήξη του πολέμου το 1871 προκάλεσαν οργή και αγανάκτηση στους Γάλλους και προετοίμασαν τις συνηθήκες για το ξέσπασμα του «μεγάλου πολέμου» του 1914 στην Ευρώπη, καθώς απαιτούσαν από την Γαλλία: α) να πληρώσει τεράστια πολεμική αποζημίωση, β) να αποδεχτεί γερμανικό στρατό κατοχής και γ) να απωλέσει τις περιοχές της Αλσατίας, της Λωραίνης και του Μετς (Richards 2001).

Η παραποτάμια περιοχή του Ρήνου, πέρα από την στρατηγική της σημασία ως δύσβατο φυσικό σύνορο, παρουσίαζε και σημαντικό οικονομικό ενδιαφέρον. Οι περιοχές του Σάαρ και του Ρουρ αποτελούσαν κατά τα μέσα του 19^{ου} αιώνα μια από τις πιο σημαντικές περιοχές εξόρυξης του άνθρακα παγκοσμίως ενώ αποτελέσαν και πόλο έλξης μεγάλων βιομηχανικών εταιριών. Στην Αλσατία υπηρχαν πρότυπες για την εποχή τους κλωστοφαιουργικές επιχειρήσεις που ήκμαζαν ενώ στην Λωραίνη οι ποσότητες σιδήρου και ποτάσας που εξορίσταν από τα ορυχεία της περιοχής ήταν σημαντικότερες για την οικονομία όποιου τις κατείχε. Όλες οι παραπάνω

οικονομικές δραστηριότητες προκάλεσαν και την δημογραφική άνθηση των περιοχών καθώς προσέλκυσαν εργατικό δυναμικό από τα γειτνιάζουσα κράτη (*Berstein 1999*).

Οι Γερμανοί γεωπολιτικοί της *Geopolitik*, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα επιθυμώντας να νομιμοποιήσουν την κατοχή και των δύο όχθων του Ρήνου διακήρυταν πως ο ποταμός Ρήνος είναι ξεκάθαρα ένα γερμανικό ποτάμι καθώς πηγάζει από τις γερμανικές Άλπεις. Η γερμανική θεωρία αυτή, δεν αναγνώριζε κανένα δικαίωμα στην Γαλλία επί της δυτικής του όχθης με αποτέλεσμα οι Γάλλοι με τη σειρά τους, να προσεγγίζουν τον ποταμό Ρήνο ως «*φυσικό σύνορο στην βάση των ιστορικών επαφών, υποστηρίζοντας ότι η παραποτάμια αυτή περιοχή δεν είναι μια διαχωριστική γραμμή αλλά μια ζώνη μετάβασης (transition zone), μια περιοχή με αρχαίες πολιτισμικές και εμπορικές επαφές*» (*Χουλιάρας 2008, σελ 210*).

Πρώτο μισό του εικοστού αιώνα

Ο γαλλικός εθνικισμός εκφραζόμενος με όλα τα μέσα της εποχής (από σχολικούς χάρτες που απεικόνιζαν την Αλσατία και την Λωραίνη ως γαλλικό έδαφος υπό γερμανική κατοχή έως τις μεγάλες εθνικές εορταστικές εκδηλώσεις που υμνούσαν το γαλλικό μεγαλείο), διατηρούσε άσβεστο τον γαλλογερμανικό ανταγωνισμό. Άλλωστε και στην γερμανική πλευρά του Ρήνου επικρατούσαν έντονα αντιγαλλικά συναισθήματα που πήγάζαν από την γαλλική συμπεριφορά η οποία φανέρωνε αλυτρωτικές τάσεις. Ξεπερνώντας κάθε προσδοκία η Γαλλία κατάφερε μέσω δανεισμού να αποπληρώσει τις πολεμικές αποζημιώσεις στην Γερμανία μόλις σε δύο χρόνια ενώ ενίσχυσε και το αξιόμαχο του στρατεύματός της με την καθιέρωση υποχρεωτικής θητείας προετοιμαζόμενη για πόλεμο και χωρική επέκταση (*Berstein 1999*).

Ο «μεγάλος» πόλεμος που ξέσπασε στην ευρώπη το 1914 ανακατέταξε και πάλι τα σύνορα και τους εθνικούς χώρους των κρατών της. Στα τέσσερα χρόνια που διήρκησε, Γάλλοι και Γερμανοί αγκιλώθηκαν στα σύνορα – χαρακώματα, έχοντας πρώτα προελάσει ο ένας στα εδάφη του άλλου. Οι Γάλλοι επιτέθηκαν προς την Αλσατία και την Λωραίνη ενώ οι Γερμανοί κινήθηκαν προς το Παρίσι μέσω των βελγικών εδαφών. Με αυτό τον τρόπο παρέκαμψαν τα στρατιωτικοποιημένα γαλλογερμανικά σύνορα όμως παραβίασαν την ουδετερότητα και προκάλεσαν την είσοδο της Βρετανίας στον πόλεμο. Εξίσου λανθασμένες γερμανικές στρατηγικές οδήγησαν και τις Η.Π.Α. στο πλευρό των Συμμάχων κάτι που τους προσέφερε σημαντικότερη οικονομική βοήθεια αλλά και ανεξάντλητο ανθρώπινο στρατιωτικό δυναμικό που οδήγησε σε ήττα τις Κεντρικές Αυτοκρατορίες (*Richards 2001*).

Η Συνθήκη των Βερσαλλιών που τερμάτιζε τον πόλεμο και επιβεβαίωνε τον θάνατο της Γερμανικής Αυτοκρατορίας, υπογράφηκε επιδεικτικά στο σημείο όπου αυτή πριν από σαράντα οκτώ χρόνια είχε γεννηθεί, στο ομώνυμο παλάτι, μέσα στην «Αίθουσα των Κατόπτρων». Από την γερμανική μεριά την συνθήκη συνυπέγραψε η νέα γερμανική κυβέρνηση αποτελούμενη από σοσιαλιστές της αριστεράς, σοσιαλδημοκράτες και αντιπροσώπους του καθολικού Κέντρου, η οποία στο εσωτερικό της χώρας καλέστηκε να διαχειριστεί την κομμουνιστική εξέγερση των Σπαρτακιστών του Βερολίνου.

Την κοινωνική και πολιτική αυτή αναστάτωση σε συνδιασμό με την απομάκρυσή του γερμανού αυτοκράτορα από το θρόνο, επιχείρησαν να εκμεταλευτούν τα συμβούλια των εργατών και στρατιωτών στις περιοχές της Αλσατίας και της Λωραίνης προσπαθώντας να εγκαθιστήσουν στα πρότυπα των ρωσικών σοβιέτ την Αλσατική Σοβιετική Δημοκρατία. Το πολιτειακό κενό, που προέκυψε στις περιοχές Αλσατίας και Λωραίνης καθώς αυτές κατείχαν αυτοκρατορικά προνόμια σχετικής αυτονομίας και διακυβέρνησης απ' ευθείας από το Βερολίνο, έδωσε την ευκαιρία στους οπαδούς αυτής της ιδέας να διακηρύξουν νέα σύνορα στην «καρδιά» της Ευρώπης. Ο γαλλικός στρατός όμως, σε διάστημα ενός μηνός, ως ο νικητής του πολέμου, εισήλθε στην περιοχή και επικύρωσε την κυριαρχία του στα πλαίσια της Συνθήκης των Βερσαλλιών.

Στα ανατολικά του Ρήνου και επί των γερμανικών και των πρώην πρωσικών εδαφών ιδρύθηκε από την συνέλευση στην ομώνυμη πόλη η Δημοκρατία της Βαϊμάρης, η οποία περιελάμβανε 17 ομόσπονδα κράτη με δικιά τους κυβέρνηση και κοινοβούλιο. Η γερμανική αυτή Δημοκρατία καλέσθηκε να διαχειριστεί τους επώδυνους όρους της Συνθήκης των Βερσαλλιών, το θέμα των πολεμικών αποζημιώσεων, την απώλεια των εδαφών ανατολικά και δυτικά των νέων συνόρων, τον οικονομικό μαρασμό της χώρας και τις κοινωνικές εντάσεις.

Οι Γάλλοι μπορεί ως οι νικητές του πολέμου την εποχή εκείνη να ήταν στρατιωτικά κυρίαρχοι στην Ευρώπη, όμως και αυτοί ήταν εξουθενωμένοι και οικονομικά και κοινωνικά από τα πολεμικά δάνεια που είχαν λάβει από τις Η.Π.Α. και από τους εκατομμύρια θανάτους των Γάλλων πολιτών αντίστοιχα. Για αυτό τον λόγο αλλά και γιατί ανησυχούσαν μήπως η Γερμανία επανέκαμπε, πίεζαν διπλωματικά και πολιτικά προς την αποπληρωμή των πολεμικών αποζημιώσεων και την επιβολή του «σιδηρικού σχεδίου». Το σχέδιο αυτό περιελάμβανε μέσο της αλλαγής των γαλλογερμανικών συνόρων τις επιτάξεις γαιάνθρακα των περιοχών Αλσατίας, Λωραίνης και Σαρ. Η οικονομική και στρατιωτική παντοδυναμία της Γαλλίας στην Ευρώπη προβλημάτιζε όμως όλους τους αντιπάλους και τους συμμάχους της, οι οποίοι δεν υποδέχτηκαν με θέρμη το παραπάνω σχέδιο, ενίσχυαν την καθυστέρηση της αποπληρωμής των γερμανικών πολεμικών αποζημιώσεων και τορπίλιζαν κάθε ιδέα για την ενδυνάμωση της Κοινωνία των Εθνών αλλά και πολιτικής ενοποίησης της Ευρώπης με υπερεθνική ή συνομοσπονδιακή μορφή (Richards 2001).

Το 1923, η αδυναμία αποπληρωμής της γερμανικής Δημοκρατίας ή η στρατιωτική της επιλογή να καθυστερήσει την αποπληρωμή μίας δόσης των αποζημιώσεων, οδήγησε την Γαλλία του Πουανκαρέ στο να εισβάλει και να καταλάβει την βιομηχανική περιοχή του Ρουρ, το «προσοδοφόρο ενέχυρο» της Συνθήκης, προκειμένου να αποζημιωθεί απ' ευθείας από την περιουσία του πρώην εχθρού της. Η γαλλική αυτή ενέργεια έγινε έχοντας την διπλωματική υποστήριξη του Βελγίου και της Ιταλίας, αλλά και την σύμφωνη γνώμη της πλειοψηφίας του γαλλικού πληθυσμού της περιοχής του Ρουρ αλλά και υπόλοιπης χώρας. Η Γερμανία απάντησε με «παθητική αντίσταση» – απεργία στα ανθρακορυχία και τους σιδηρόδρομους επιδοτούμενη από το γερμανικό κράτος κίνηση που διόγκωσε

περισσότερο το δημόσιο χρέος της και υποτιμούν περισσότερο το γερμανικό μάρκο. Οι Γάλλοι ανταπάντησαν στην γενική απεργία των γερμανών φέρνοντας στην περιοχή βελγικό και γαλλικό εργατικό δυναμικό, το οποίο εκτόπισε τους γερμανούς υποκινητές, απεργούς και σαμποτέρ. Η κατάσταση λόγω και της απροθυμίας του ντόπιου πλυθισμού να κινηθεί υπέρ των Γερμανών παγιώθηκε τελικά υπέρ των Γάλλων, οι οποίοι είδαν την στρατηγική τους να δικαιώνεται (*Berstein 1999*).

Το θέμα των αποζημιώσεων διεθνοποιήθηκε καθώς η Γαλλία βρισκόμενη σε οικονομική δυσπραγία αναγκάστηκε να δανειστεί από αμερικανική τράπεζα τιτλοποιώντας με αυτό τον τρόπο τις γερμανικές πολεμικές αποζημιώσεις. Στην Διάσκεψη του Λονδίνου το 1924 για αυτό το θέμα αποφασίστηκε: α) να δοθούν στην Γερμανία σημαντικές ελαφρύνσεις και διευκολύνσεις προκειμένου η αποπληρωμή των αποζημιώσεων να πραγματοποιούνται κανονικά και β) να πραγματοποιηθεί ακόμη μία αλλαγή των συνόρων, καθώς στην Γαλλία επιβήθηκε η αποχώρηση των στρατιωτών της από τις περιοχές του Ρουρ και της Ρηνανίας. Ένα χρόνο αργότερα στην Συνδιάσκεψη του Λοκάρνο, η Γερμανία επισήμως αναγνώρισε τα δυτικά της σύνορα ανατολικά του Ρηνού και την γαλλική κυριαρχία στις περιοχές της Αλσατίας και της Λωραίνης, όμως δεν συμφώνησε και δεν αναγνώρισε τα ανατολικά της καθώς ο «Πολωνικός Διάδρομος», για την έξοδο της Πολωνίας στην Βαλτική, την απέκοβε από την πιο ιστορική της περιοχή την ανατολική Πρωσία (*Berstein 1999*).

Έξι χρόνια αργότερα και ενώ ο Χίτλερ είχε αναλάβει την εξουσία στην Γερμανία τα σύνορα στον πυρήνα της Ευρώπης τείνονταν και πάλι υπό αμφισβήτηση. Η Γερμανία που πλέον είχε αποχωρήσει από την Κ.Τ.Ε. και είχε εγκαταλείψει την συνδιάσκεψη του αφοπλισμού, έθετε θέμα συνόρων με την Πολωνία για τον «διάδρομο» του Νταντσιχ, την Άνω Σιλεσία και την Ποσνανία. Νότια, επιχείρησε την συνένωση με την Αυστρία και το νότιο Τυρόλο στην Ιταλία προς επανασύσταση της παγγερμανίας. Δυτικά στα σύνορα με την Γαλλία, ο Χίτλερ εκμεταλευόμενος το αποτέλεσμα του 90% υπέρ της αποκατάστασης της γερμανικής κυριαρχίας δημοψήφισμα στο Σάαρ το οποίο η Συνθήκη των Βερσαλιών προέβλεπε το 1936 επανεξοπλίζει στρατιωτικά ολόκληρη την περιοχή της Ρηνανίας (*Berstein 1999*).

Δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος που ακολούθησε είχε ως αποτέλεσμα μέσα σε μία πενταετία να αλλάξουν αρκετές φορές τα σύνορα σε όλες τις εμπόλεμες περιοχές. Η γερμανική και η ιταλική επικράτεια διευρύνθηκε σε όλη την Ευρώπη, την Μέση Ανατολή και σε περιοχές της Αφρικής μέσω της γερμανικής και ιταλικής στρατιωτικής κατοχής των εδαφών αυτών αντίστοιχα. Η ανακατάληψη αυτών των εδαφών με κατεστραμμένες όλες τις τεχνικές τους υποδομές και την παρουσία ενός «απισχασμένου» ανθρώπινου δυναμικού από τους Συμμάχους και η σταδιακή απόδοση των εδαφών αυτών στους λαούς τους με σκοπό να δημιουργήσουν τα νέα έθνη – κράτη οδήγησε την Ευρώπη σε διχασμό ανάμεσα στις τρεις μεγάλες δυνάμεις: τις Η.Π.Α. και την βρετανική κοινοπολιτεία εκπροσωπούμενη από το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ρωσία (*Σκανδάλης, 2003*).

Υπό το πρίσμα του Πελοποννησιακού Πολέμου, οι δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι θα μπορούσαν να αναγνωστούν ως δύο ευρωπαϊκοί εμφύλιοι, οι οποίοι όπως σε κάθε αντίστοιχη περίπτωση αναδεικνύουν νικήτρια μία (τουλάχιστον) τρίτη χώρα που δεν συμμετείχε ενεργά και φανερά στην σύρραξη.

Έτσι στην περίπτωση της μεταπολεμικής Δυτικής Ευρώπης και μετά την Διάσκεψη της Γιάλτας (1945), οι Η.Π.Α., επηρρεασμένες από το έργο του Κόμη Richard Coudenhove Kalergi “Pan Europa” (1922) και το σχέδιο του Γάλλου νομικού και πρώην υπουργού εξωτερικών Aristide Briand το οποίο είχε παρουσιαστεί στην Κοινωνία των Εθνών το 1929, ενέκριναν, προώθησαν και χρηματοδότησαν την ενοποίηση των χωρών της Δυτικής Ευρώπης που είχαν απελευθερωθεί από Αγγλο-αμερικανούς και βρίσκονταν υπό την επιρροή τους, θεωρώντας ότι μέσο του ελέγχου των ευρωπαϊκών πόρων (γαλλικός χάλυβας και γερμανικός άνθρακας) από μία κοινή Αρχή ένας νέος γαλλο-γερμανικός πόλεμος θα ήταν αδύνατο να ξανασυμβεί (Meysan 2014).

Προσεγγίζοντας γεωπολιτικά, με απλοϊκή σκέψη την αγγλο-αμερικανική θέση, διαπιστώνουμε ότι μία ισχυρή Ευρώπη, στηριζόμενη και χρηματοδοτούμενη από την άλλη πλευρά του Ατλαντικού και επηρρεασμένη από το ομοσπονδιακό μοντέλο των Η.Π.Α, θα μπορούσε να αποτελέσει αντίβαρο έναντι της Ρωσίας και της Γερμανίας. Όμως το σημερινό πολιτειακό μοντέλο της Ευρώπης δεν έχει εξομοιωθεί με το αντίστοιχο ομοσπονδιακό μοντέλο του αμερικανικού κράτους καθώς οι Η.Π.Α. παρά τις άριστες σχέσεις σε διμερές επίπεδο με τους ευρωπαϊούς εταίρους, ακόμη και σήμερα απέναντι στην ευρωπαϊκή ενοποίηση δεν δείχνουν να εγκαταλείπουν την παραδοσιακή τους κριτική και να ενθουσιάζονται (Γρηγορίου, 2002).

Η αντιπαλότητα αυτή μεταξύ των νικητών του πολέμου οδήγησε τον ευρωπαϊκό χώρο στη διττή πολιτικο-στρατιωτική οργάνωσή του. Από την μία ο χώρος της Φιλελεύθερης Δύσης και από την άλλη ο χώρος της σοσιαλιστικής (κομμουνιστικής) Ανατολής. Από το 1948, η ίδρυση μίας σειράς διακυβερνητικών και υπερεθνικών ευρωπαϊκών οργανισμών όπως η Δυτική Ένωση, ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας, το Συνέδριο της Χάγης, το Συμβούλιο της Ευρώπης και ο Οργανισμός της Συνθήκης του Βορείου Ατλαντικού (Ν.Α.Τ.Ο.) αποτέλεσαν τα επιστεγάσματα των προσπαθειών για την ανασυγκρότηση της Δυτικής Ευρώπης.

Με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (Ε.Κ.Α.Χ.), που ιδρύθηκε το 1950 στην Δυτική Ευρώπη και αποσκοπούσε στην εμπέδωση της ειρήνης στην Ευρώπη και της συνδιαχείρισης των γαλλο-γερμανικών κοιτασμάτων και όχι στην δημιουργία μίας «διεθνούς σύμπραξης», ξεκίνησε και η ιστορία των ευρωπαϊκών κοινοτήτων οι οποίες επιχειρούσαν την συγκρότηση ενός ενιαίου υπερεθνικού οικονομικού (Ε.Ο.Κ.), ενεργειακού (Ε.Κ.Α.Χ., EURATOM), αμυντικού (Ε.Α.Κ.), τελωνειακού και πολιτικού (Ε.Π.Κ) ευρωπαϊκού χώρου. Οι νέοι αυτοί θεσμοί δεν ενέπιπταν μόνο στην λογική μίας υπερεθνικότητας αλλά εμφάνιζαν και έντονα στοιχεία ενός «προομοσπονδιακού» συστήματος (Σκανδάμης, 2003).

Ειδικότερα οι περιπτώσεις Αμυντικής και Πολιτικής Ενοποίησης σε ευρωπαϊκές Κοινότητες χαρακτηρίζονται ως εσπευσμένες ενέργειες πολιτικών

προσωπικότητων της εποχής, σε κοινωνίες μη ώριμες οι οποίες και εύκολα διαταράσσονταν λόγω έκτακτων διεθνών γεγονότων και των γεωπολιτικών ισορροπιών. Για παράδειγμα ενώ ο κύριος προβληματισμός που αφορούσε τον επανεξοπλισμό της Γερμανίας αποτελούσε ευρωπαϊκό θέμα το οποίο θα έπρεπε να επιλυθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η αμερικανική κυριαρχία της χώρας και η αμυντική θωράκιση της Ευρώπης που στηρίζονταν στην αμερικανική στρατιωτική παρουσία ενέπλεκαν το ζήτημα και κρατούσαν προσκολλημένη την αμύνα των ευρωπαϊκών χωρών στο άρμα του Βορειοατλαντικού Συμφώνου δίχως να μπορεί να αναπτυχθεί η Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα. Αντίστοιχα η Ευρωπαϊκή Πολιτική Κοινότητα η οποία «επινοήθηκε» για να διασώσει την Ε.Α.Κ. μαζί με την οποία διατηρούσαν το αρχικό τους προβάδισμα έναντι των οικονομικών ενοποιητικών στόχων δεν κατάφερε να εγκαθιδρυθεί πριν την Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992 (Σκανδάμης, 2003).

1.4 Η έννοια του Χώρου και του Συνόρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η διάσταση της Οικονομίας, της Αγοράς και της Ασφάλειας του Ευρωπαϊκού Χώρου.

Το κριτήριο του εδάφους, όπως άλλωστε και τα λοιπά προσδιοριστικά κριτήρια για μια κλασική κρατική οντότητα ως υποκειμένου του διεθνους δικαίου δεν αναγνωρίζεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με αποτέλεσμα την αποστέρηση δικής της επικράτειας από την Ένωση. Ως «ενωσιακό έδαφος» χαρακτηρίζεται η σύνθεση των επιμέρους επικρατειών των κρατών μελών, που αντιστοιχεί πρακτικά σε έναν χώρο ισότιμης και πανομοιότυπης εφαρμογής του πρωτογενούς κοινοτικού δικαίου (Γρηγορίου 2006).

Οι αρχικές ενοποιητικές διαδικασίες που σχετίζονταν με την οικονομία, φάνηκε να επιτυγχάνουν ευκολότερα τους στόχους τους και να αποκτούν μεγαλύτερη δυναμική από τις αντίστοιχες πολιτικές. Η Ε.Κ.Α.Χ., η ΕΥΡΑΤΟΜ, η Ε.Ο.Κ. και η Ευρωπαϊκή Ένωση, που ιδρύθηκε με την Συνθήκη του Μάαστριχ (1992) προκειμένου να συγκεράσει όλες τις υφιστάμενες Ευρωπαϊκές Κοινότητες και να δώσει νέα ώθηση στις ευρωπαϊκές ενοποιητικές διαδικασίες, έδιναν στον ευρωπαϊκό χώρο, μέχρι και την Συνθήκη της Λισαβόνας (2002), μόνο μία διάσταση αυτή της «αγοράς», όχι υπό την αρχαιοελληνική έννοια της λέξης που σχετίζονταν με την δημοκρατία και τις πολιτικές διαβουλεύσεις αλλά καθαρά σε όρους οικονομικής οργάνωσης.

Από το 1957 ώντας σε πορεία προς τη δημιουργία μιας Κοινής Αγοράς χωρίς σύνορα, η Ευρώπη των 6 δημιουργεί μια Τελωνειακή Ένωση η οποία προβλέπει σαφώς τόσο την κατάργηση των δασμών και των ποσοστώσεων στις εισαγωγές των προϊόντων μεταξύ αυτών των χωρών, όσο και την ενοποίησή των δασμών και των ποσοστώσεων των εμπορευμάτων έναντι των τρίτων χωρών. Τα σύνορα λοιπόν των έξι αυτών κρατών μελών αποκτούν κοινό ευρωπαϊκό τελωνειακό χαρακτήρα και είναι αυτά τα οποία καθορίζουν για πρώτη φορά ένα χώρο κοινής ευρωπαϊκής (τελωνειακής) πολιτικής. Με την μετατροπή της τελωνειακής αυτής ένωσης σε

«αυτόνομη περιφεριακή οικονομική ένωση» τα σύνορα αυτά αναλαμβάνουν να προστατεύσουν παραγωγούς και καταναλωτές των χωρών μελών τους. (Σκανδάμης, 2003).

Το Ην. Βασίλειο επιφυλάχθηκε και δεν συμμετείχε στις ευρωπαϊκές ενοποιητικές οικονομικές κοινοτικές διαδικασίες για εθνικούς, γεωπολιτικούς και οικονομικούς λόγους. Μαζί με σκανδιναβικές χώρες, τα μέλη της Βρετανικής Κοινοπολιτείας και άλλες ευρωπαϊκές χώρες που διστάζαν να ενταχθούν στην νέα ευρωπαϊκή πραγματικότητα σύστησαν την Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών η οποία έθετε τον υπό διαμόρφωση ενιαίο ευρωπαϊκό οικονομικό χώρο σε διαίρεση.

Δέκα χρόνια αργότερα (1967) επιχειρείται στο χώρο των ευρωπαϊκών κοινοτήτων η δημιουργία μιας Εσωτερικής Κοινής Αγοράς για όλα τα προϊόντα (εκτός του άνθρακα και του χάλυβα) χωρίς τεχνικά εμπόδια. Η συνολική οικονομική δραστηριότητα πλέον θα διασφαλιζονταν μέσω του θεσμού της αγοράς, με τους δικούς του αυτορρυθμιστικούς κανόνες τους δικούς του όρους λειτουργίας, δίχως τους ασφυκτικούς περιορισμούς, τους ελέγχους και τις παρεμβάσεις της δημόσιας εξουσίας, χωρίς εθνικά σύνορα και με ενιαίες υπερεθνικές ρυθμίσεις σε τομείς όπως η φορολογία, ο κρατικός προστατευτισμός, η κοινωνική προστασία, οι προδιαγραφές παραγωγής κ.α. Άλλωστε, χωρίς αυτά τα μέτρα η κοινή αγορά θα παρέμενε μετέωρη μεταξύ μιας Τελωνειακής Ένωσης και μιας Εσωτερικής Αγοράς (Σκανδάμης 2003).

Τέλος, ως κορυφαία βαθμίδα οικονομικής ενοποίησης του ευρωπαϊκού χώρου θεωρείται η Οικονομική και Νομισματική Ένωση (Ο.Ν.Ε.). Η Ο.Ν.Ε. με τον διττό χαρακτήρα της, τόσο της άσκησης κοινής οικονομικής πολιτικής (που ωθεί και την πολιτική ενοποίηση), όσο και της κυκλοφορίας ενός κοινού νομίσματος, δημιουργεί de facto έναν ευρωπαϊκό οικονομικό χώρο στενότερης συνεργασίας, με μεγαλύτερο οικονομικό όφελος και μεταξύ των δεκαεννέα χωρών της ευρωπαϊκής ένωσης που το έχουν υιοθετήσει αλλά και έναντι των άλλων νομισμάτων (Σκανδάμης 2003).

Η χωροταξία στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Ο χώρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορεί να υποδιαιρεθεί σε περιοχές εθνικής επικράτειας (οι οποίες περιβάλλονται από τα διοικητικά σύνορα των κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης), σε περιοχές κοινής ιστορικής κληρονομιάς με κατοίκους που διακατέχονται από κοινές πολιτισμικές αξίες και κοινή πολιτισμική ταυτότητα (πέρα της εθνικής τους) και σε περιοχές οι οποίες πλέον είναι συνδεδεμένες με σύγχρονα μεταφορικά (οδικά, σιδηροδρομικά, πλωτά) δίκτυα τα οποία και τις εντάσσουν σε ένα υπερεθνικό και υπερτοπικό δίκτυο ανάπτυξης, προόδου, ειδικών σχέσεων κινητικότητας και οικονομικών δεσμών. Πάντως σίγουρα ο ευρωπαϊκός χώρος δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ένα άθροισμα των εθνικών επικρατειών (Cappellin 1993).

Στην ιδρυτική Συνθήκη της Ε.Ο.Κ., για λόγους κυρίως φιλελεύθερης ιδεολογίας και πολιτικού προτάγματος, δεν είχαν προβλεφθεί ειδικές διατάξεις για την ανάληψη μιας Κοινής ή Κοινοτικής Χωροταξικής Πολιτικής προς μία κατεύθυνση εξισορρόπησης των χωρικών ανισοτήτων μεταξύ περιφερειών και περιοχών της Κοινότητας, καθώς αναμένονταν αυτή να επέλθει μέσω της εύρυθμης λειτουργίας

των μηχανισμών της αγοράς και του ανταγωνισμού. Πράγματι, μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1970 τα αποτελέσματα στην Ευρώπη των 6 ήταν ενθαρρυντικά ως προς αυτή την κατεύθυνση (Γιαννακούρου 2008).

Οι διαδοχικές διευρύνσεις όμως της δεκαετίας του 1980 έφεραν στην επιφάνεια νέα οικονομικά και γεωγραφικά δεδομένα. Η κατάργηση των εθνικών οικονομικών συνόρων, η απορρύθμιση, η φιλελευθεροποίηση και διεθνοποίηση των εσωτερικών αγορών, η υποχώρηση του κράτους πρόνοιας και το τέλος του προστατευτισμού, ώθησαν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην σύνταξη των στρατηγικών χωροταξικών κειμένων «Ευρώπη 2000» και «Ευρώπη 2000+» και τα κράτη μέλη στην επεξεργασία ενός αντίστοιχου Σχεδίου Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου.

Άλλες κοινές ευρωπαϊκές προκλήσεις που συνηγορούσαν στην σύναψη ευρωπαϊκής πολιτικής χωρικής ανάπτυξης ήταν τα κοινά διευρωπαϊκά δίκτυα (TEN) και η ανάγκη συντονισμού των επιμέρους εθνικών χωροταξικών πολιτικών, το φυσικό περιβάλλον, τα δημογραφικά προβλήματα και οι μεταναστευτικές ροές, ο ρόλος του δημόσιου τομέα στην χρηματοδότηση και την εφαρμογή σχεδίων χωρικής ανάπτυξης (Κουρλιούρος 2008).

Μέσα από αυτά τα κείμενα και τις διαδικασίες επιχειρούνταν για πρώτη φορά στην Ευρώπη μία κοινή, υπερεθνική και διεθνική χωρική οργάνωση του κοινοτικού εδάφους, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι βασικές χωρικές προκλήσεις (Γιαννακούρου 2008).

Η Κοινοτική πρωτοβουλία Interreg (1990) αποσκοπούσε στο να προετοιμάσει τις εθνικές παραμεθώριες περιοχές για μία Κοινότητα χωρίς εσωτερικά σύνορα. Επιδιώκοντας με αυτό τον τρόπο την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των όμορων συνοριακών περιοχών της Κοινότητας και στην υποβοήθηση των παραμεθορίων εξωτερικών ζωνών να ξεπεράσουν τα προβλήματα εσωτερικής απομόνωσης.

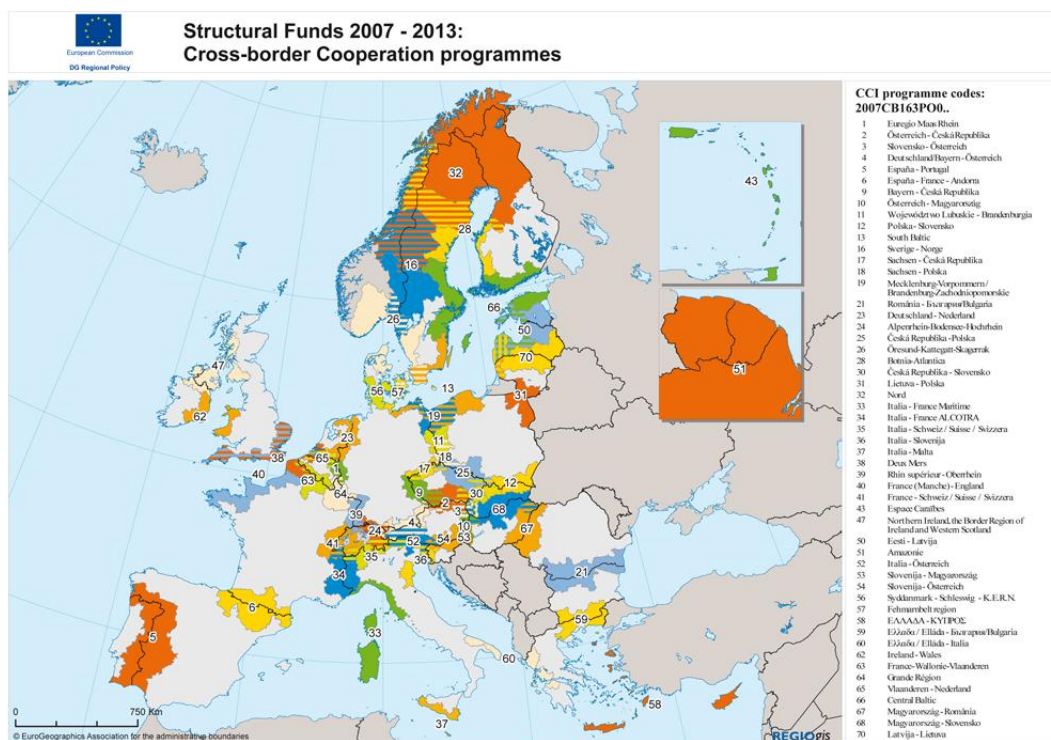
Το πρόγραμμα αυτό επεκτάθηκε κατά την επόμενη ευρωδημοσιονομική περίοδο (1994-1999) συμπεριλαμβάνοντας ρητά την διεθνική συνεργασία σε επτά καθορισμένες γεωγραφικές ενότητες στο πεδίο του χωροταξικού σχεδιασμού ενώ παράλληλα εκπονήθηκε και το πρόγραμμα Terra το οποίο επεδίωκε την διεθνική συνεργασία σε τοπικό επίπεδο. Το Interreg III (2000-2006) αποσκοπούσε στην ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής του ενωσιακού χώρου μέσω της ανάπτυξης της διασυνοριακής συνεργασίας με την χορήγηση ενίσχυσης στις περιφέρειες που βρίσκονταν κατα μήκος των εσωτερικών και εξωτερικών συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Γιαννακούρου 2008).

Οι χωροταξικές αυτές πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης επέχουν ακόμη μία πρωτοτυπία, καθώς μετατρέπουν τον ιστορικά φοροεισπρακτικό χαρακτήρα των συνόρων σε πόλο στοχευμένων χρηματοδοτήσεων και χωρικών παρεμβάσεων.

Η ανάδυση των Euroregions, μιας νέας υπερεθνικής πολιτικοεδαφικής τάξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση πέρα από τα εθνικά σύνορα των κρατών - μελών της, με σημαντικές δομές και όργανα που βασίζονται στο τοπικό επίπεδο, δημιουργεί νέες μη κυβερνητικές εδαφικές και πολιτικές οντότητες οι οποίες και διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην οργάνωση του χώρου και των κοινωνιών της «Νέας Ευρώπης».

Οι «ευρω-περιοχές» αποτελούν ειδικούς τύπους διασυνοριακής συνεργασίας

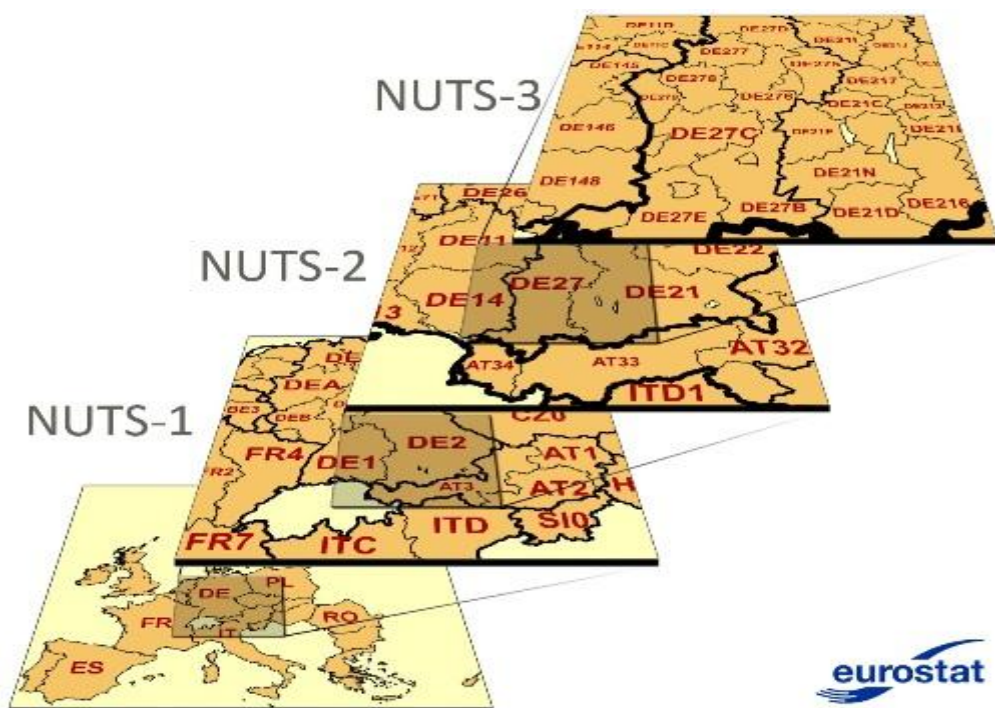
οι οποίες προκύπτουν όχι από κρατικούς δρώντες των περιοχών αλλά από ενώσεις των τοπικών αρχών. Στις μέρες μας οι «ευρωπεριοχές» στην Ευρωπαϊκή Ένωση ξεπερνούν τις εκατό και αποτελούνται όλες από δικά τους υπερθετικά συμβούλια, προεδρεία, γραμματείες, και ομάδες εργασίας (Kerka & Murphy 2002).

Οι διασυνορικές περιοχές συνεργασίας και οι «Euroregions» της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Από το 1970 περίπου, η Ευρωπαϊκή Ένωση προκειμένου η στατιστική της Υπηρεσία (Eurostat) να συλλέγει συγκρίσιμα και αξιοποιήσιμα στατιστικά στοιχεία σε ίδες κλίμακες από το σύνολο του ευρωπαϊκού χώρου, προέβει στην διαίρεση του με ένα ενιαίο σύστημα αυτό των N.U.T.S. (Nomenclature of Territorial Units for Statistics). Για τριάντα χρόνια περίπου η ποιότητα των στατιστικών και των χωρικών δεδομένων μεταξύ των κρατών- μελών και της Eurostat βασίζονταν στην «Συμφωνία Κυρίων» η οποία μόλις το 2000 απέκτησε νομική υπόσταση, το 2003 τέθηκε σε εφαρμογή και τροποποιήθηκε πέντε φορές έως το 2016 λόγω εθνικών συμφερόντων των κρατών – μελών της τα οποία επιθυμούν την αλλαγή των χώρων στατιστικής απεικόνισης (eurostat 2017).

Η σημασία της σταθερότητας των στατιστικών αυτών συνόρων προσδίδει αξιοπιστία στα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα τα οποία εξάγονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση για οικονομικά και κοινωνικά ζητήματα των επιμέρους περιοχών – περιφερειών της με στόχο τις περαιτέρω πολιτικές και χρηματοδοτικές της δράσεις.

Ο «Χώρος Σένγκεν»

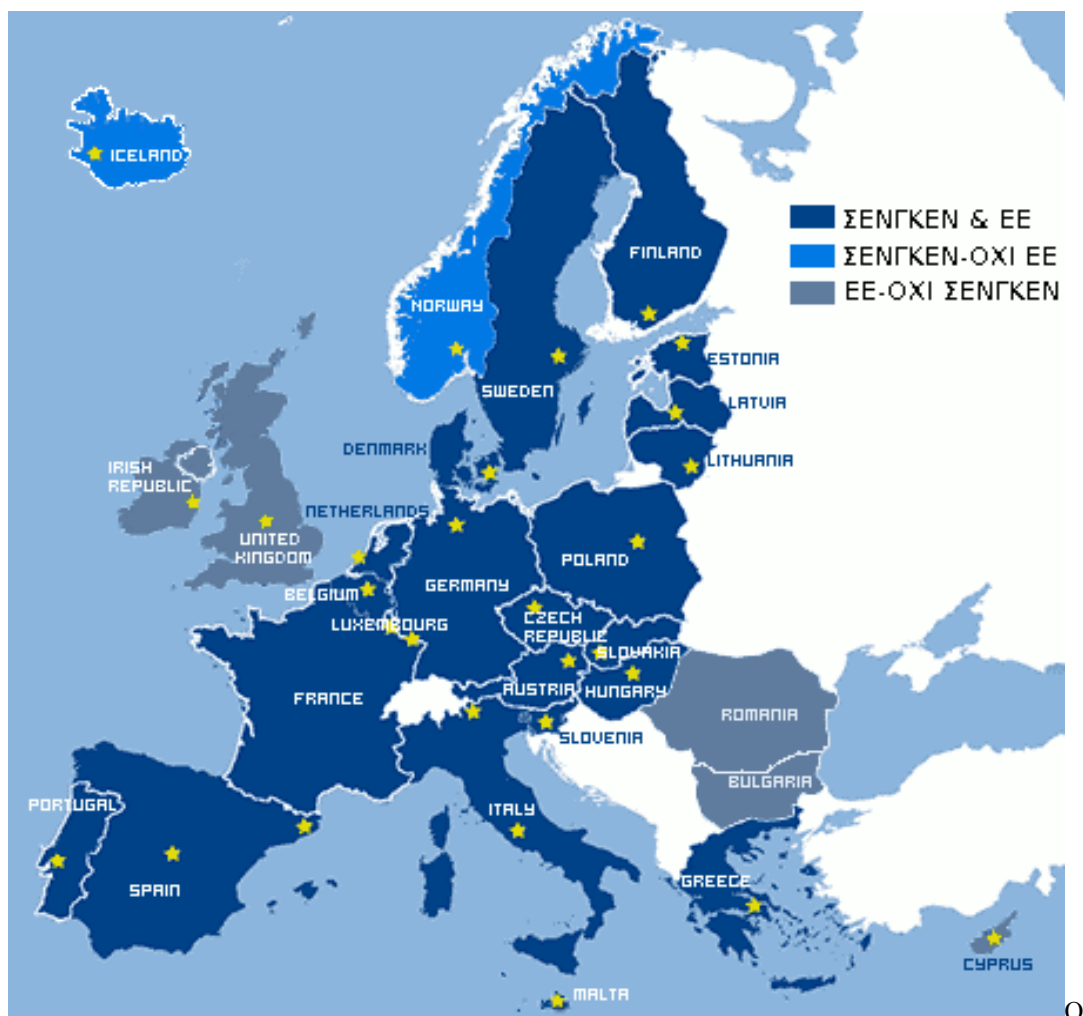
Στα πλαίσια της δημιουργίας της Κοινής Εσωτερικής Αγοράς, τον Ιούνιο του 1985, στην κομόπολη του Λουξεμβούργου Σένγκεν, υπεγράφη η ομώνυμη συμφωνία μεταξύ των χωρών Γαλλίας, Γερμανίας και της τότε οικονομικής ένωσης του ΒΕ.ΝΕ.ΛΥΧ. (Βέλγιο, Ολλανδία και Λουξεμβούργο) προς την κατεύθυνση της ελεύθερης διακίνησης ανθρώπων, εμπορευμάτων και κεφαλαίων μέσω της κατάργησης των ελέγχων στα κοινά τους σύνορα και την μεταφορά αυτών στα εξωτερικά τους.

Το αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων αυτών (οι οποίες ήταν εκτός του τότε ευρωπαϊκού κοινοτικού θεσμικού πλαισίου), αποτέλεσε το «κεκτημένο του **χώρου Σένγκεν**» το οποίο με την Συνθήκη του Άμστερνταμ το 1997 επισημοποιήθηκε και εντάχθηκε στην κοινή ευρωπαϊκή νομοθεσία. Σύντομα όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εκτός του Η.Β., της Ιρλανδίας και της Κύπρου), καθώς και ευρωπαϊκά κράτη εκτός της Ένωσης (όπως η Ισλανδία, η Δανία και η Νορβηγία, επεδίωξαν να ενταχθούν ή να συνεργαστούν αντίστοιχα στην Συνθήκη, τα μέλη της οποίας σήμερα ανέρχονται σε 26.

Μέσα από την Συνθήκη καθιερώνεται στον χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης μία ενιαία και ομοιόμορφη θεώρηση για την διαμονή σύντομης διάρκειας των μη ευρωπαίων οι οποίο εισέρχονται στον Ενωσιακό χώρο από συγκεκριμένα σημεία συνοριακής διέλευσης στα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προσδιορίζονται η αρμοδιότητα για την εξέταση των αιτήσεων παροχής ασύλου και προβλέπονται με λεπτομέρεια οι ρυθμίσεις για την δικαστική συνδρομή σε ποινικές υποθέσεις και η συνεργασία των εθνικών αστυνομικών Αρχών (*EUR LEX «Συνθήκη Schengen»*).

Η αστυνομική συνεργασία που απορρέει από την Συνθήκη δίνει την δυνατότητα στους αστυνομικούς των κρατών μελών να προβαίνουν στην άμεση συνεργασία μεταξύ τους δεδομένου ότι τα διασυνοριακά φυλάκια μεταξύ των χωρών αυτών έχουν καταργηθεί. Βέβαια η ίδια η Συνθήκη δεν καταργεί τις αρμοδιότητες των εθνικών αστυνομικών υπηρεσιών αλλά τους παρέχει την δυνατότητα να διενεργούν ελέγχους στα εθνικά τους σύνορα κατόπιν σχετικών πληροφοριών ή να προβαίνουν σε τυχαίους (δειγματοληπτικούς) ελέγχους για την πρόληψη της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών, εκρηκτικών υλών, παράνομα μετακινούμενων ανθρώπων, παράνομων πυροβόλων όπλων και ατόμων, τα οποία διώκονται από εθνικά ή διεθνή εντάλματα σύλληψης. Πέρα από αυτούς τους, η Συνθήκη προέβλεπε και την επαναφορά των αστυνομικών ελέγχων σε περιπτώσεις όπου κάποιο κράτος-μέλος της δεν εκτελούσε ορθά τις υποχρεώσεις που απόρρεαν από αυτήν (*EUR LEX "Συνθήκη Schengen"*).

Εκτός των άλλων, η «Συμφωνία Σένγκεν» προβλέπει τη δημιουργία, ως ενός εκ των πολλών εργαλείων αστυνομικής συνεργασίας, κοινή ηλεκτρονική τράπεζα δεδομένων η οποία ονομάζεται «Σύστημα Πληροφοριών Σένγκεν» (S.I.S.). Η εν λόγω τράπεζα πληροφοριών εμπεριέχει όλα τα εντάλματα έρευνας που προέρχονται από τις δικαστικές Αρχές των κρατών-μελών της Συνθήκης καθώς επίσης και οδηγίες συμβουλευτικού και πληροφοριακού χαρακτήρα ως προς την δραστηριότητα και την μεταχείριση καταζητούμενων ατόμων. Σε αυτή την κοινή ευρωπαϊκή δράση παρατηρείται η συμμετοχή στον τομέα της δικαστικής και αστυνομικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις και στον τομέα της καταπολέμησης των ναρκωτικών και άλλων χωρών που δεν έχουν συνυπογράψει την "Συνθήκη Σένγκεν" όπως το Ηνωμένο Βασίλειο (*Μούσης 2002*).

Χώρος ΣΕΝΓΚΕΝ (2017)

Ωστόσο έχει παρατηρηθεί ότι κατά την διάρκεια των αστυνομικών ελέγχων στα επίσημα σημεία εισόδου Σένγκεν, κυρίως σε πολίτες τρίτων χωρών δημιουργούνται μεγάλες καθυστερήσεις που προκαλούν αισθήματα προσβολής, ταλαιπωρίας, αγανάκτησης και ίσως και υπερβολικής καχυποψίας εκατέρωθεν. Έτσι οι πολίτες των τρίτων χωρών βιώνουν έντονα την διαφορετικότητά τους έναντι των ευρωπαίων συνταξιδιωτών τους κατά την διενέργεια του διαβατηριακού τους ελέγχου λόγω των μη ευρωπαϊκών ταξιδιωτικών τους εγγράφων (Τσούκαλης 2006).

Ο «Χώρος Τάμπερε»

Το κοινοτικό δίκαιο έχει ως χωρικό πεδίο εφαρμογής του το έδαφος των κρατών μελών του και κατά συνέπεια, η έννοια του κοινοτικού εδάφους παραπέμπει αποκλειστικά στο πεδίο γεωγραφικής εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου (Γρηγορίου 2006).

Η κατάργηση των συνόρων μεταξύ των χωρών – μελών της Συνθήκης

Σένγκεν και η εντατικοποίηση των ελέγχων επί των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης, δεν θα είχαν καμία σημασία εάν στον εσωτερικό χώρο που τα ευρωπαϊκά εξωτερικά σύνορα δημιουργούν, δεν επικρατούσε ασφάλεια, δικαιοσύνη και ελευθερία. Έτσι το 1999, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που πραγματοποιήθηκε στο Τάμπερε της Φινλανδίας, για πρώτη φορά εξετάστηκε το ζήτημα των εσωτερικών υποθέσεων και της δικαιοσύνης και η έννοια του ευρωπαϊκού χώρου που ταυτίζονταν με την κοινή αγορά αποκτούσε πλέον και πολιτική διάσταση.

Από την Σύνοδο του Τάμπερε διακυρήχθηκε ο ομώνυμος Χώρος Δικαιοσύνης, Ελευθερίας και Ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε μία ατζέντα η οποία περιελάμβανε ζητήματα κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής στα θέματα: α) ασύλου και μετανάστευσης, β) καταπολέμησης εγκληματικότητας, γ) ισχυρότερης εξωτερικής δράσης και δ) δικαιοσύνης.

Γενικά, ως Χώρος Τάμπερε μπορεί να ορισθεί «ο εσωτερικός χώρος της Κοινότητας / Ένωσης, εντός του οποίου διασφαλίζεται η πρωταρχία των δικαιοκονόμων, και οι ευρωπαίοι πολίτες καθώς και οι πολίτες τρίτων χωρών που βρίσκονται νόμιμα σε αυτόν, κυκλοφορούν χωρίς συνοριακούς ελέγχους, χωρίς να διακινδυνεύεται η ασφάλειά τους αλλά και η ασφάλεια των κρατών μελών» (Παπαγιάννης 2007, σελ 485).

Ο Χώρος Τάμπερε έχει ως πρωταρχικό πεδίο αναφοράς τον πολίτη, εντός του οποίου η ιδιότητα του πολίτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης νοηματοδοτείται με την βαθμιαία αναγνώριση σε αυτόν συγκεκριμένων δικαιωμάτων τα οποία δεν εξαρτώνται άμεσα από την άσκηση συγκεκριμένης οικονομικής δραστηριότητας αλλά επεκτείνονται στο ευρύτερο φάσμα των προσωπικών, κοινωνικών, πολιτισμικών και πολιτικών δραστηριοτήτων. Το status europeus εντός του Χώρου Δικαιοσύνης, Ελευθερίας και Ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν εκτοπίζει το status του εθνικού πολίτη, αλλά καλείται να ικανοποιήσει ανάγκες που δημιουργούνται σε ένα νέο περιβάλλον διεθνούς συνεργασίας (Παπαγιάννης 2007).

Επίσης για πρώτη φορά μέσω της διακήρυξης του Τάμπερε οι Ευρωπαίοι Εταίροι αναγνωρίζουν ότι μία επιτυχημένη μεταναστευτική πολιτική πρέπει να συμπεριλαμβάνει την συνεργασία με τις χώρες καταγωγής και διέλευσης μεταναστών, μέσω του πολιτικού διαλόγου, της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της οικονομικής ανάπτυξης (Παπακωνσταντής, 2016).

II. ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΣΥΝΟΡΑ

Προκλήσεις και Απειλές

2.1. Προσφυγικές και Μεταναστευτικές Κρίσεις στην Ευρώπη

Η ενίσχυση των αστυνομικών ελέγχων στα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία οφείλεται στην κατάργηση των εσωτερικών συνόρων μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών, επιδιώκει μεταξύ άλλων και την αποτροπή παράνομης εισόδου στον ευρωπαϊκό χώρο μετακινούμενων πληθυσμών. Η παγκόσμια ιστορία όμως, βρίθει από περιπτώσεις ανθρώπων που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους και να αναζητήσουν αλλού ασφάλεια και προστασία. Άνθρωποι ξεριζώνονται εξ αιτίας πολέμων, πολιτικών, θρησκευτικών και κοινωνικών διώξεων, εξ' αιτίας της καταστροφής του περιβάλλοντος από φυσικά ή ανθρώπινα αίτια (σεισμοί, μολύνσεις κ.α.), αλλά και εξ αιτίας της κλιματικής αλλαγής, η οποία μεταβάλλει τις συνθήκες διαβίωσης και ερημοποιεί ή πλημμυρίζει τεράστιες καλλιεργήσιμες και κατοικήσιμες εκτάσεις (Σωτηρόπουλος, 2005).

Οι άνθρωποι, αυτοί που για όλους για τους παραπάνω λόγους εκπατρίζονται, από τα τέλη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και έπειτα, διαχωρίζονται από την διεθνή κοινότητα σε «Πρόσφυγες» και «Μετανάστες». Το περιεχόμενο και η σημασία των όρων αυτών προέκυψε μέσα από το γενικότερο ιστορικό και γεωπολιτικό πλαίσιο της μεταπολεμικής εποχής (Σωτηρόπουλος, 2005).

Μόνο τον 20^ο αιώνα οι μετακινήσεις προσφύγων που σημάδεψαν και συνεχίζουν να σημαδεύουν λαούς και συνειδήσεις είναι αμέτρητες. Από την σοβιετική επανάσταση του 1917, την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, τους δύο μεγάλους Παγκόσμιους Πολέμους, την διαδικασία απο-αποικιοκράτησης, την διάλυση της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και της Γιουγκοσλαβίας, την μεγάλη έξοδο των Κούρδων και των Ιρακινών, την γενοκτονία της Ρουάντα έως την Αραβική Άνοιξη, τον Συριακό εμφύλιο και τις αδιάκριτες διώξεις του Ισλαμικού Κράτους, η ανθρωπότητα βιώνει βίαιες μέρες που ωθούν σε μετακίνηση εκατομμύρια πληθυσμών στην υφήλιο (Σωτηρόπουλος, 2005).

Το «προσφυγικό καθεστώς», στο οποίο περιέρχεται κάποιο άτομο, πρωτοσυζητήθηκε σε διεθνές επίπεδο κυρίως από τις νικήτριες Συμμαχικές Δυνάμεις όταν αυτές κλήθηκαν να διαχειριστούν εκτάκτως και άμεσα τους εκατομμύρια εκπατρισμένους ανθρώπους που ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος άφησε άστεγους, νηστικούς και τραυματίες. Η συζήτηση αυτή έγινε σε επίπεδο κυβερνήσεων εθνών-κρατών, τα οποία αποτελούσαν την σημαντικότερη κρατική δομή του 20^{ου} αιώνα. Έτσι εξ αρχής η θέση του κράτους έναντι του ατόμου που θα μπορούσε να διεκδικήσει την ιδιότητα του πρόσφυγα θεωρήθηκε δεσπόζουσα και του έδωσε την δυνατότητα να καθορίζει είτε σε διεθνές επίπεδο μαζί με άλλα κράτη, είτε σε εθνικό τις πολιτικές διαχείρισης και καθορισμού των «κανονιστικών» χαρακτηριστικών που θα διέπουν την προσφυγική ιδιότητα (Watson, 2009).

Το 1951 η «Συνθήκη για τους Πρόσφυγες» (Γενεύη) και το 1967 το «Πρωτόκολλο περί Προσφύγων» (Νέα Υόρκη) καθόρισαν επίσημα το καθεστώς του πρόσφυγα, το οποίο χαρακτηρίζεται από το ψυχροπολεμικό κλίμα και την

αντιπαλότητα των δύο πόλων της παγκόσμιας εξουσίας. Σχηματικά *«πρόσφυγας είναι ο άνθρωπος ο οποίος έχει εξοριστεί από την χώρα του ή την έχει εγκαταλείψει με προσωπική του πρωτοβουλία, καθώς η παραμονή του σε αυτή θα κινδύνευε είτε η ζωή του είτε η ελευθερία του»* (Σωτηρόπουλος, 2005).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί έναν από τους πρώτους προορισμούς εκατομμυρίων μετακινούμενων ανθρώπων, καθώς στην συνείδησή τους αποτελεί την ασφαλέστερη, πλουσιότερη, δημοκρατικότερη και δικαιότερη περιοχή του ανατολικού ημισφαιρίου της γης. Σε αντίθεση με άλλες εύρωστες χώρες όπως την Κίνα, την Ρωσία και τις χώρες της αραβικής χερσονήσου όπου η υποδοχή και η παραμονή μετακινούμενων ανθρώπων βασίζεται αυστηρά σε διακρατικές σχέσεις, στην Ευρώπη του ανθρωπισμού και των ατομικών δικαιωμάτων, η κάθε περίπτωση εξετάζεται ατομικά, προσθέτοντας έτσι ακόμη ένα κίνητρο σε τόσους ανθρώπους να επιδιώκουν την διεκδίκηση πολιτικού ασύλου και άδειας εργασίας (αντίστοιχα) στην γηραιά ήπειρο (Pal Nyiri, 2015).

Το φαινόμενο της μετανάστευσης προσεγγίζεται μέσω τριών, κυρίως, θεωριών. Της Κλασικής – Νεοκλασικής, της Μαρξιστικής και του Μέσου Επιπέδου. Σύμφωνα με την πρώτη, η μετανάστευση υπαγορεύεται από το σχήμα της ελεύθερης αγοράς και συγκεκριμένα την προσφορά και την ζήτηση εργατικού δυναμικού. Προϋποθέτει την τέλεια γνώση και πληροφόρηση για τις δυνατότητες και τις ευκαιρίες εργασίας (παράγοντες έλξης – pull factors) καθώς επίσης και την ορθολογική λήψη της απόφασης μετακίνησης (Ιωσηφίδης, 2008).

Οι Μαρξιστικές και Νεομαρξιστικές θεωρίες, θεωρούν πως οι αποφάσεις για μετακίνηση του εργατικού δυναμικού αποτελούν κοινωνικές και ταξικές δράσεις ως αποτέλεσμα της επίδρασης του καπιταλισμού και της άνισης ανάπτυξης (παράγοντες ώθησης -pull factors). *«Το αναπτυγμένο κέντρο προσελκύει από την υποανάπτυκτη περιφέρεια διαρκώς νέο δυναμικό εργασίας διογκώνοντας το χάσμα των δύο περιοχών, υποβαθμίζοντας, φτωχοποιώντας τις αναπτυσσόμενες περιοχές».* (Ιωσηφίδης, 2008).

Τέλος, οι θεωρίες της τρίτης ομάδας επιχειρούν να απαντήσουν στις ηθικές και ψυχολογικές επιλογές των ατόμων που μεταναστεύουν καθώς αυτές δεν άπτονται στην οικονομική σφαίρα δραστηριοτήτων τις οποίες οι Κλασικές και οι Μαρξιστικές θεωρίες προσεγγίζουν (Κρητικός 2008).

Το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου βρίσκει εκατομμύρια εκπατρισμένους και εκτοπισμένους ανθρώπους στον ευρωπαϊκό χώρο. Πληθυσμοί από την Πολωνία, την Ουκρανία, τις Βαλτικές χώρες και την Γιουγκοσλαβία βρέθηκαν σε ζώνες υπό βρετανικό έλεγχο στην Αυστρία, στην Ιταλία και στην Γερμανία. Οι πληθυσμοί αυτοί θεωρούνταν αποκλεισμένοι από τον πολιτικό χώρο των κρατών τους ενώ οι ίδιοι έτρεφαν αντικομμουνιστικά αισθήματα. Παρέμειναν λοιπόν στις χώρες του «πρώτου» κόσμου ως *«ευρωπαϊοί εθελοντές εργάτες»*, ενώ συμπατριώτες τους ενθαρρύνονταν να διαβούν το «Σιδηρό Παραπέτασμα» στα πλαίσια του πολέμου των εντυπώσεων της θελκτικότητας της φιλελεύθερης δύσης (Κρητικός 2008).

Το πρώτο μεγάλο προσφυγικό ρεύμα που εμφανίστηκε στον μεταπολεμικό ευρωπαϊκό χώρο ήταν αυτό των Ούγγρων, εξ΄ αιτίας της πολιτικής κρίσης του 1956 και της εισβολής των σοβιετικών στρατευμάτων στην χώρα τους την επόμενη χρονιά.

Υπολογίζεται ότι περίπου 200.000 Ούγγροι πήραν το δρόμο της προσφυγιάς, εκ των οποίων το μεγαλύτερο ποσοστό υποδέχτηκε αρχικά η Αυστρία. Οι πληθυσμοί αυτοί αφού έλαβαν και επισήμως την προσφυγική ιδιότητα μετεγκαταστάθηκαν σε πιο μακρινές χώρες σε όλο τον κόσμο ενώ περίπου το 9% αυτών επαναπατρίστηκαν το 1958 (*Κρητικός 2008*).

Οι μετακινήσεις πληθυσμών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1980 μειώθηκαν σημαντικά σε σύγκριση με εκείνες των δεκαετιών του 1960 και 1970 κατά την διάρκεια των οποίων και μετακινήθηκαν περί τα επτά εκατομμύρια άνθρωποι από χώρες της Νοτίου Ευρώπης και της Βόρειας Αφρικής κυρίως λόγω της ραγδαίας βιομηχανικής ανάπτυξης των χωρών της βόρειας και κεντρικής Ευρώπης και της πετρελαϊκής κρίσης του 1973 (*Γρηγορίου 2002*).

Με την πτώση των ολοκληρωτικών καθεστώτων στις χώρες της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης στην αυγή της δεκαετίας του 1990, το φαινόμενο της μαζικής μετακίνησης προς την Ευρωπαϊκή Ένωση επαναλήφθηκε μόνο που εκείνη την φορά οι χώρες - μέλη της Ευρώπης των 15, έγιναν χώρες υποδοχής προκειμένου να λύσουν το δημογραφικό τους πρόβλημα, το πρόβλημα της γήρανσης του πληθυσμού τους, των ασφαλιστικών τους ταμείων και της τόνωσης της καταναλωτικής αγοράς τους. Η πλειοψηφία των ανθρώπων που μετακινήθηκαν από τις χώρες του πρώην Σοβιετικού Μπλοκ προς την Ευρωπαϊκή Ένωση αποδείχτηκε ότι σύντομα επέστρεψαν στις πατρίδες τους κυρίως λόγω της ραγδαίας οικονομικής ανάπτυξης των χωρών τους (π.χ. χώρες Visegrad) και της αποκατάστασης της δημοκρατίας (*Γρηγορίου 2002*).

Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και η κατάρρευση του αλβανικού καθεστώτους δημιούργησε νέα κύματα προσφύγων και μεταναστών προς όλες σχεδόν τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι πλειοψηφία αυτών εγκαταστάθηκαν και ενσωματώθηκαν στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και δεν επέστρεψαν στις πατρίδες τους οι οποίες και παραμένουν εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης κυρίως λόγω των κακών συνθηκών που ακόμη και σήμερα επικρατούν σε θέματα εργασίας, έλλειψης δημοκρατίας, κυβερνητικής διαφθοράς και ανασφάλειας.

Για σχεδόν εξήντα χρόνια τώρα, μία άλλη περιοχή από την οποία πηγάζουν κατά περιόδους προσφυγικά κύματα προς την Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί η Παλαιστίνη. Λόγω της εμπόλεμης κατάστασης με το κράτος του Ισραήλ για περισσότερο από μισό αιώνα, χιλιάδες Παλαιστίνιοι μετακινούνται προς χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναζητώντας πολιτικό άσυλο και καλύτερες συνθήκες ζωής.

Το 2010 σε αφρικανικές χώρες και χώρες της Μέσης Ανατολής ξέσπασε ένα ισχυρό κύμα διαδηλώσεων, το οποίο ονομάστηκε «Αραβική Άνοιξη». Κοινό χαρακτηριστικό όλων αυτών των διαδηλώσεων των λαϊκών μαζών αποτέλεσε ο ρόλος που διαδραματίσαν οι εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης στον διαδικτυακό χώρο (όπως το Facebook, το YouTube και το Twitter). Ως αποτέλεσμα αυτού του ρόλου υπήρξε η ανατροπή πολλών καθεστώτων και κυβερνήσεων των χωρών της περιοχής που τις περισσότερες φορές οδηγήθηκαν σε εμφυλίους πολέμους οι οποίοι και αποσταθεροποίησαν πολιτικά την ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής και του Μαγκρέμπ. Το νέο ασφυκτικό περιβάλλον που δημιουργήθηκε σε αυτές τις χώρες εξώθησε και νέες μεγάλες πληθυσμιακές ομάδες να μετακινηθούν προς την

Ευρωπαϊκή Ένωση.

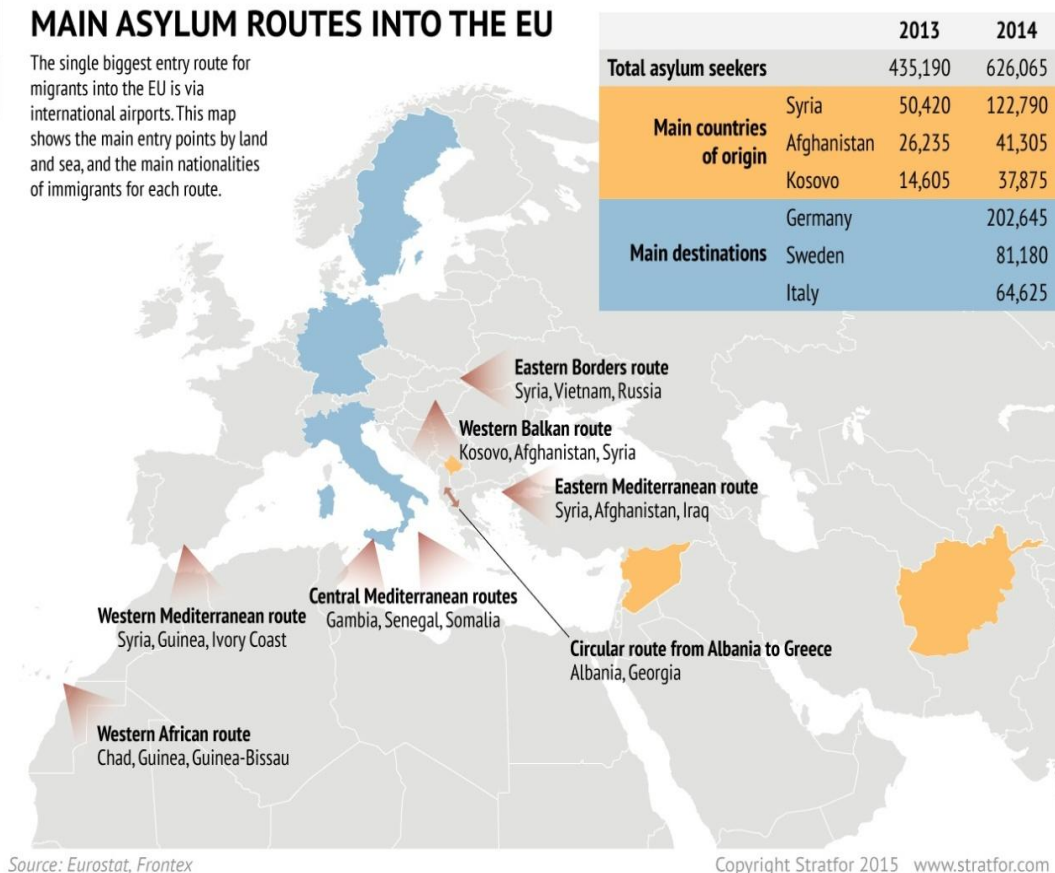
Εξίσου και ο συριακός «εμφύλιος» (2011 - σήμερα), υπολογίζεται ότι δημιούργησε πάνω από 5 εκατομμύρια εκπατρισμένους πρόσφυγες προς τις γειτονικές αραβικές χώρες, την Τουρκία και την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ υπολογίζεται ότι έχουν χάσει την ζωή τους πάνω από 250.000 άνθρωποι προκαλώντας την μετακίνηση πληθυσμού προς τον ευρωπαϊκό χώρο από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Η πολιτική, στρατιωτική και θρησκευτική βία που διαχύθηκε στην περιοχή έδωσε την δυνατότητα να ενεργοποιηθούν σύγχρονα δίκτυα ανθρώπινου εμπορίου, τα οποία εκμεταλεύονται και εμπορεύονται τις ελπίδες, τα όνειρα και τις φιλοδοξίες των ανθρώπων για ειρηνική και αξιοπρεπή διαβίωση στην πολιτισμένη και δημοκρατική Ευρώπη, μεταφέροντας τους έναντι μεγάλων αμοιβών προς τις βόρειες ακτές τις Μεσογείου.

Χαράχτηκαν νέοι θαλάσσιοι δρόμοι και ενεργοποιήθηκαν ξανά παλαιότερα χερσαία μονοπάτια λαθρεμπορίου, διακίνησης και μεταφοράς ανθρώπων από όλες τις γεωγραφικές κατευθύνσεις προς την Ευρώπη. Οι βασικές διαδρομές των σύγχρονων δουλεμπόρων είναι: ο Διάδρομος Δυτικής Αφρικής, ο Διάδρομος Δυτικής Μεσογείου, ο Διάδρομος Κεντρικής Μεσογείου, ο Διάδρομος Απουλίας – Καλαβρίας, ο Διάδρομος Ανατολικής Μεσογείου, ο Διάδρομος Ανατολικών Συνόρων, ο Διάδρομος των Δυτικών Βαλκανίων, η Ελληνο-αλβανική μεθόριος και τα διεθνή αεροδρόμια.

Τα νούμερα παρουσιάζουν τόσο ραγδαία αύξηση από το 2010 έως τις μέρες μας όσο και ιδιαίτερη προσαρμοστικότητα ως προς το μέσο διακίνησης αυτών των ανθρώπων. Έτσι ενώ τα πρώτα κύματα ανθρώπων που έφταναν στην Ευρώπη περί το 2010 ήταν κυρίως μέσω χερσαίων εισόδων, (σύνορα Μαρόκου-Ισπανίας, Τουρκίας – Ελλάδας στην περιοχή του Έβρου και άλλα βαλκανικά περάσματα), η δημιουργία φρακτών εξέτρεψαν τις ανθρώπινες αυτές ροές προς τον διάπλου της Μεσογείου, του Αιγαίου και του Ατλαντικού (Ισπανικές νησιωτικές κτήσεις κοντά στα αφρικανικά παράλια), εκτοξεύοντας τον κίνδυνο της ανθρώπινης ζωής αλλά και το κόστος της μετακίνησης

MAIN ASYLUM ROUTES INTO THE EU

The single biggest entry route for migrants into the EU is via international airports. This map shows the main entry points by land and sea, and the main nationalities of immigrants for each route.

Οι κυριότεροι δρόμοι ασύλου προς την Ευρωπαϊκή Ένωση
(Πηγή: Stratfor, 2015)

Ειδικά στην διαδρομή της Ανατολικής Μεσογείου, από τα ελληνικά σύνορα εισήλθαν στον ευρωπαϊκό χώρο μέσω των ελληνικών νησιών Σύριοι αλλά και άλλοι πληθυσμοί κοντά του ενός εκατομμυρίου μόνο το 2015. Οι παραπάνω διάδρομοι παρατηρείται ότι ακολουθούνται από διαφορετικές εθνικότητες λόγω χιλιομετρικών αποστάσεων και διαφοροποίησης του κόστους, γεωπολιτικών συγκυριών, διακρατικών ταξιδιωτικών διευκολύνσεων ή δυσκολιών και καιρικών συνθηκών. Αφρικανοί από το Μαγκρέμπ και τις υποσαχάριες χώρες κινούνται επί των διαδρόμων δυτικής Αφρικής, Δυτικής Μεσογείου, Κεντρικής Μεσογείου, Απουλίας – Καλαβρίας ενώ οι μετακινούμενοι πληθυσμοί προερχόμενοι από την ΝΑ Ασία και τις χώρες της Μέσης Ανατολής κινούνται επί του Διαδρόμου Ανατολικής Μεσογείου και των Ανατολικών Συνόρων.

2.2 Οργανωμένο Έγκλημα & Τρομοκρατία

Ευρωπαϊκά Εξωτερικά Σύνορα και Οργανωμένο Έγκλημα

Εξίσου βαρύνουσα σημασία με την αποτροπή των παράνομα εισελθόντων πληθυσμών κατέχουν και οι αστυνομικοί έλεγχοι στα ευρωπαϊκά εξωτερικά σύνορα για την πάταξη του οργανωμένου διασυνοριακού εγκλήματος. Το φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος τις τελευταίες δεκαετίες γίνεται αισθητό σε όλες τις κοινωνίες του κόσμου και εκτείνεται σχεδόν σε όλο το σύνολο των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, δημιουργώντας σοβαρά προβλήματα στην οικονομική, την πολιτική και κοινωνική ζωή τους. Το οργανωμένο έγκλημα δεν είναι απλά μια μορφή εγκληματικότητας αλλά η ολική σχεδόν αμφισβήτηση των κανόνων κοινωνικής συμβίωσης που τα κράτη έχουν κατοχυρώσει. Υπό την άποψη αυτή το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί απειλή για την δημοκρατία και την κοινωνική συνοχή (Παπακωνσταντής 2003).

Στις περιπτώσεις όπου το οργανωμένο έγκλημα μεγενθύνεται ανεξέλεγκτα, αποτελεί κίνδυνο για την ίδια την κοινωνική δομή αλλά και για το κράτος το οποίο υπό την πίεση των τεραστίων συμφερόντων του οργανωμένου εγκλήματος αποδιοργανώνεται, αλλοτριώνεται και γίνεται μέρος του. Σε πολλές περιπτώσεις, σε χώρες της Λατινικής Αμερικής και των Βαλκανίων, οι ομάδες του οργανωμένου εγκλήματος με τις εγκληματικές τους δραστηριότητες (κυρίως την διακίνηση ναρκωτικών και ανθρώπων) χρηματοδοτούν πολεμικές διασυνοριακές και εμφύλιες συγκρούσεις (Παπακωνσταντής 2003).

Ο ορισμός του οργανωμένου εγκλήματος δεν μπορεί να γίνει εντελώς σαφής στα στενά πλαίσια κάποιων γραμμών. Για αυτό τον λόγο, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υιοθετήθηκε ένας πιο αναλυτικός και περιγραφικός τρόπος, ώστε η περιγραφή της έννοιας του οργανωμένου εγκλήματος και η διάκριση του από την οποιαδήποτε εγκληματική ενέργεια να προσδιορίζεται σύμφωνα με ορισμένα κριτήρια. Τα κριτήρια αυτά είναι:

- Συνεργασία μεταξύ αρκετών προσώπων.
- Καταμερισμός καθηκόντων – ρόλων μεταξύ τους.
- Μεγάλη χρονική διάρκεια δραστηριοποίησης τους.
- Εσωτερική πειθαρχία, δομή και έλεγχος στην «ομάδα».
- Διάπραξη σοβαρών ποινικών αδικημάτων.
- Δράση με διεθνή χαρακτήρα.
- Χρήση διαφόρων μορφών βίας.
- Έπαρξη επιχειρηματικών ή εμπορικών δομών.
- Ξέπλυμα χρήματος.
- Άσκηση επιρροής και στενές σχέσεις στους τομείς της πολιτικής, των Μ.Μ.Ε, της δημόσιας διοίκησης, των δικαστικών, οικονομικών ή αστυνομικών αρχών.
- Επιδίωξη κέρδους ή ισχύος ως βασικό στόχο της εγκληματικής ομάδας.

Για να χαρακτηριστεί μία εγκληματική πράξη ως οργανωμένη εγκληματική δραστηριότητα απαιτείται να ισχύουν έξι τουλάχιστον από τα παραπάνω κριτήρια (Παπακωνσταντής 2003).

Η φύση των εγκλημάτων που διαπράττονται από οργανωμένες ομάδες, είναι πολυποίκιλη και περιλαμβάνει το σύνολο σχεδόν των γνωστών εγκληματικών πράξεων όπως: η διακίνηση ναρκωτικών (κάνναβης, ηρωίνης και κοκαΐνης), οι οικονομικές απάτες και οι απάτες με πλαστά έγγραφα, οι ληστείες και διαρρήξεις με εκβίαση και εκμετάλευση, η διακίνηση κλεμμένων οχημάτων, η παράνομη διακίνηση όπλων και η εκμετάλευση και διακίνηση ανθρώπων (Human Trafficing).

Ιδιαίτερες υποκατηγορίες της τελευταίας μορφής οργανωμένου εγκλήματος είναι: η διακίνηση μεταναστών με σκοπό την οικονομική εκμετάλευση, η διακίνηση γυναικών με σκοπό την σεξουαλική εκμετάλευση, η εκμετάλευση αλλοδαπών κατά την προσπάθεια ανεύρεσης εργασίας, η εκμετάλλευση της εργασίας των αλλοδαπών.

Η διακίνηση ανθρώπων είναι ίσως η χαρακτηριστικότερη περίπτωση συγκρότησης πολυεθνικών οργανωμένων συμμοριών που αναλαμβάνουν τη στρατολόγηση, την μεταφορά και πολλές φορές διασυνδέονται με ομάδες που τους βρίσκουν δουλειές και τους εκμεταλλεύονται. (Παπακωνσταντής 2003).

Η ραγδαία αύξηση των μετακινούμενων πληθυσμών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση από το 2010 και έπειτα, έδωσε την δυνατότητα των εγκληματικών ομάδων που δραστηριοποιούνταν στην εκμετάλευση και διακίνηση ανθρώπων να οργανωθούν σε διεθνή εγκληματικά δίκτυα τα οποία κατευθύνουν μεθοδικά τις ανθρώπινες ροές ποικιλοτρόπως προς τις χώρες – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο διάπλους της Μεσογείου αποτελεί τον συνηθέστερο τρόπο διάβασης των ευρωπαϊκών εξωτερικών συνόρων. Η σεξουαλική εκμετάλευση, η εργασιακή εκμετάλευση, και η απαγωγή τους ή μελών της οικογενειάς τους προκειμένου να λάβουν τα λύτρα της απελευθέρωσης αποτελούν ιδιαίτερα προσοδοφόρες οικονομικά δραστηριότητες.

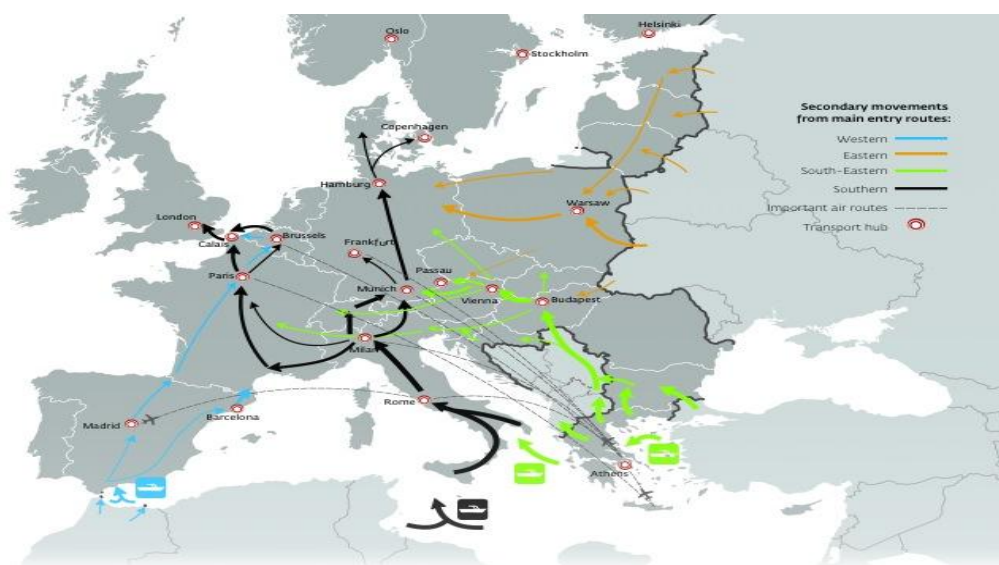

Figure 4. Four main entry routes for secondary movements in Europe

Δευτερεύοντες οδοί ασύλου προς την Ευρωπαϊκή Ένωση
(Πηγή: FRONTEX, 2016)

Ευρωπαϊκά Εξωτερικά Σύνορα και διακίνηση ναρκωτικών

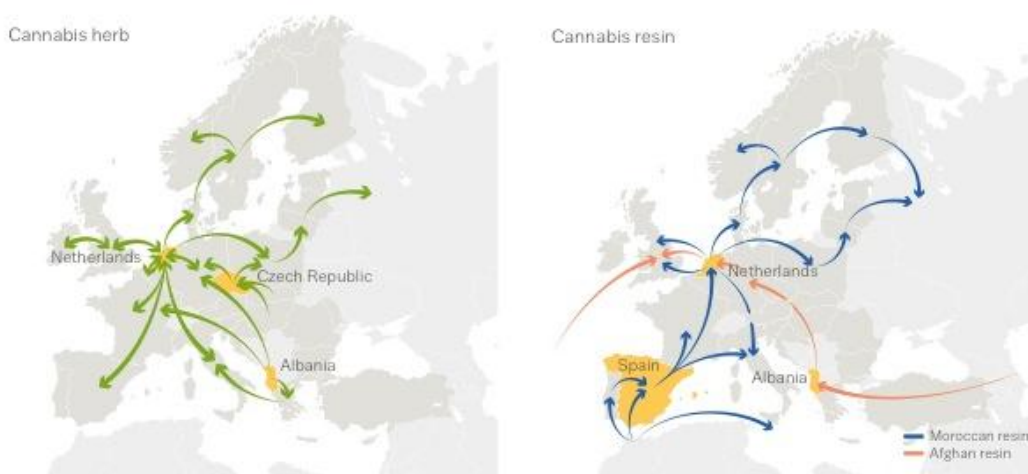
Η Ευρωπαϊκή Ένωση των 550 εκατομμυρίων ανθρώπων, αποτελεί παγκοσμίως μία από τις μεγαλύτερες «αγορές» των ναρκωτικών ουσιών. Οργανωμένες εγκληματικές ομάδες, εκμεταλευόμενες την κατάργηση των συνοριακών ελέγχων μεταξύ των χωρών της ΣΕΝΓΚΕΝ, αλλά και την έλλειψη κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής για την αντιμετώπιση της διακίνησης των ναρκωτικών μέσω του χώρου του διαδικτύου (DARK WEB), επιχειρούν καθημερινά να εισάγουν από τα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ποσότητες ναρκωτικών ικανές για να καλύψουν τις ανάγκες της ευρωπαϊκής αγοράς.

Οι Μεσογειακές χώρες, η Βουλγαρία, οι χώρες με λιμάνια παγκόσμιας εμβέλειας όπως η Μεγάλη Βρετανία, η Ολλανδία, το Βέλγιο αλλά και οι πόλεις με διεθνή αεροδρόμια αποτελούν τις κύριες πύλες εισόδου και τις χώρες διαμετακόμισης των ναρκωτικών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. Επισήμως και μόνο το έτος 2016 στα ευρωπαϊκά εξωτερικά σύνορα κατασχέθηκαν 96 τόνοι ναρκωτικών (FRONTEX 2017).

Η περίπτωση της κάνναβης

Ειδικότερα ως προς την διακίνηση και την εισαγωγή της κάνναβης σύμφωνα με την έκθεση της αρμόδιας ευρωπαϊκής υπηρεσίας (EMCDA), το 75% των συνολικών κατασχθέντων ναρκωτικών φορτίων προέρχονταν από το Μαρόκο, τα δυτικά Βαλκάνια και την Τουρκία, όπου οργανωμένα εγκληματικά δίκτυα με μέλη κυρίως από το Μαρόκο, τη Συρία και την Λιβύη δραστηριοποιούνται στην διασυνοριακή διέλευση και προώθηση στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης της κάνναβης είτε μέσω εμπορικών πλοίων και ταχύπλοων σκαφών, είτε μέσω των διεθνών οδικών σημείων εισόδου, είτε μέσω παράνομης διέλευσης των συνόρων. Στα Βαλκάνια ως κυριότερη παραγωγός χώρα κάνναβης θεωρείται η Αλβανία, η οποία και αποτελεί σημαντικό προμηθευτή της Ευρώπης είτε απ' ευθείας από τα βόρεια σύνορά της είτε μέσω του άξονα Ελλάδας – Ιταλίας (Σ.Ο.Α.Ν. 2015).

Main trafficking flows of cannabis in Europe

Βασικοί οδοί διακίνησης της κάνναβης προς την Ευρώπη
(Πηγή: EMCDA, 2016)

Η περίπτωση της ηρωίνης

Ως προς την εισαγωγή και την διακίνηση της ηρωίνης προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Νορβηγία, μέσα από τα κατασχεθέντα φορτία, παρατηρείται συνεχώς αυξητική τάση. Αξιοσημείωτο αποτελεί ότι οι μεγαλύτερες κατασχεθήσες ποσότητες καταγράφονται στην Τουρκία (πριν την διέλευσή τους δηλαδή από τα ευρωπαϊκά εξωτερικά σύνορα), καθώς η τελευταία συμμετέχει ενεργά στην δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά της εισαγωγής των ναρκωτικών στον ευρωπαϊκό χώρο (*E.M.C.D.A. 2016*).

Το μεγάλο ταξίδι της ηρωίνης από τις χώρες της «Χρυσής Ημισελήνου» (Λάος, Ινδία, Πακιστάν, Αφγανιστάν και Ιράν) όπου παράγεται προς τις χώρες της Ευρώπης γίνεται μέσω τριών οδών διακίνησης: της βαλκανικής, της ανατολικής Μεσογείου και της βόρειας, οι οποίες και αποτελούν παγκοσμίως τους μεγαλύτερους διαύλους οπιούχων. Χώρες με σύνορα ταυτόσημα με τα ευρωπαϊκά εξωτερικά σύνορα και μικρό πληθυσμό όπως η Ελλάδα, η Βουλγαρία και η Ρουμανία αποτελούν κυρίως χώρες διαμετακόμισης (*transit*) (*FRONTEX 2017*).

Οι σημαντικότερες οργανωμένες εγκληματικές ομάδες από την Τουρκία, το Κόσσοβο, την Αλβανία, το Πακιστάν, την Βουλγαρία, την Σερβία και το Μαυροβούνιο, αναλαμβάνουν να μεταφέρουν στις ευρωπαϊκές πιάτσες της ηρωίνης τα παράνομα φορτία. Στις νεότερες τάσεις στην διακίνηση των ναρκοφορτίων της ηρωίνης κατατάσσονται οι εισαγωγές μέσω τρίτων αφρικανικών κρατών, κάτι το οποίο οι αρμόδιες αρχές αποδίδουν στην πολιτική αναταραχή, τους διευθετημένους κρατικούς μηχανισμούς, την μη συμμόρφωση και μη συνεργασία τους με τα ευρωπαϊκά πρότυπα ελέγχων και ασφαλείας αυτών των κρατών (*Σ.Ο.Δ.Ν. 2015*).

Αντίθετη πορεία (εξόδου) μέσω των ευρωπαϊκών εξωτερικών συνόρων προς τις χώρες παραγωγής του οπίου που καταγράφηκαν παραπάνω κάνει ο «τοξικός ανυδρίτης», ουσία που αποτελεί το βασικότερο απαραίτητο πρόδρομο συστατικό για την παρασκευή της ηρωίνης. Και πάλι οργανωμένες εγκληματικές ομάδες αναλαμβάνουν να την διακινήσουν από τα εργαστήρια της Ευρώπης όπου παράγεται στα εργαστήρια παραγωγής ηρωίνης σε τρίτες χώρες (*Σ.Ο.Δ.Ν. 2015*).

Heroin trafficking routes into Europe

Βασικοί οδοί διακίνησης της ηρωίνης προς την Ευρώπη
(Πηγή: EMCDA, 2016)

Η περίπτωση της κοκαΐνης

Οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελούν αθροιστικά μία από τις σημαντικότερες καταναλωτικές αγορές κοκαΐνης παγκοσμίως. Η κοκαΐνη παραμένει, με βάση τα στοιχεία της EUROSTAT, η δεύτερη πιο διαδεδομένη παράνομη ουσία, στην Ευρώπη μετά την κάνναβη. Η παρασκευή της κοκαΐνης, κυρίως μετά την δεκαετία του 1980, γίνεται αποκλειστικά σχεδόν σε χώρες της Λατινικής Αμερικής

όπως η Κολομβία, η Βολιβία και το Περού. Οι διαδρομές για την διακίνησή της από την Νότια Αμερική είναι κυρίως οι τρεις κάτωθι δρόμοι: α) η Βόρεια διαδρομή, μέσω Καραϊβικής και Αζόρων στην Πορτογαλία και Ισπανία, β) η Κεντρική διαδρομή, μέσω Πράσινου Ακρωτηρίου ή της Μαδέρα και των Κανάριων Νήσων προς ευρωπαϊκές χώρες και γ) το Νότιο δρομολόγιο, μέσω χωρών της Δυτικής Αφρικής προς την Πορτογαλία και την Ισπανία (Σ.Ο.Δ.Ν. 2015).

Η διακίνηση κοκαΐνης προς την Ευρώπη γίνεται κυρίως δια θαλάσσης. Επί των θαλασσιών οδών διακινούνται οι μεγαλύτερες ποσότητες κυρίως μέσω πλοίων που μεταφέρουν νόμιμα εμπορευματοκιβώτια και δευτερευόντως μέσω ταχυπλοών και ιστιοπλοϊκών σκαφών ή γιοτ (FRONTEX 2017).

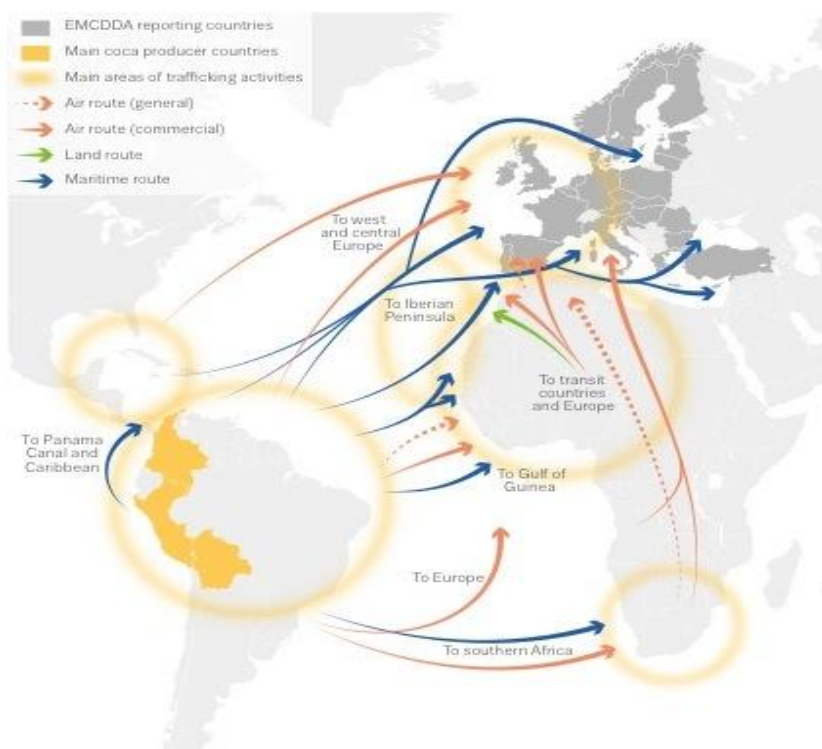
Ως κυριότερη χώρα εισόδου και περεταίρω διανομής στην Ευρωπαϊκή Ένωση της κοκαΐνης καταγράφεται η Ισπανία κυρίως λόγω του ότι διαθέτει σύνορα με μεγάλη ακτογραμμή με το Μαρόκο (Αφρικανική Οδός), τα οποία αποτελούν και σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αρκετά μεγάλες ποσότητες κοκαΐνης κατασχέτονται όμως και σε λιμάνια της ανατολικής Μεσογείου, της Βαλτικής και του Εύξεινου Πόντου με χώρες όπως τη Γερμανία, τη Γαλλία, την Ιταλία, το Βέλγιο και το Ηνωμένο Βασίλειο να αναφέρονται ως κέντρο διαμετακόμισης και αλλά τελικού προορισμού.

Τα ολλανδικά σύνορα καταγράφονται ως η κυριότερη πύλη εισόδου κοκαΐνης στην Ευρωπαϊκή Ένωση αμέσως μετά τα ισπανικά λόγω του ότι η Ολλανδία: α) αποτελεί διεθνές κέντρο εμπορίου, β) κατέχει ιδιαίτερη γεωγραφική θέση και πολύ καλό οδικό δίκτυο το οποίο δίνει πρόσβαση σε όλη σχεδόν την Ευρώπη, γ) η κοινωνία της θεωρείται πολυπολιτισμική και δ) κατέχει «παράδοση» στην κατανάλωση και την διακίνηση ναρκωτικών.

Στη διακίνηση της κοκαΐνης δραστηριοποιούνται οργανωμένες εγκληματικές ομάδες από την Λατινική Αμερική και την Καραϊβική, την Ιταλία, την Δυτική Αφρική (κυρίως Νιγηριανοί και Τανζανοί υπήκοοι ως μεταφορείς), το Μεξικό και τα Δυτικά Βαλκάνια (κυρίως αλβανικές).

Η κοκαΐνη εισέρχεται και αεροπορικώς στην Ευρωπαϊκή Ένωση είτε μέσω διεθνών ευρωπαϊκών αεροδρομίων από άτομα που την μεταφέρουν στις αποσκευές τους ή την έχουν εισάγει στο σώμα τους, είτε μέσω ναυλωμένων αεροσκαφών ή αεροσκαφών που ανήκουν σε εγκληματικές οργανώσεις που εκτελούν συγκεκριμένα δρομολόγια αποφεύγοντας τα ραντάρ και δωροδοκώντας τους υπαλλήλους του πύργου ελέγχου (Σ.Ο.Δ.Ν. 2015).

Main trafficking flows of cocaine to Europe

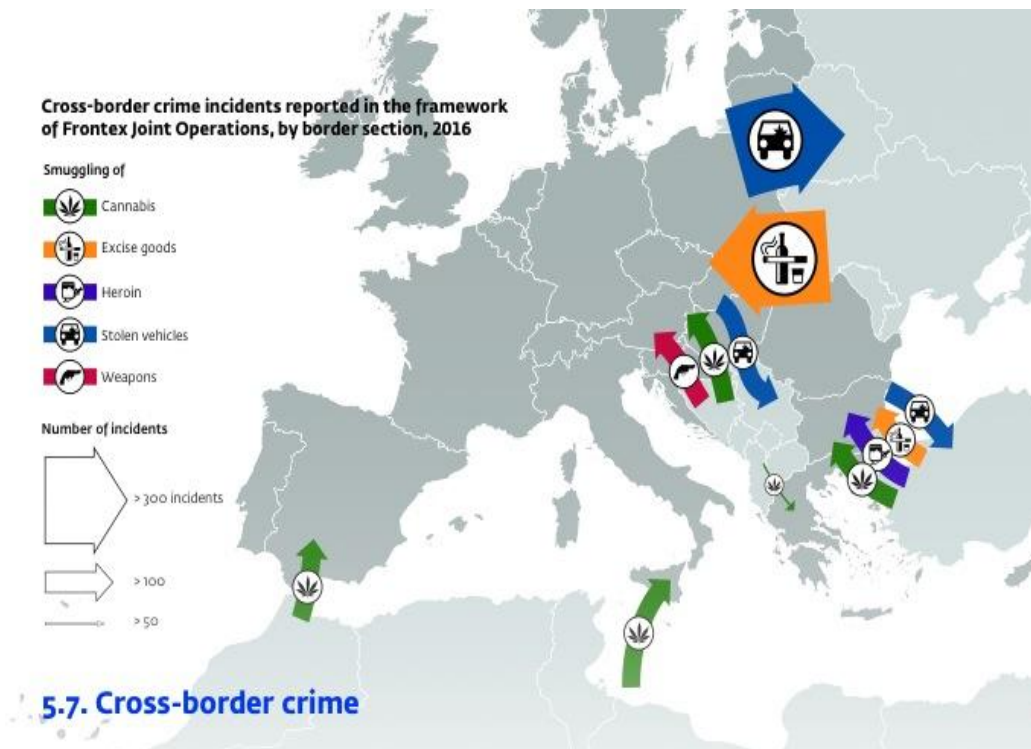

Note: The flows represented are a synthesis of a number of information sources and do not represent individual incidents.

Βασικοί οδοί διακίνησης της κοκαΐνης προς την Ευρώπη
(Πηγή: EMCDA, 2016)

Ευρωπαϊκά Εξωτερικά Σύνορα και λαθραία διακίνηση προϊόντων

Επί των ευρωπαϊκών εξωτερικών συνόρων τα συνηθέστερα αγαθά τα οποία γίνονται αντικείμενα λαθρεμπορίου κυρίως προς τις ευρωπαϊκές χώρες είναι τα προϊόντα καπνού και τα προϊόντα αλκοόλ. Ειδικότερα για τα προϊόντα καπνού εκτιμάται ότι το παράνομο εμπόριό τους στερεί από τα κρατικά και ευρωπαϊκά έσοδα περισσότερα από 10 δισεκατομμύρια ευρώ ανά έτος σε διαφυγόντες φόρους. Η έκθεση των αρμόδιων υπηρεσιών δεν εντοπίζει το πρόβλημα μόνο στις ατομικές και μεμονομένες εισαγωγές καπνικών προϊόντων λόγω της μεγάλης διαφοράς των τιμών των προϊόντων καπνού από συνορευούσες τρίτες χώρες, αλλά καταγράφουν συγκεκριμένες οργανωμένες εγκληματικές ομάδες που εξειδικεύονται στην εισαγωγή και στην διακίνηση τσιγάρων και άλλων καπνικών προϊόντων προς τις ευρωπαϊκές χώρες ακόμη και από χώρες της Άπω Ανατολής. Ενδεικτικά θα αναφέρω ότι μόνο το 2016 κατασχέθηκαν 36 τόνοι καπνικών προϊόντων (28 εκατομμύρια τσιγάρα) μόνο επί των ευρωπαϊκών εξωτερικών συνόρων (FRONTEX, 2017).

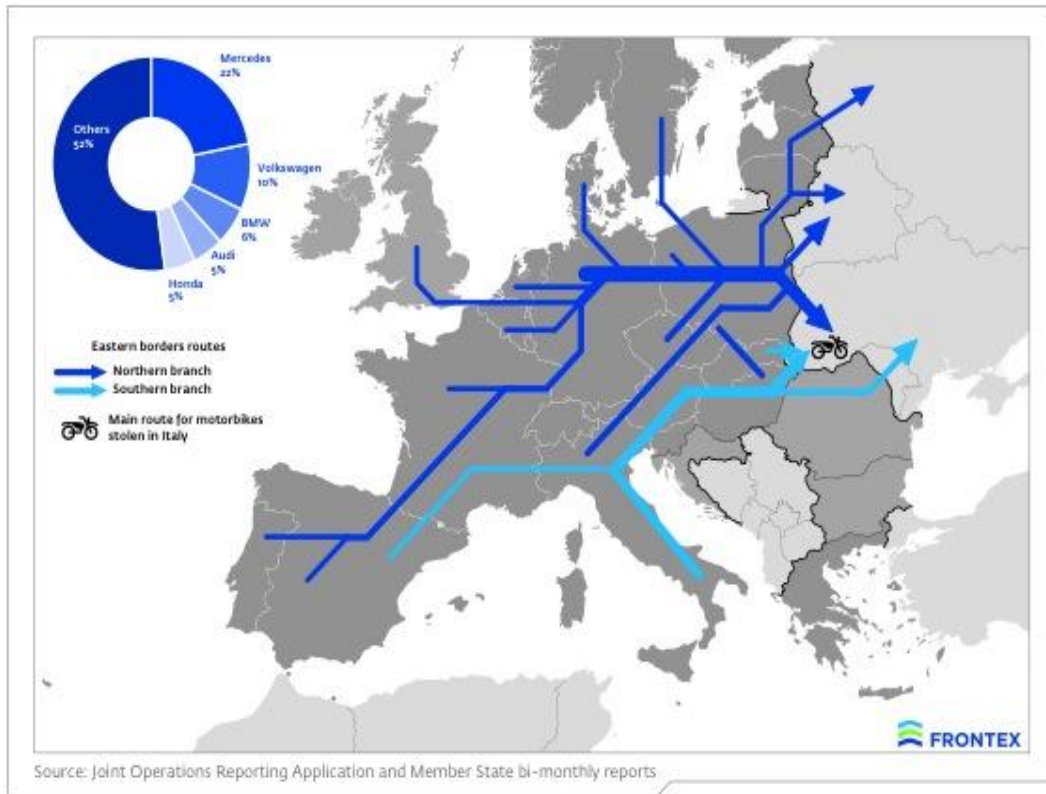

Διασυνοριακό έγκλημα επί των Ευρωπαϊκών Εξωτερικών Συνόρων
(Πηγή: FRONTEX, 2016)

Άλλες οργανωμένες εγκληματικές ομάδες εξειδικεύονται στην κλοπή πολυτελών και μη αυτοκινήτων και μοτοσυκλετών από τις ευρωπαϊκές χώρες, οχήματα τα οποία και εξάγουν από τα σημεία συνοριακού ελέγχου των ευρωπαϊκών εξωτερικών συνόρων προς τρίτες χώρες όπου και μεταπωλούν με παραποιημένα τα στοιχεία κυκλοφορίας τους. Σύμφωνα με τα στοιχεία της EUROSTAT για το έτος 2016 αυτή η οργανωμένη εγκληματική δραστηριότητα σημείωσε πτώση καθώς οι περιπτώσεις όπου κλεμμένα αυτοκίνητα εντοπίστηκαν στα σημεία συνοριακού ελέγχου ήταν κατά πολύ λιγότερες του 2015. Τα νέας γενιάς αντικλεπτικά συστήματα που οι ευρωπαϊκοί κανονισμοί έχουν καθιερώσει στα καινούρια οχήματα, αποτελούν την κυριότερη αιτία μείωσης αυτής της εγκληματικής δραστηριότητας. Επίσης η υιοθέτηση των κοινών ευρωπαϊκών κανονισμών στην διενέργεια των αστυνομικών ελέγχων, η βελτίωση του υλοκοτεχνικού εξοπλισμού και των υποδομών στα σημεία συνοριακού ελέγχου, συνεκπαίδευση εθνικών αστυνομικών και τελωνειακών αρχών μεταξύ τους και η ανάληψη κοινών αστυνομικών επιχειρήσεων υπό την αιγίδα των εξειδικευμένων τμημάτων των αρμόδιων ευρωπαϊκών υπηρεσιών CEPOL, FRONTEX και EUROPOL συνεισέφεραν στον εντοπισμό κλεμμένων οχημάτων και την αποτροπή νέων κλοπών (FRONTEX, 2017).

Figure 9. EB-RAN countries continue to be the market for vehicles stolen in the EU

Main routes of stolen vehicles across the EU's eastern borders in 2014

Βασικοί οδοί διακίνησης κλεμμένων οχημάτων εκτός Ευρώπης
(Πηγή: FRONTEX, 2016)

Οι μακροχρόνιοι πόλεμοι και η παραδότη της οπλοκατοχής στην περιοχή των βαλκανίων, σε συνδιασμό με την κατάρρευση των πρώην κομμουνιστικών κρατών και του απομονωμένου κράτους της Αλβανίας τις προηγούμενες δεκαετίες, είχαν ως αποτέλεσμα εκατομμύρια στρατιωτικά όπλα να διαχυθούν σε αυτές τις κοινωνίες και να αποτελέσουν ευρύ αντικείμενο διασυνοριακού λαθρεμπορίου κυρίως προς τα ευρωπαϊκά κράτη αλλά και άλλες περιοχές παγκοσμίως. (Υπολογίζονται σε 800 χιλιάδες περίπου τα πολεμικά όπλα τα οποία βρίσκονται σε χέρια πολιτών μόνο στην Βοσνία Ερζεγοβίνη). Μεμονομένοι «πωλητές», αλλά κυρίως ομάδες με οργανωμένη εγκληματική δραστηριότητα από αυτές τις χώρες προμηθεύουν με βαρύ και ελαφρύ οπλισμό κυρίως ομοεθνείς τους που διαμένουν και δραστηριοποιούνται στον χώρο του εγκλήματος σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRONTEX, 2017).

Μετά από τα πρόσφατα τρομοκρατικά χτυπήματα στην Γαλλία, στο περιοδικό Charlie Hebdo και στην μουσική σκηνή Bataclan διαπιστώθηκαν δεσμοί συνεργασίας μεταξύ οργανωμένων εγκληματικών ομάδων του κοινού ποινικού δικαίου και τρομοκρατών τόσο στην διασυνοριακή διακίνηση και χορήγηση του στρατιωτικού οπλισμού όσο και στην χορήγηση διεγερτικών ναρκωτικών ουσιών (CAPTAGON) τα οποία παρασκευάζουν και εισάγουν στην Ευρώπη και εξάγουν σε τρίτες κυρίως εμπόλεμες χώρες (FRONTEX, 2017).

Ευρωπαϊκά Εξωτερικά Σύνορα και Τρομοκρατία

Το φαινόμενο της τρομοκρατίας έχει βρεθεί ξανά στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος τόσο της ακαδημαϊκής κοινότητας όσο και της κοινωνίας αλλά και του πολιτικού λόγου κυρίως μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 στις Η.Π.Α. Η μελέτη του φαινομένου είχε ξεκινήσει στα τέλη της δεκαετίας του 1960, μια δεκαετία κατά την οποία η τρομοκρατία «λαμβάνει την σύγχρονη μορφή της έτσι όπως την εννοεί η δυτική γνώμη» (Μπόση 2000, σελίδα 32). Πριν από την δεκαετία αυτή η πολιτική βία όπου ασκούνταν τόσο από κρατικούς όσο και από μη κρατικούς δρώντες εξετάζονταν στο ευρύτερο πλαίσιο του πολέμου, της εξέγερσης, της καταστολής, της επανάστασης και ως τρομοκρατικές ενέργειες αντιμετωπίζονταν οι αεροπειρατείες, απαγωγές, δολοφονίες (Moeckli 2008)

Η Ευρώπη τα τελευταία σχεδόν ογδόντα χρόνια βιώνει το φαινόμενο της τρομοκρατίας εκπορευόμενο από πέντε διαφορετικές ιδεολογίες και διαφορετικού τύπου κινήματα – αιτίες όπως: α) τα κινήματα εθνικοαπελευθερωτικών αγώνων και αποσχιστικών τάσεων που αναπτύσσονταν σε κάποια επαρχία έναντι του συγκεντρωτικού κράτους (IRA στην Β. Ιρλανδία, ΕΤΑ στην περιφέρεια των Βάσκων, FLNC στην Κορσική), β) την ριζοσπαστικοποίησης εργατικών κινήματων κατά του «μεγάλου κεφαλαίου» και των φορέων του «αμερικανικού ιμπεριαλισμού», (Ερυθρές Ταξιαρχίες στην Ιταλία και Φράξια Κόκκινος Στρατός στην Γερμανία), γ) το ξεκαθάρισμα λογαριασμών μεταξύ ξένων μυστικών υπηρεσιών οι οποίες δρούσαν για λογαριασμό άλλων μη ευρωπαϊκών κρατών σε ευρωπαϊκές χώρες, ή ομάδων του οργανωμένου εγκλήματος που όμως έχουν την «έδρα» τους εκτός των ευρωπαϊκών κρατών, δ) της πολιτικής επιρροής μέσω ενεργειών, οι οποίες ρητά ζητούσαν να επηρεάσουν την εξωτερική πολιτική της ευρωπαϊκής χώρας με γνώμονα τα συμφέροντα του κινήματος ή του κράτους που τις υποκινούσε και δ) τον Ισλαμικό φονταμενταλισμό (Berstein, 1997).

Από την 11^η Σεπτεμβρίου 2001 έως και σήμερα, στην Ευρώπη, έχουν πραγματοποιηθεί περισσότερες από είκοσι ισχυρές κλίμακας τρομοκρατικές επιθέσεις σε δημόσιους χώρους οι οποίες είχαν ως κίνητρο τον θρησκευτικό φονταμενταλισμό του Ισλάμ, προκαλώντας τον θάνατο σε περισσότερους από πεντακόσιους ανθρώπους, τον τραυματισμό σε υπερδιπλάσιο αριθμό θυμάτων και την έμφυση της απειλής και του φόβου μιας τρομο-επίθεσης σε εκατομμύρια ανθρώπους που διαμένουν και μετακινούνται εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι περισσότερες από αυτές τις επιθέσεις σχετίζονταν με την Αλ Κάιντα ενώ μετά το 2011 το Ισλαμικό Κράτος έχει αναλάβει τις περισσότερες φορές την ευθύνη τους. Το Ισλαμικό Κράτος είναι μία τρομοκρατική οργάνωση η οποία εκμεταλευόμενη το πολιτικό και στρατιωτικό χάος που προκάλεσε ο εμφύλιος πόλεμος στην Συρία μετέτρεψε την στρατιωτική της ισχύ της σε κρατικό μόρφωμα, ασκώντας την εξουσία της σε χωρική διάσταση επί των Συριακών εδαφών (στους οδικούς άξονες – «οδοκρατία») κυρίως, αλλά και άλλων εμπόλεμων περιοχών. Η οργάνωση πέτυχε να εξάγει μέσω των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών, τον «πόλεμο κατά των «άπιστων Ευρωπαίων» στις χώρες τους.

Καθώς οι κρατικές υποδομές και οι εθνικές αστυνομικές δυνάμεις και συνοριοφυλακές των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που τα σύνορα τους

αποτελούν και τα εξωτερικά ευρωπαϊκά σύνορά της, αλλά και η ίδια η Ευρωπαϊκή Ένωση βρέθηκαν απροετοίμαστες στο να δεχτούν και να διαχειριστούν τόσο μεγάλες ανθρώπινες ροές προς το εσωτερικό τους, εκατομμύρια ανθρώπων που κατάφεραν να διαπεράσουν τα «σκλήρα» εξωτερικά ευρωπαϊκά σύνορα, εκμεταλλευόμενοι τις διακρατικές συμφωνίες, το κεκτημένο της Συνθήκης Σένγκεν και την κατάργηση των εσωτερικών συνόρων, κατάφεραν να προωθηθούν στις χώρες της κεντρικής Ευρώπης.

Ειδικότερα το 2015 αποτέλεσε χρονιά δοκιμασίας για την Συνθήκη και τις ελεύθερες μετακινήσεις, καθώς οι προκλήσεις που ανέκυψαν από τις μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές αλλά και τα τρομοκρατικά χτυπήματα σε Γαλλία, Βέλγιο (2016) και Γερμανία (2016) ενεργοποίησαν διάταξή της για επαναφορά των συνοριακών ελέγχων εντός της Ζώνης Σένγκεν. Η Γαλλία και το Βέλγιο ενεργοποίησαν στις αρχές του 2016 ξανά τους συνοριακούς ελέγχους και τους επικαιροποιούν ανά τρίμηνο όπως η Συνθήκη τους δίνει το δικαίωμα. Πάντως μία συνολική κατάρρευση της Ζώνης Σένγκεν θεωρείται απαγορευτική διότι υπολογίζεται ότι θα κόστιζε στις ευρωπαϊκές οικονομίες πάνω από 1,4 τρις ευρώ μέσα στην επόμενη δεκαετία, καθώς εάν επανέρχονταν οι διασυνοριακοί έλεγχοι θα ήταν τεράστιες οι πιέσεις στην ανάπτυξη της ήδη αναιμικής ευρωπαϊκής οικονομίας (*Καθημερινή, 23/2/2016*).

Μία άλλη πρόκληση των ευρωπαϊκών εξωτερικών συνόρων στα διεθνή σημεία διελεύσεων, σύμφωνα με δημοσιογραφικές αναφορές, αποτέλεσαν οι μετακινήσεις ευρωπαίων υπηκόων προς τις εμπόλεμες περιοχές της Συρίας προκειμένου να ενταχθούν στις τάξεις του Ισλαμικού Κράτους για να πολεμήσουν ή να παρέχουν άλλου είδους υπηρεσίες στους τρομοκράτες. Τα κίνητρα τους ήταν συνήθως η θρησκευτική ριζοσπαστικοποίηση, η επιδίωξη πλούτου, το κυνήγι της δόξας κατά την μάχη, η αντίδραση στον κοινωνικό αποκλεισμό που ένιωθαν στις ευρωπαϊκές χώρες όπου διέμεναν.

Το 2014 οι ευρωπαίοι υπήκοοι, οι οποίοι συνήθως ήταν αραβικής καταγωγής που βρίσκονταν στα πολεμικά θέατρα της Συρίας, ξεπερνούσαν τους 3000 έχοντας μεταβεί συνήθως μέσω Τουρκίας, σύμφωνα με δημοσιογραφικές πηγές που στηρίζονταν σε αναφορές υπηρεσιών ασφαλείας. Οι αστυνομικές αρχές των ευρωπαϊκών κρατών στα εξωτερικά ευρωπαϊκά σύνορα καλέστηκαν στο να συνεργασθούν με τα εργαλεία που η Συνθήκη Σένγκεν αλλά και άλλες διακρατικές συμφωνίες τους παρείχαν, προκειμένου να εξακριβώσουν περιπτώσεις όπου ευρωπαίοι πολίτες είτε μετέβαιναν προς την Συρία με σκοπό να ενισχύσουν το Ισλαμικό Κράτος, είτε επέστρεφαν ριζοσπαστικοποιημένοι προκειμένου να εκτελέσουν τρομοκρατικά χτυπήματα σε ευρωπαϊκές πόλεις (*ICCT, 2015*).

Οι σπουδές στο πεδίο της τρομοκρατίας, όπως και το ευρύτερο ακαδημαϊκό πεδίο των Διεθνών Σχέσεων, επηρεάστηκαν σημαντικά από τη φιλοσοφία της κοινωνικής επιστήμης. Η επικρατούσα θεωρία για την τρομοκρατία (*Orthodox Terrorism Theory*), δέχτηκε σαφή επιρροή από τον θετικισμό και την εμπειρική επιστημολογία η οποία βασίζεται στην τεκμηρίωση μέσω δεδομένων στοιχείων παρατηρήσεων και στατιστικών αναλύσεων (*Kurki 2007*).

Η Ορθόδοξη θεωρία προσεγγίζει την τρομοκρατία ως αυθύπαρκτο κοινωνικό φαινόμενο, ανεξάρτητο από το ιστορικό, κοινωνικό, πολιτικό, χρονικό πλαίσιο εντός του οποίου δημιουργήθηκε. Η ανάλυση του φαινομένου βασίζεται στο δράντα (actor based) και επικεντρώνεται αποκλειστικά στους μη κρατικούς δράντες καθώς αντιλαμβάνεται την κρατική βία ως τη μόνη μορφή νομιμοποιημένης βίας. Εξαίρεση αποτελούν οι περιπτώσεις κρατών που χρηματοδοτούν τρομοκρατικές οργανώσεις (Franks 2009).

Κατά την Ορθόδοξη Θεωρία, μία τρομοκρατική πράξη αποσκοπεί στο να προκαλέσει την υπερβολική αντίδραση της κρατικής εξουσίας ενάντια στους φυσικούς και τους ηθικούς αυτουργούς της καθώς επίσης και ενάντια στους υποστηρικτές τους. Μέσω της αδιάκριτης και έντονης κρατικής καταστολής, ως αντίδραση στην τρομοκρατική αυτή ενέργεια, οι τρομοκράτες επιδιώκουν στο να απωλέσει το κράτος την νομιμοποίηση της βίας την οποία κατέχει και την ρίζοσπαστικοποίηση των μαζών (Berry 1987).

Η συμβολική φύση των τρομοκρατικών χτυπημάτων καθώς επίσης και η απειλή αυτών αποσκοπεί στο να τρομοκρατήσουν και να εκφοβίσουν τόσο τους στόχους τους όσο και το ευρύτερο κοινό, ή αλλιώς «Να σκοτώσουν έναν για να τρομάξουν χιλιάδες» (Sun Zu 2003). Η χρήση της «προπαγάνδας» από τους τρομοκράτες, κατά την Ορθόδοξη Θεωρία, αποτελεί βασικό στοιχείο του οπλοστασίου τους καθώς μέσω αυτής προσηλυτίζουν νέα μέλη και επηρεάζουν το ευρύτερο κοινό καθώς και το διεθνές ακροατήριο. Μέσα από τα Μ.Μ.Ε., τα οποία χρησιμοποιούν ως πομπό, επιχειρούν να προπαγανδίσουν και να περάσουν το πολιτικό τους μήνυμα στο ευρύ κοινό.

Για την Ορθόδοξη Θεωρία, οι τρομοκράτες είναι ορθολογικοί δράντες, οι οποίοι χρησιμοποιούν την τρομοκρατία ως μέρος μίας ευρύτερης στρατηγικής συλλογιστικής, ενός καλά οργανωμένου σχεδίου που στόχο έχει να επηρεάσει τη διαδικασία λήψης αποφάσεων και να προκαλέσει πολιτική αλλαγή, έχοντας συνυπολογίσει τις συνέπειες των πρακτικών τους και τις εναλλακτικές (Williams 2006).

Είκοσι περίπου χρόνια αργότερα (την δεκαετία του 1980), αναδύθηκε με πρόθεση να ασκήσει κριτική στις κοινωνικές ρυθμίσεις και στις παραδοσιακές θεωρίες της επιστημονικής κοινότητας η Κριτική Θεωρία. Έχοντας στο στόχαστρό της τις μεθοδολογικές και αναλυτικές αδυναμίες αλλά και την αδυναμία ανάπτυξης έστω και ενός κοινά αποδεκτού ορισμού της έννοιας της τρομοκρατίας από τις παραδοσιακές θεωρίες, η Κριτική Θεωρία θεωρεί πως τα αποτελέσματα των ερευνών των παραδοσιακών θεωριών διατηρούν έναν περιγραφικό και αφηγηματικό χαρακτήρα αφοριστικού τύπου λόγω της έλλειψης διεπιστημονικότητας και ιστορικής συνέχειας (Jackson 2007).

Ισχυρίζεται ότι λανθασμένα οι παραδοσιακές θεωρίες καθιερώνουν την 11^η Σεπτεμβρίου ως την αρχή ενός «νέου» φαινομένου της τρομοκρατίας καθώς είναι επικεντρωμένες σε επιμέρους θέματα που αγνοούν την κρατική τρομοκρατία έχοντας μία υπερβολικά πολιτικά περιορισμένη εστίαση. Μέσω της κριτικής θεωρίας ασκείται κριτική ότι οι παραδοσιακές σπουδές του φαινομένου της τρομοκρατίας και της

ασφάλειας έχουν υιοθετήσει κρατοκεντρικές αντιλήψεις που δεν υποστηρίζονται από εμπειρικές έρευνες και αδυνατούν να αντιληφθούν τη φύση και τα αίτια της τρομοκρατίας λόγω κυρίως των στενών σχέσεων των κρατικών θεσμών (σύμβουλοι, στρατιωτικοί μέλη δεξαμενών σκέψεων-think tanks) και του ακαδημαϊκού χώρου (Burnet2005).

Η Κριτική Θεωρία θεωρεί ότι το αντικείμενο και το υποκείμενο του φαινομένου «αλληλοδιαμορφώνονται σε μία διαλεκτική που δεν παύει ποτέ να είναι δυναμική» (Toros 2009) και ότι ουσιαστικά «η τρομοκρατία είναι ένα κοινωνικό γεγονός, η φύση της οποίας εξαρτάται από το πλαίσιο, τις συνθήκες και τις προθέσεις έχοντας ως καθοριστικούς παράγοντες τις κοινωνικές, τις πολιτιστικές, τις νομικές και τις πολιτικές διαδικασίες που την ερμηνεύουν και την κατηγοριοποιούν» (Jackson 2007).

Οι οπαδοί των Κριτικών Σπουδών, πρεσβεύουν ότι η τρομοκρατία λαμβάνει χώρα εντός ενός ευρύτερου πλαισίου πολιτικών αγώνων, ως μία εκ των στρατηγικών που μπορούν να υιοθετηθούν και στηρίζονται στην εύρεση των αιτιών που οδηγούν στη χρήση τρομοκρατικών πρακτικών καθώς και στην αναγνώριση εκείνων που οδηγούν στην εγκατάλειψή τους. Βασίζονται στην κατανόηση της γνώσης περί τρομοκρατίας, ως μία κοινωνικά και πολιτικά κατασκευασμένη διαδικασία μέσω της γλώσσας και της αφήγησης, σε μία δεδομένη χρονική στιγμή, που εξυπηρετεί συγκεκριμένους σκοπούς.

Η μεθοδολογία των ερευνητών των Κριτικών Σπουδών αρνείται να συμπεριλάβει θετικιστικές μεθόδους και προσεγγίσεις. Απορρίπτει την στενή λογική αιτίου και αιτιατού και αποδέχεται ότι οι κονστρουκτιβιστικές και μετα-στρουκτουραλιστικές προσεγγίσεις μπορούν να φέρουν δώσουν απαντήσεις όπου ο θετικισμός έχει αποκλειστεί. Οι Κριτικές Θεωρίες δεν είναι ενάντια στο κράτος ούτε στην Δύση. Ο λόγος τους είναι ένα αντι-τρομοκρατικό εγχείρημα που βασίζεται σε θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και αξίες, ενδιαφέρεται για την κοινωνική δικαιοσύνη, την ισότητα και το τέλος της δομικής και φυσικής βίας καθώς και των διακρίσεων.

Μεταξύ Η.Π.Α. και Ευρώπης παρατηρείται σαφώς εντελώς διαφορετική προσέγγιση έναντι του φαινομένου της τρομοκρατίας. Ενώ οι Αμερικανοί κήρυξαν αμέσως μετά το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου Παγκόσμιο Πόλεμο κατά της Τρομοκρατίας, οι Ευρωπαίοι παρότι συστρατεύτηκαν με το Δόγμα Μπους, εμφανίστηκαν πιο πολυσχιδείς διότι προκειμένου να υιοθετήσουν και να εκφράσουν μία κοινή ευρωπαϊκή θέση θα έπρεπε να συγκεράσουν τις διαφορετικές απόψεις των κρατών – μελών για το φαινόμενο.

Το Δόγμα Μπους περιελάμβανε ως βασικά του στοιχεία τον εκδημοκρατισμό των χωρών κυρίως της Μέσης Ανατολής στο σκεπτικό ότι το καθεστώς που επικρατεί σε κάθε χώρα είναι καθοριστικό για την εξωτερική πολιτική που αυτή ασκεί, την αντίληψη ότι οι μεγάλες απειλές καταπολεμώνται μόνο με νέες και δυναμικές πολιτικές όπως ο προληπτικός πόλεμος, την βούληση των Η.Π.Α. να δράσουν μονομερώς και την επιτακτική αίσθηση ότι η ειρήνη και η σταθερότητα απαιτούν οι να επιβεβαιώσουν την πρωτοκαθεδρία τους (Jervis 2003).

Αντιθέτως, η καταπολέμιση της τρομοκρατίας για την Ευρώπη, όπως αυτή καταγράφεται στη Στρατηγική Καταπολέμησης της Τρομοκρατίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί μία εναλλακτική θεώρηση έναντι της Αμερικανικής και στηρίζεται σε τέσσερις άξονες οι οποίοι αποτελούν μια πλήρης και σύμμετρη αντίδραση στην τρομοκρατική απειλή. Οι άξονες αυτοί είναι η Αποτροπή (Prevent), η Προστασία (Protect), η Καταδίωξη (Pursue) και η Απάντηση (Respond) (*European Council, 2005*).

Η διαφοροποίηση μεταξύ των δύο πολιτικών οφείλεται στην θέση τους στην παγκόσμια πολιτική σκηνή, την πολιτική τους ισχύ αλλά και τη στρατιωτική δύναμη την οποία κατέχουν. Ειδικότερα οι Η.Π.Α. επιδεικνύουν πυγμή υπερδύναμης που κατέχει στρατιωτική υπεροχή επιδιώκοντας μοιραία στρατιωτικές λύσεις, ενώ αντίθετα η μη επιτυχία του εγχειρήματος της πολιτικής ενοποίησης της Ευρώπης σε μία υπερκείμενη αρχή που θα εκπροσωπεί τα κράτη μέλη χωρίς προηγούμενη εξουσιοδότηση, απαιτεί λεπτούς χειρισμούς από τις κυβερνήσεις στη νομιμοποίηση τέτοιων αποφάσεων ενώπιων των κοινοβουλίων τους και των εσωτερικών τους ακροατηρίων (*Toje, 2008*).

Άλλη μία ειδοποιός διαφορά μεταξύ των δύο πολιτικών προσεγγίσεων είναι η ενασχόληση με τους γεννουςιουργούς λόγους μίας τρομοκρατικής ενέργειας κατά την ευρωπαϊκή αντίληψη, που αποσκοπεί στον εντοπισμό και την εξάλειψη των παραγόντων ριζοσπαστικοποίησης και στρατολόγησης νέων μελών από τις τρομοκρατικές οργανώσεις, προσέγγιση που στις Η.Π.Α. θεωρείται «ταμπού» καθώς ερμηνεύεται ως έμμεση προσπάθεια δικαιολόγησης ή και επιδοκιμασίας των τρομοκρατικών ενεργειών.

Τέλος, εξίσου σημαντική είναι η απουσία ενός Ευρωπαϊκού Στρατού καθώς δεν επιτρέπει την υιοθέτηση μιλιταριστικών λύσεων αλλά την προώθηση της «ήπιας διπλωματίας».

2.3 Διακρατικές Διενέξεις επί των Ευρωπαϊκών Εξωτερικών Συνόρων

Όπως στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας αναφέρθηκε, η ακεραιότητα του εδάφους ενός κράτους είναι η πιο προφανής και απαραίτητη «σφραγίδα» της κυριαρχίας του, η παραβίαση των συνόρων του και κατ' επέκταση οι συνοριακές διαφορές μπορούν να γίνουν αιτία διακρατικών συγγρούσεων. Σύμφωνα με τον Evan Luard (ερευνητή του πανεπιστημίου της Οξφόρδης) ο οποίος από την δεκαετία του 1950 τις έχει ταξινομήσει, οι διακρατικές συνοριακές διαφορές προκύπτουν λόγω: της απουσίας αναγνωρισμένων συνόρων ή Συνθήκης, της ύπαρξης de facto συνόρων των οποίων η νομιμότητα αμφισβητείται από την μία πλευρά, της διαφωνίας στην οριοθέτηση και τέλος της ύπαρξης αμοιβαίας αποδοχής της οριοθέτησης των συνόρων αλλά ταυτόχρονα ύπαρξη διαφωνίας σχετικά με την οροθέτηση επί του εδάφους. (*Parker 2002*)

Επίσης, πολιτικές ή πολιτισμικές αλλαγές και από τις δύο πλευρές των συνόρων μπορούν να υπονομεύσουν την σταθερότητα τους. Η ανακάλυψη εκμεταλεύσιμων φυσικών πόρων σε μία περιοχή μπορεί να αυξήσει τις διακρατικές εντάσεις ενώ τέλος, οι συνοριακές ρυθμίσεις που έχουν επιβληθεί από τρίτους δημιουργούν μια πρόσφορη κατάσταση για εθνοτικές συγκρούσεις καθώς οι διαφορεςτικές κοινότητες χωρίζονται ή ενώνονται τεχνητά.

Βέβαια θα πρέπει να σημειωθεί ότι ετησίως οι περισσότερες συνοριακές διαφωνίες επιλύονται με ειρηνικό τρόπο και όχι με την χρήση των όπλων, καθώς η διπλωματική φαρέτρα των κρατών διαθέτει ενδιάμεσους τρόπους χειρισμού μεταξύ μιας πολεμικής αναμέτρησης και μιας ειρηνικής διευθέτησης. Κάποιοι από αυτούς είναι: « α) η ανταπάντηση, η οποία είναι μία μη φιλική αλλά ειρηνική πράξη έναντι άλλου κράτους ως αντίδραση σε μία θεωρούμενη ως άδικη ενέργεια (ειδικά δασμολόγια, περιορισμοί στην μετανάστευση), β) η αντεκδίκηση, η οποία θεωρείται σοβαρότερη ενέργεια και μπορεί να περιλαμβάνει εμπορικό αποκλεισμό ήμπούκοταξ και τέλος γ) τα αντίποινα τα οποία είναι βραχυπρόθεμες επιθετικές πράξεις διαμαρτυρίας όπως σύντομες διασυνοριακές εισβολές, καταλήψεις πλοίων κ.α.» (Parker 2002, σελίδα 342).

Τα εθνικά σύνορα των κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ταυτίζονται με τα εξωτερικά ευρωπαϊκά σύνορα όπου οι γεινιάζουσες χώρες δεν είναι μέλη της Ένωσης. Στα διττά αυτά σύνορα, εκφράζονται οι διακρατικές διενέξεις που συνήθως προϋπήρχαν της ένταξης του ενός κράτους στην Ευρωπαϊκή Ένωση είτε επί της οριοθέτησής τους είτε επί της λειτουργίας τους (περιπτώσεις οργανωμένου εγκλήματος, πληθυσμιακών μετακινήσεων, έλεγχοι κεφαλαίων, εμπορευμάτων κ.α). Στην εργασία μας θα αναφέρουμε τις χαρακτηριστικότερες περιπτώσεις διακρατικών συνοριακών διενέξεων επί των ευρωπαϊκών όπως αυτές του Αιγαίου, της Κύπρου, της Καρελίας, της Γαλικίας και της Σλαβονίας.

Η ελληνοτουρκική διένεξη

Ίσως η πιο γνωστή διακρατική διαφωνία μεταξύ κράτους – μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τρίτης χώρας σχετικά με τα σύνορά τους να είναι η συνοριακές αμφισβητήσεις που η Τουρκία από την δεκαετία του 1960 εγείρει έναντι του status quo των ελληνικών νησιών του Αιγαίου. Η Τουρκία αμφισβητεί το δικαίωμα των ελληνικών νησιών του Ανατολικού Αιγαίου σε υφαλοκρηπίδα, τα χωρικά ύδατα της Ελλάδος, την Ανεξάρτητη Οικονομική της Ζώνη και τον ελληνικό εναέριο χώρο. Ακόμη προβάλλει αξιώσεις έναντι του δικαιώματος της στρατιωτικοποίησης των νησιών του Βορείου Αιγαίου και των Δωδεκανήσων καθώς και έναντι της ελληνικής κυριαρχίας επί ορισμένων βραχονησίδων. Η πρόσφατη επίσημη αμφισβήτηση της ελληνικότητας και κατοικιμένων νησιών όπως του Αγαθονησίου θεωρείται ως ποιοτική αναβάθμιση των τουρκικών προκλήσεων.

Η ερμηνεία της τουρκικής συμπεριφοράς συνδέεται τόσο με την διεκδίκηση εκ μέρους της τμήματος των πλουτοπαραγωγικών πόρων του Αιγαίου όσο όμως και

με τον έλεγχο της διέλευσης δια μέσου του Αρχιπελάγους και την πρόσβαση στην Μεσόγειο. Οι αξιώσεις της Τουρκίας οδήγησαν κατά καιρούς σε υψηλές εντάσεις και σοβαρά επεισόδια μεταξύ των δύο χωρών. Στην ανάλυσή μας όμως θα πρέπει εξ' αρχής να μην υποτιμήσουμε το γεγονός ότι και οι δύο χώρες από την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου είναι μέλη του Ν.Α.Τ.Ο., στα πλαίσια του οποίου οι δύο εθνικοί χώροι αποτελούν ενιαίο αμυντικό χώρο έναντι της ρωσικής προέλασης προς την Μεσόγειο μέσω του Αιγαίου.

Ειδικότερα, το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας αφορά την οριοθέτηση των αντίστοιχων κυριαρχικών δικαιωμάτων των υποθαλασσιών τμημάτων των ανοικτών θαλασσών (βυθός και υπέδαφος του βυθού έξω από την αιγιαλίτιδα ζώνη) τα οποία ορίζονται από την «αλυσίδα» των ανατολικών νησιών του Αιγαίου και των δυτικών ακτών της ηπειρωτικής Τουρκίας (*Ροζάκης 1979*).

Η τουρκική αξίωση εκδηλώθηκε τον Νοέμβριο του 1973, με μονομερείς νομοθετικές πράξεις που χαρακτήριζαν ελληνικές περιοχές του Αιγαίου ως τουρκική υφαλοκρηπίδα και εξέδιδαν άδειες για υδατογραφικές και υποθαλάσσιες έρευνες προς ανεύρεση πετρελαϊκών κοιτασμάτων στην τουρκική κρατική εταιρεία πετρελαίου. Η Ελλάδα προς επίλυση της διαφοράς απευθύνθηκε ταυτόχρονα στο Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. και στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης το οποίο και δήλωσε αναρμόδιο ως προς την επίλυσή της λόγω του ότι η Ελλάδα είχε υποβάλλει επιφύλαξη στην Γενική Πράξη της Γενεύης που επικαλούνταν ως βάση αρμοδιότητας (*Δούση 2001*).

Με υπόδειξη του Ο.Η.Ε. κάλεσε τα δύο κράτη να σταματήσουν την ένταση και να ξεκινήσουν διάλογο στην βάση της «απόσχισης πάσης πρωτοβουλίας ή πράξεως σχετικής προς την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου, η οποία θα μπορούσε να παρενοχλήσει την διαπραγμάτευση» (*Βερέμης 1998*).

Με την εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο το 1982 στην σύνοδο του Montego Bay της έννοιας της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης, τα παράκτια κράτη αποκτούσαν δικαιώματα οικονομικής φύσεως σε απόσταση έως και 200 ναυτικών μιλίων πέραν της αιγιαλίτιδας ζώνης τους. Η δυνατότητα αυτή σίγουρα δυσχεραίνει τις οικονομικές δυνατότητες των περικλειστών κρατών, στα οποία υπο προϋποθέσεις επιτρέπεται η άσκηση αλιευτικής δραστηριότητας υπό την εποπτεία και την συνέναιση του παρακτίου κράτους (*Σιούσουρας 2009*).

Η Τουρκία επιθυμώντας να ικανοποιήσει τις πάγιες γεωπολιτικές επιδιώξεις της στο Αιγαίο, από τις προπαρασκευαστικές συζητήσεις της Συνόδου επιχείρησε να το εντάξει το σε καθεστώς κλειστής ή ημίκλειστης θάλασσας με μικρό εύρος αιγιαλίτιδας ζώνης. Στην περίπτωση αυτή, κατά την τουρκική θεώρηση, το Αιγαίο θα αποτελούσε «ειδική περίπτωση» η οποία θα καθορίζονταν με διακρατική συμφωνία μεταξύ των δύο χωρών για την οποία θεωρεί ως ιδανική λύση την εφαρμογή της μέσης γραμμής και τον διαχωρισμό του Αιγαίου στον 25^ο μεσημβρινό (*Σιούσουρας 2009*).

Μία άλλη διακρατική διαφωνία είναι η τουρκική αμφισβήτηση του δικαιώματος της Ελλάδας να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα 12 ναυτικά μίλια, διακυρήσσοντας πως μία τέτοια ελληνική ενέργεια θα αποτελούσε απειλή πολέμου για

τις δύο χώρες. Η τουρκική αυτή απειλή οφείλεται στο ότι οι διεθνείς νομικοί κανόνες σε αυτή την περίπτωση είναι εις βάρος της παρά τα διάφορα νομιμοφανή επιχειρήματα που προβάλλει κατά καιρούς. Ξεκάθαρα όμως από το 1994 στην «Νέα Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας» ορίζεται ότι κάθε κράτος διατηρεί το δικαίωμα να ορίζει το εύρος των χωρικών του υδάτων χωρίς όμως αυτό να υπερβαίνει τα 12 ναυτικά μίλια από τις «γραμμές βάσεως»(Δούση 2001).

Η Τουρκία επιλεκτικά ερμηνεύει την ανωτέρω συνθήκη αρνούμενη την εφαρμογή της στο Αιγαίο διότι έτσι θα αποτελούσε έμεση παραδοχή της ελληνικής θέσης. Για παράδειγμα στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας, η Τουρκία επέκτεινε τα χωρικά της ύδατα στα 12 ναυτικά μίλια σύμφωνα με τη Σύμβαση για το «Δίκαιο της Θάλασσας» (Βερέμης 1998).

Μία τρίτη αμφισβήτηση που η Τουρκία εγείρει είναι το καθεστώς εναερίου χώρου πάνω από το Αιγαίο και ειδικότερα το εύρος του ελληνικού εναερίου χώρου και του Flight Information Region (F.I.R.) Αθηνών. Από το 1930 η Ελλάδα είχε ορίσει ως όρια της αιγιαλίτιδας ζώνης της για την αεροπορία και για σκοπούς αστυνόμευσης αέρος τα 10 ναυτικά μίλια ενώ τα θαλάσσια όριά της στα 6. Η Τουρκία επέδειχνε σεβασμό στην ελληνική ρύθμιση μέχρι και το 1974 χρονιά της εισβολής της στην Κύπρο οπότε και οι όποιες τουρκικές αμφισβητήσεις για τα ελληνοτουρκικά σύνορα αναβαθμίζονται ποιοτικά (Δούση 2001).

Με την καθημερινή παραβίαση του ελληνικού εναερίου χώρου η Τουρκία επιχειρεί να επιβάλει το Αιγαίο σε καθεστώς περικόλειστης θάλασσας στην οποία ο κανόνας των 12 ναυτικών μιλίων δεν θα εφαρμόζεται. Επίσης επιδιώκει να επιβάλει την οριοθέτηση της αιγιαλίτιδας ζώνης σύμφωνα με τις αρχές ευθυδικίας μεταξύ των δύο χωρών και όχι με βάση το εθιμικό δίκαιο. Πάντως αποτελεί παγκόσμιο παράδοξο το ότι τα όρια του ελληνικού εναερίου χώρου δεν είναι ταυτόσημα με τα χωρικά και ναυτικά όρια της ελληνικής κρατικής κυριαρχίας καθώς οπουδήποτε αλλού στην υφήλιο αυτά ταυτίζονται (Δούση 2001).

Σε ότι αφορά το F.I.R. Αθηνών, το οποίο από το 1952 και το 1958 έχει ορισθεί από τον Διεθνή Οργανισμό Πολιτικής Αεροπορίας (I.C.A.O.), αποτελεί περιοχή ευρύτερη του ελληνικού εναερίου χώρου, καθώς περιλαμβάνει και περιοχές του διεθνούς εναερίου χώρου, υπό την αρμοδιότητα των ελληνικών αρχών για την ασφαλή και κανονική διακίνηση της εναέριας κυκλοφορίας. Η Τουρκία και πάλι από το 1974 επιχειρεί να ανατρέψει υπέρ των δικών της επιδιώξεων στο Αιγαίο την επικρατούσα κατάσταση, ενσωματώνοντας στο F.I.R. Κωνσταντινούπολης ελληνικά και διεθνή τμήματα εναερίου χώρου τα οποία και ταυτίζονται με τις τουρκικές αμφισβητήσεις για την υφαλοκρηπίδα (Δούση 2001).

Το ελληνικό δικαίωμα στρατιωτικοποίησης των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου, το οποίο και αμφισβητεί η Τουρκία πηγάζει από τις συνθήκες της Λωζάνης (1923) για τα νησιά Λέσβο, Χίο, Σάμο και Ικαρία καθώς αυτά περιήλθαν στην ελληνική κυριαρχία με το πέρας των Βαλκανικών Πολέμων, και τη Σύμβαση του Μοντραί (1936) η οποία και αντικατέστησε την Συνθήκη της Λωζάνης για τα νησιά Λήμνος και Σαμοθράκη σύμφωνα με την οποία αυτά υπάγονται σε καθεστώς Διεθνών Στενών. Η Τουρκία ερμηνεύει τη Σύμβαση του Μοντραί ως μερική αντικατάσταση

της Συνθήκης της Λωζάνης ενώ η Ελλάδα ως συνολική (*Ηρακλείδης 2007*).

Στην περίπτωση όμως των Δωδεκανήσων τα οποία αποδόθηκαν από την Ιταλία στην Ελλάδα το 1947 με την Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων, η Τουρκία δεν μπορεί να επικαλείται το σχετικό με την αποστρατικοποίησή τους άρθρο καθώς δεν αποτελούσε συμβαλλόμενο μέλος της Συνθήκης. Η τούρκικη ρητορία πηγάζει από τις επιδιώξεις και τις επιθυμίες της τότε Σοβιετικής Ένωσης για ένα Αιγαίο Πέλαγος, υπό δυτική επιρροή, όσο το δυνατόν πιο ανοχύρωτο και πιο αποστρατιωτικοποιημένο (*Βερέμης 1991*).

Τέλος η αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας σε βραχονησίδες και κατοικημένα νησιά όπως το Αγαθονήσι και η ρητορική της Τουρκίας για «γκρίζες ζώνες» στο Αιγαίο, αποτελεί εδαφική αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας σε αυτά. Πηγάζει από ασάφειες και παραλήψεις των σχετικών Συμφωνιών και Συνθηκών που διαχρονικά καθορίζουν το καθεστώς του Αιγαίου και των νησιών του, καθώς επίσης και από τις διαφορετικές προσεγγίσεις για την χάραξη των συνόρων τους από τις δύο χώρες. Να σημειωθεί εν κατακλείδι ότι η ρητορική των «γκρίζων ζωνών» και των τουρκικών διεκδικήσεων από την τουρκική πολιτική ελίτ αποτελεί και ένα πρώτης τάξεως θέμα για εσωτερική κατανάλωση και μικροπολιτική εκμετάλευση (*Ηρακλείδης 2007*).

Η περίπτωση της Κύπρου

Κατά τον Robert Cooper η περίπτωση της Κύπρου αποτελεί ίσως χαρακτηριστικό παράδειγμα λαού ο οποίος απέτυχε να μετασηματισθεί επιτυχώς σε έθνος – κράτος παρά τη συμβίωση των δύο κοινοτήτων του κατά την Ενετική, την Οθωμανική και την Βρετανική κυριαρχία. Όταν το 1959 η Βρετανία παραχώρησε στους Κυπρίους την εξουσία του νησιού και ιδρύθηκε το κράτος της Κυπριακής Δημοκρατίας, ο εθνικισμός που υποκινήθηκε από εξωκυπριακά και ενδοκυπριακά κέντρα οδήγησε στις αιματηρές ταραχές μεταξύ των δύο κοινοτήτων και κορυφώθηκε με την τουρκική επέμβαση και την κατοχή του βορείου τμήματος του νησιού μέσω της ίδρυση του ψευτο-κράτους της Τουρκικής Δημοκρατίας της Βορείου Κύπρου, το οποίο στερείται παντελούς διεθνούς αναγνώρισης. Η ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004 και η μετατροπή των συνόρων της σε ευρωπαϊκά γέννησε νέες προσδοκίες ειρηνικής επίλυσης του κυπριακού προβλήματος εντός της «μετα-νεωτερικτικής Ευρωπαϊκής Αυτοκρατορίας» (*Cooper 2003*).

Όπως στην περίπτωση των διασυνοριακών εντάσεων και διενέξεων του Αιγαίου, έτσι και στα σύνορα με την Κυπριακή Δημοκρατία, η Τουρκία εγείρει αξιώσεις ως προς την οριοθέτηση των θαλασσιών κυπριακών συνόρων και την εκμετάλευση της κυπριακής Α.Ο.Ζ.. Επίσης κατά τις συνομιλίες που κατά καιρούς διεξάγονται μεταξύ των δύο κυπριακών κοινοτήτων, δυναμιτίζει την ατμόσφαιρα και σχετικά με τις εδαφικές διαφορές τους επί της μεγαλονήσου σε ενδεχόμενη επίλυσής του. Η ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση μετέτρεψε τα σύνορα της σε ευρωπαϊκά με αποτέλεσμα οι κυπρο-τουρκικές διαφορές να ενταχτούν στην ευρω-τουρκική αντζέντα διαλόγου.

Οι λύσεις του προκρίνονται και αντίστοιχα θα επιφέρουν μετατροπές στα εσωτερικά σύνορα της Κύπρου αλλά και στα θαλάσσια εξωτερικά της σύνορα (και κατ' επέκταση στα ευρωπαϊκά εξωτερικά σύνορα είναι η Διζωνική δικοινοτική ομοσπονδία, η Συνομοσπονδία, των δύο εντελώς ανεξάρτητων κρατών και τέλος ένα σύστημα με στοιχεία ομοσπονδιακού και ενιαίου κράτους (Θεοφάνους, 2002).

Δυστυχώς όμως το Κυπριακό πρόβλημα λόγω ευρύτερων γεωστρατηγικών συμφερόντων περιφερειακών δυνάμεων και υπερδυνάμεων (Η.Π.Α. και Ρωσία), δεκατέσσερα χρόνια μετά την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχει επιλυθεί και η Λευκωσία παραμένει η μοναδική ευρωπαϊκή διχοτομημένη πρωτεύουσα (!!)

με σύνορα των οποίων την φύλαξη είναι επιφορτισμένη ειδική στρατιωτική δύναμη του Ο.Η.Ε.

Χάρτης της Κύπρου

Τα Ρωσοφινλανδικά σύνορα

Το φινλανδικό κράτος συστάθηκε μόλις το 1917 κάτω από την επιροπή των ιδεών του Διαφωτισμού. Η ελευθερία που ο φινλανδικός λαός απέκτησε, αποτέλεσε καρπό των προσπαθειών τους για ανεξαρτητοποίησή τους από την πολιτική υποτέλεια έναντι των Σουηδών και την κατοχή εδαφών τους από τους Ρώσους κατά τους προηγούμενους αιώνες. Τα σύνορα όμως δεν περιέκλειαν στην φινλανδική επικράτεια την περιοχή της Καρέλιας. Μια περιοχή όπου το πληθυσμιακό στοιχείο των Φινλαδών υπερτερούσε έναντι του ρωσικού. Ο φινλανδικός αυτός πληθυσμός απέκτησε γεωπολιτικό βάρος στην περιοχή καθώς διεύρηνε τον εθνικό και πολιτισμικό χώρο του φινλανδικού κράτους και αποτέλεσε πολιτική έριδα μεταξύ των δύο κρατών.

Η περιοχή της Καρελίας

Τα χρόνια του Β΄ παγκοσμίου Πολέμου, η Φινλαδία έχασε και πάλι το μεγαλύτερο ποσοστό των ανατολικών της εδαφών και εξωθήθηκε στην πολιτική ουδετερότητα. Το Σιδηρούν Παραπέτασμα αποτέλεσε ένα πραγματικά σκληρό σύνορο μεταξύ των δύο χωρών το οποίο απέκλειε τις μετακινήσεις των πληθυσμών της Καρελίας ακόμη και για την επανένωση των οικογενειών.

Τα Ρωσοφινλανδικά σύνορα από το 1995 όταν και η Φινλαδία εντάχθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αποτέλεσαν τα πρώτα ευρωπαϊκά σύνορα με την Ρωσία. Βασικό κριτήριο ένταξης μίας χώρας όπως η Φινλαδία, είναι αυτή να μην έχει συνοριακές διαφορές και εκρεμότητες με άλλα κράτη. Το κίνητρο για την ένταξή της στην Ε.Ε. την οδήγησε στο να εγκαταλείψει στον δημόσιο λόγο την περίπτωση της επανένωσης στην κρατική της επικράτεια της περιοχής της Καρελίας. Πολλοί ισχυρίστηκαν πως κάτι τέτοιο θα είχε και τεράστιες οικονομικές επιπτώσεις για την χώρα καθώς η περιοχή παρέμενε υποανάπτυκτη (*Passi 2002.*)

Οι Ευρωπαϊκές Πολιτικές, το άνοιγμα διεθνών σημείων συνοριακών ελέγχων και τα ευρωπαϊκά προγράμματα TACIS και INTERREG, ενισχύουν την διακρατική συνεργασία και παρέχουν οικονομικές ευκαιρίες εκατέρωθεν των συνόρων σε τομείς όπως ο τουρισμός, η επενδυτική δραστηριότητα στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα στην περιοχή της Καρελίας που έχει πλέον μεταβληθεί σε αναπτυσσόμενη περιοχή.

Στις αρνητικές οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις μπορούν να

καταγραφούν η αύξηση της καταναλωτικής δραστηριότητας από τους Φινλανδούς εντός της ρωσικής επικράτειας (κάτι που συνεπάγεται μεταφορά πλούτου) και η αύξηση των διαζυγίων καθώς πολλοί Φινλανδοί σύναψαν σχέσεις με νεαρές Ρωσίδες (Passi 2002).

Η διασυνοριακή κινητικότητα όμως προσελκύει και παράνομες δραστηριότητες εκατέρωθεν των συνόρων. Παρά την αυστηρή αστυνόμευση και απο τις δύο χώρες, υπολογίζεται ότι έχει εκτοξευτεί η παράνομη πορνεία, η πορνεία ανηλίκων, η διακίνηση ναρκωτικών και ανθρώπων καθώς επίσης και τα εγκλήματα του «λευκού κολάρου» και κυρίως του ξεπλύματος μαύρου χρήματος (Passi 2002).

Τέλος, αξίζει να ειπωθεί, πως κατά την τελευταία προσφυγική κρίση που κορυφώθηκε το 2015, στα σύνορα Φινλανδίας – Ρωσίας η νομοθεσία των δύο χωρών προσέφερε ένα «παράθυρο» εισόδου στην χώρα σε χιλιάδες αιτούντες άσυλο. Η ρωσική νομοθεσία απαγόρευε την διέλευση των συνόρων σε πεζούς, ενώ η φινλανδική σε οδηγούς, με αποτέλεσμα στην πράξη να επιτρέπεται σε ποδηλάτες. Με αυτό το νομικό τέχνασμα υπολογίζεται ότι πάνω 5500 άτομα κυρίως Συριακής καταγωγής εισήλθαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση αναζητώντας άσυλο (Luhn 2016).

Η περίπτωση της Γαλικίας Ανατολικής Ευρώπης

Με την πτώση του Σιδηρού Παραπετάσματος, οι δραματικές γεωπολιτικές αλλαγές έγιναν περισσότερο αισθητές στην καθημερινότητα των ανατολικοευρωπαίων και ειδικότερα σε εκείνους που κατοικούσαν είτε εκατέρωθεν των χαλαρών εσωτερικών συνόρων της Ε.Σ.Σ.Δ., είτε σε εκείνους που κατοικούσαν περίξ του Σιδηρού Παραπετάσματος. Μία τέτοια περίπτωση εντοπίζουμε στα Πολωνο-ουκρανικά σύνορα, στην περιοχή της Γαλικίας η οποία πριν καταληφθεί από την Ρωσία και ενταχθεί στην Ε.Σ.Σ.Δ., αποτελούσε αυτόνομη πολυπολιτισμική και πολυεθνική επικράτεια της Αυστροουγγρικής Αυτοκρατορίας.

Η Πολωνία κατάφερε να ενταχθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση κατά την μεγάλη διεύρεση του 2004, καθώς επίσης και να συμμετάσχει ως κράτος - μέλος στον χώρο του Σένγκεν μετατρέποντας έτσι τα σύνορά της σε ευρωπαϊκά. Αντίθετα η Ουκρανία προσπαθεί ακόμη και σήμερα να παραμείνει όρθια αν και τραυματισμένη (πολιτικά, κοινωνικά και εδαφικά) στη γεωπολιτική διελκυστίδα μεταξύ Ρωσίας και Δύσης.

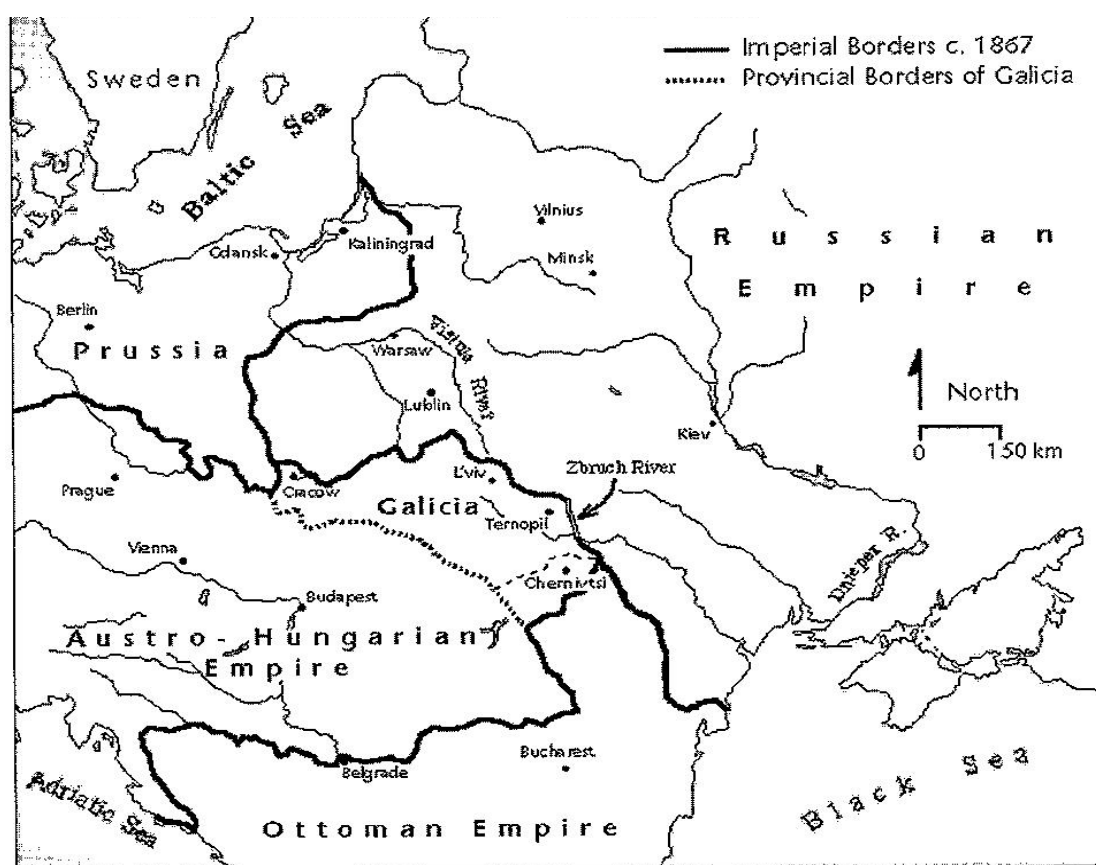
Τα πολωνο-ουκρανικά σύνορα αποτελούν τα πιο πολυδιάβαστα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην ανατολική Ευρώπη. Την πλειοψηφία των διελεύσεων κάνουν οι Ουκρανοί οι οποίοι διέρχονται προς την Πολωνία για να ασκήσουν μικροεμπόριο ή να εργαστούν. Αντίθετα, οι Πολωνοί συνήθως τα διασχίζουν για τουριστικούς λόγους. Τα σύνορα αυτά θεωρείται ότι βρίσκονται επί ενός από τους κυριότερους δρόμους λαθρεμπορίου και παράνομης μετανάστευσης προς την Ευρωπαϊκή Ένωση (Frontex EB Annual Risk Analysis, 2013).

Οι κάτοικοι της Γαλικίας, (πληθυσμός σχεδόν 8 εκατομμυρίων), διαβιούν διαιρεμένοι ανάμεσα στα δύο κράτη, παρά το κοσμοπολίτικο ιστορικό παρελθόν της περιοχής. Μη έχοντας κατορθώσει να αναπτύξουν κοινή υπερεθνική ταυτότητα αξιοποιώντας την πολυπολιτισμικότητα που ιστορικά ανθούσε και ευημερούσε στην περιοχή, συχνά κατά τις εκλογικές αναμετρήσεις, εργαλαιοποιούνται είτε από

ρωσόφιλους δημαγωγούς είτε από πολιτικούς δυτικών και φιλελεύθερων αντιλήψεων στα πλαίσια του ευρύτερου γεωπολιτικού ανταγωνισμού (Katajala 2012).

Ο ρόλος της Πολωνίας στην ευρωπαϊκή προοπτική της Ουκρανίας θεωρήθηκε καταλυτικός, καθώς Πολωνοί και Ουκρανοί φιλοευρωπαίοι πολιτικοί επένδυσαν στην δυναμική της Πολωνικής οικονομίας μέσω και του εμπορίου, προκειμένου η Ουκρανία να εισέλθει στην ελεύθερη ευρωπαϊκή αγορά και να πραγματοποιήσει δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις. Στους εθνικιστές της τελευταίας, μία τέτοια προοπτική μεταφράζονταν ως ουκρανική υποτέλεια στην πολωνική οικονομική άρχουσα τάξη, θέτοντας με αυτή τους την ρητορική εμπόδια στην ευρωπαϊκή προοπτική της χώρας (Bialasiewicz κ.α. 2002).

Παρά τα εμπόδια αυτά, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με την βοήθεια και την χρηματοδότηση και του ιδρύματος Σόρος, στα πλαίσια της προώθησης της διασυνοριακής συνεργασίας και του εναρμονισμού των δράσεων σε τομείς κυρίως της εκπαίδευσης και του πολιτισμού μεταξύ των συνοριακών περιοχών με το κοινό αυτό πολιτισμικό παρελθόν Πολωνίας, Ουκρανίας, Ουγγαρίας και Σλοβακίας, θέσπισε την Carpathian Euroregion (1995). Η «ρευστότητα αυτής της εκολαπτόμενης» υπερεθνικής περιοχής εκατέροθεν των συνοριακών εθνικών χώρων, μέσω της ανάδειξης και της εδραίωσης μιας πολυεθνικής και πολυπολιτισμικής συνείδησης και κοινωνίας, ερμηνεύεται από τους υποστηρικτές της ως σημαντικό βήμα ευρωπαϊκοποίησής της (Bialasiewicz κ.α. 2002).

Η περιοχή της Γαλικίας την εποχή των Αυτοκρατοριών (19^{ος} αιώνας)

Η περιοχή της Σλαβονίας

Η περιοχή της Σλαβονίας

Το κράτος της Κροατίας εντάχθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση μόλις το 2013 ενώ παραμένει εκτός της Συνθήκης του Σένγκεν. Τα πολιτικά σύνορα όμως της χώρας είναι και σύνορα ευρωπαϊκά. Η Κροατία συνορεύει με τις Σλοβενία και Ουγγαρία (οι οποίες είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης), με την Βοσνία - Ερζεγοβίνη και με την Σερβία. Στην περιοχή των σερβο-κροατικών συνόρων, υπάρχει η γεωγραφική περιοχή της Σλαβονίας η οποία αποτέλεσε διαφιλονικούμενη περιοχή κατά τον Γιουγκοσλαβικό εμφύλιο πόλεμο και τις δεκαετίες μετά την διάλυση της χώρας.

Το 1991 οι σερβικές δυνάμεις είχαν καταλάβει την περιοχή ισχυριζόμενες την ιστορική τους συνέχεια σε αυτά τα εδάφη. Η απογραφή όμως του ίδιου έτους κατέταξε πρώτους και ως πλειονότητα τους κροατικούς πληθυσμούς σε ποσοστό 45% και δεύτερους τους σερβικούς σε ποσοστό 35%. Η πληθυσμιακή αναλογία άρχισε να ανατρέπεται υπέρ των Σέρβων καθώς οι τελευταίοι προέβησαν σε διωγμούς και εκτοπίσεις μέσω πολιτικών εθνοκάθαρσης (*Klemencic & Shofield 2002.*)

Πόλο έλξης για τους Σέρβους στη Σλαβονία φυσικά αποτέλεσε η οικονομία της περιοχής καθώς υπήρχαν αναπτυσσόμενες μικρές αλλά εύρωστες επιχειρήσεις του πρωτογενή τομέα, αρκετές μικρές βιομηχανικές μονάδες, οι τρεις μεγαλύτερες σε πληθυσμό και εργατικό δυναμικό πόλεις της περιφέρειας και τα μεγαλύτερα κοιτάσματα πετρελαίου στην ευρύτερη περιοχή, τα οποία από την δεκαετία του 1980 η πρώην Γιουγκοσλαβία εκμεταλεύονταν (*Klemencic & Shofield 2002.*)

Η κατάρρευση του προηγούμενου πολιτικού καθεστούς ανήγαγε το εσωτερικό και πορώδες σύνορο της Σλαβονίας σε σκληρό εξωτερικό με βάση εθνολογικά κριτήρια. Επίσης ανάγκασε την διεθνή κοινότητα να αναπτύξει κυανόκρανους στρατιώτες στην περιοχή της, οι οποίοι και θα αναλάμβαν την τήρηση των διπλωματικών αποφάσεων, την αποστρατικοποίηση της, την παροχή της ανθρωπιστικής βοήθειας, την επιτήρηση της επιστροφής των κροατικών προσφυγικών πληθυσμών στις εστίες τους, την προστασία των Σέρβων, οι οποίοι θα επιθυμούσαν να μείνουν στην περιοχή και την σταδιακή ειρηνική ένταξη της περιοχής στο κροατικό κράτος.

Στις μέρες μας, η Σλαβονία έχει ενταχθεί πολιτικά πλήρως στην Κροατία,

παραμένει όμως μία ιδιαίτερη μεθόριος όπου η κάθε εθνότητα διατηρεί την δική της οπτική ματιά για την περιοχή. Δυστυχώς δεν έχει δημιουργηθεί στην περιοχή μια πολυπολιτισμική ταυτότητα καθώς οι κάτοικοί της συνεχίζουν να αυτοπροσδιορίζονται με βάση την εθνική τους καταγωγή. Το γνωστό βαλκανικό εθνικιστικό πνεύμα υπεροψίας για τους ομοεθνείς και καχυποψίας για τους άλλους συντηρεί το αίσθημα ανασφάλειας και αντιπαλότητας μεταξύ των εθνικών πληθυσμών.

III. ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΕΣ ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ
Γεωπολιτική και Γεωοικονομία με την άλλη πλευρά των
ευρωπαϊκών εξωτερικών συνόρων
Βασικές Γεωπολιτικές Θεωρήσεις

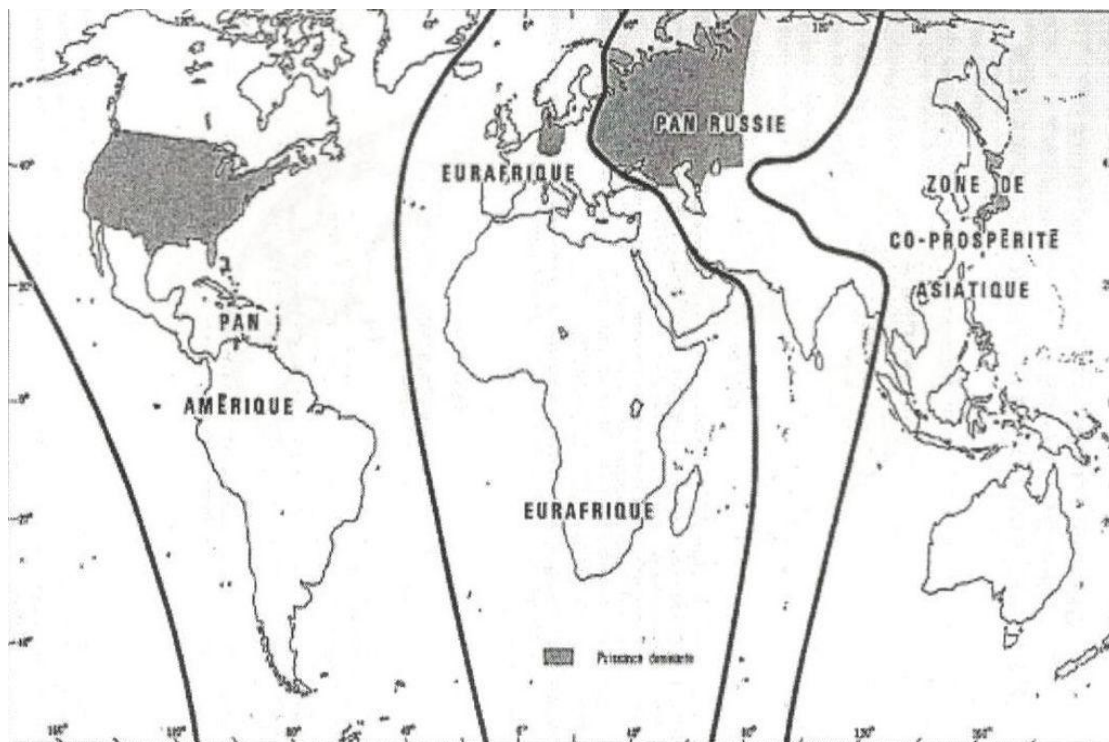
Η σύγχρονη Γεωπολιτική αποτελεί ένα ιδιαίτερο επιστημονικό πεδίο της γεωγραφικής ανάλυσης, μία «γέφυρα» μεταξύ του αθρωπογεωγραφικού Χώρου, του φυσικού περιβάλλοντος και των λαών που κατοικούν σε αυτόν. Θεωρείται ως «πηγή παραγωγής ανατροφοδοτούμενου θεωρητικού στοχασμού που ερμηνεύει και προβλέπει τους μηχανισμούς απόκτησης ή πολλαπλασιασμού ισχύος και επιρροής στο Διεθνές περιβάλλον» (Μάζης 2002).

Οι ρίζες της Γεωπολιτικής βρίσκονται στη συνεισφορά τριών διαφορετικών αντιλήψεων που μετασχηματίστηκαν σε τρεις θεωρητικές σχολές, οι οποίες προσέγγισαν από τον 18^ο αιώνα τα φαινόμενα της κρατικής εξουσίας και της διεθνούς επιρροής στον χώρο. Αντίστοιχα η Γερμανική, η Αγγλοσαξωνική και η Γαλλική Σχολή Γεωπολιτικής επιχείρησαν να ερμηνεύσουν, να προβλέψουν και να επηρεάσουν τις εξελίξεις στο διεθνές περιβάλλον με βάση τις δικές τους ανάγκες και δυνατότητες.

Των τριών αυτών αντιλήψεων είχε προηγηθεί η μεγάλη θεωρητική συνεισφορά του Άλφρεντ Μάχαν (1840-1914), υποναυάρχου του Πολεμικού Ναυτικού των Η.Π.Α. και ιστορικού στην υπό διαμόρφωση επιστήμη της Γεωπολιτικής, ο οποίος ανέπτυξε την θεωρία της «θαλασσοκρατείας», σύμφωνα με την οποία «καμία χώρα δεν μπορεί να θεωρηθεί παγκόσμια δύναμη εάν δεν έχει ναυτικό για προβολή ισχύος και παρουσία σε όλο των κόσμο», κάτι που γίνεται αντιληπτό μέσα την άσκηση της «διπλωματίας των κανονιοφόρων» και την επιδίωξη της απόλυτης ναυτικής κυριαρχίας όλων των μεγάλων αυτοκρατοριών από την αρχαιότητα (Κυριακίδης 2003).

Την σκυτάλη της Γεωπολιτικής σκέψης από τον Μάχαν παρέλαβε ο Βρετανός Τζούλιαν Κόρμπιτ ο οποίος επηρεασμένος από τον Πρώσο Γεωπολιτικό Κλαούζεβιτς αντιλαμβάνονταν τη ναυτική στρατηγική ως πολιτική στρατηγική και όχι ως τέχνη της ναυμαχίας. Για αυτό τον λόγο επικεντρώθηκε στην εξέταση της θαλασσίας στρατηγικής που σχετίζεται με την εμπορική ναυτιλία και τον έλεγχο των θαλασσιών οδών (σχετική κυριαρχία) μέσω μικρών και ευέλικτων πλοίων (Κυριακίδης 2003).

Ως πατέρας της Γερμανικής Γεωπολιτικής Σχολής θεωρείται ο Friedrich Ratzel ο οποίος κάνοντας χρήση της επιστήμης της πολιτικής γεωγραφίας της εποχής επιχείρησε να ερμηνεύσει τις κρατικές συμπεριφορές ως «κράτος – οργανισμό», συνδεδεμένο άρρηκτα με το έδαφός του. Κατά τον Ratzel η έννοια της «κυκλοφορίας» αποκτούσε ιδιαίτερη σημασία και εμπεριείχε τρία στοιχεία: τον γεωγραφικό χώρο εκκίνησης, τον γεωγραφικό χώρο προορισμού και την μεταξύ τους απόσταση. Ο απόστρατος Γερμανός ταγματάρχης Karl Haushofer μετεξέλιξε την Ρατσελιανή θεωρία αναγάγοντας ως αντικειμενικό σκοπό της γεωπολιτικής ανάλυσης την συμβολή της στην ανάδειξη της Γερμανίας στο διεθνές προσκήνιο μεταξύ κρατών ικανών να κυριαρχήσουν σε μια εκ των τεσσάρων συγκεκριμένων ζωνών επιρροής.

Η γεωπολιτική Προσέγγιση της Γης κατά τον Karl Haushofer

Οι Halford Mackinder και Nickolas Spykman αποτελούν τους σημαντικότερους εκπροσώπους της Αγγλοσαξωνικής Γεωπολιτικής Σχολής. Η βασική θέση της Σχολής αυτής στηρίζεται στην αντίληψη ότι η κεντρική γεωγραφική θέση ενός κράτους αποτελεί το πλέον αποφασιστικό πλεονέκτημά του στο πλαίσιο του διεθνούς ανταγωνισμού ισχύος. Θεωρεί ότι υφίσταται ένας Κεντρικός Άξονας (Heartland) του οποίου η χερσαία μάζα ταυτίζεται με την ήπειρο της Ευρασίας και ότι η Δύναμη η οποία την θα την ήλεγχε θα επικρατούσε και επί της Πλανητικής Νήσου (Ευρώπη, Αφρική, Ασία). Το γεωγραφικό υποσύστημα Δυτικής Ευρώπης, Εγγύς και Μέσης Ανατολής και της Νοτίου και Ανατολικής Ασίας (Εσωτερικός Ημιδακτύλιος), το οποίο περιβάλλει τον Κεντρικό Άξονα, περιορίζεται από τα δύο νησιωτικά υποσυστήματα, τις βρετανικές νήσους και την Ιαπωνία (Εξωτερικός ή Νησιωτικός Ημιδακτύλιος). Υπό αυτό το θεωρητικό σχήμα ο Mackinder θεωρεί ότι η εξέλιξη των διεθνών ισορροπιών στον πλανήτη κρίνεται από συσχετισμούς ισχύος μεταξύ Κεντρικού Άξονα/ Ζώνη Άξονος των κρατών που ανήκουν στον Εξωτερικό Δακτύλιο, με ιδιαίτερη βαρύτητα να δίνεται στην εξέλιξη στις τεχνολογικές εξελίξεις κυρίως στον τομέα των χερσαίων και θαλάσσιων μεταφορών που θα καθόριζαν την πρόσβαση στα περιφερειακά εδάφη (Μάζης 2002).

Η γεωπολιτική Προσέγγιση της Γης κατά τον Halford Mackinder

Ο Spykman εξελίσσοντας την θεωρία του Mackinder ανέδειξε την σημασία του γεωγραφικού υποσυστήματος της Rimland (Δακτύλιος Ζώνη που περιέχει την Δυτική Ευρώπη, την Τουρκία, την Σαουδαραβική Χερσόνησο, το Πακιστάν, το Αφγανιστάν, τις Ινδίες, την Νοτιοανατολική Ασία, την Ιαπωνία), το οποίο και περικλείει την Heartland. Η κατοχή αυτού του υποσυστήματος, κατά τον Spykman, σε συνδιασμό με την τεχνολογική πρόοδο που θα εξουδετέρωνε την ιδιότητα του άτρωτου του κάτοχου της Heartland θα προσέφερε την παγκόσμια κυριαρχία.

Η γεωπολιτική Προσέγγιση της Γης κατά τον Nickolas Spykman

3.1 Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας

Η ανάδυση των Η.Π.Α. ως την μεγαλύτερη παγκόσμια δύναμη μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ανήγαγε το θεωρητικό μοντέλο της Αγγλοσαξωνικής Σχολής και τη σημασία της Rimland για την παγκόσμια επικράτηση σε κυρίαρχο. Σε αυτό το μοντέλο παρατηρούμε ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί το μεγαλύτερο μέρος της Δυτικής Ευρώπης και συνεπώς ο Χώρος της αποτελεί τμήμα της Δακτύλιου Ζώνης.

Μη έχοντας επιτύχει την πολιτική ενοποίηση στον τομέα της Άμυνας και της Έξωτερικής Πολιτικής, η ασφάλεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης δείχνει να βασίζεται ακόμη στην στρατιωτική δομή της Συμμαχίας του Ν.Α.Τ.Ο. δηλαδή στα αμερικανικά στρατεύματα και στους εθνικούς στρατούς των κρατών μελών της, ενώ τα σύνορά της ταυτίζονται με εκείνα των χωρών - μελών της Συμμαχίας. Είναι νομίζω σαφές ότι τόσο η διεύρυνση «προς ανατολάς» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και του Ν.Α.Τ.Ο., που επέκτειναν τον οικονομικό χώρο της Γερμανίας και τον χώρο πολιτικής επιρροής των Η.Π.Α. αντίστοιχα, μπορούν να ερμηνευτούν υπό το πρίσμα της θεωρίας του Spykman ως η ύψιστη προτεραιότητα για την επιρροή της παγκόσμιας υπερδύναμης στο Δυτικοευρωπαϊκό τμήμα της Rimland (Μάζης 2002).

Παρόλα αυτά οι Βρυξέλλες, μέσω κοινών πολιτικών (που πιθανώς έχουν και την συναίνεση της Ουάσιγκτον), επιδιώκουν να καλύψουν τους δικούς τους γεωπολιτικούς στόχους. Η ενεργειακή ασφάλεια, η ασφάλεια έναντι της εξάπλωσης της οικονομικής και πολιτικής ρωσικής επιρροής (σε βαλκάνια, ανατολική Ευρώπη και θερμές θάλασσες), οι εμπορικές σχέσεις με τρίτες συνορεύουσες χώρες και οι διεθνείς προκλήσεις ασφάλειας (τρομοκρατία, οργανωμένο έγκλημα και μεταναστευτικές ροές) στα σύνορα της Δακτύλιου Ζώνης, αποτελούν τις ύψιστες ευρωπαϊκές προκλήσεις στις οποίες η Ευρωπαϊκή Ένωση επιχειρεί να απαντήσει μέσω της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας,.

Με την Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας (Ε.Π.Γ.), η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδιώκει την αύξηση της ευημερίας της σταθερότητας και της χρηστής διακυβέρνησης στις γείτονες χώρες της, μέσω της ανάπτυξης βαθύτερων πολιτικών σχέσεων και της οικονομικής ολοκλήρωσης. Η Ε.Π.Γ. δεν αφορά τις υποψήφιες προς ένταξη χώρες (Αλβανία, Βοσνία & Ερζεγοβίνη, Ισλανδία, Κοσσυφοπέδιο, Μαυροβούνιο, Σερβία, Τουρκία και Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας), αλλά αναφέρεται στις εν δυνάμει υποψήφιες χώρες που συνορεύουν με την Ευρωπαϊκή Ένωση διά θαλάσσης ή στεριάς (Αζερμπαϊτζάν, Αίγυπτο, Αλγερία, Αρμενία, Γεωργία, Ισραήλ, Ιορδανία, Λίβανο, Μολδαβία, Μαρόκο, Ουκρανία, Παλαιστινιακή Αρχή και Τυνησία).

Η Ε.Π.Γ. προσφέρει στους γείτονες της Ευρωπαϊκής Ένωσης μια «προνομιούχο σχέση», στηριγμένη σε αμοιβαίες δεσμεύσεις για τις κοινές ευρωπαϊκές αξίες, όπως η δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα, το κράτος δικαίου, την ορθή διακυβέρνηση, τις αρχές της οικονομίας της αγοράς και την βιώσιμη ανάπτυξη, υπερβαίνοντας τις προϋπάρχουσες διακρατικές σχέσεις και συμφωνίες. Οι νέες σχέσεις και συμφωνίες διακρίνονται από την διαδικασία διεύρυνσης χωρίς όμως να

την προδικάζουν σε επιτυχία καθώς αυτή εξαρτάται κυρίως από την πρόθεση των γειτονικών χωρών να ενστερνιστούν τις ευρωπαϊκές αρχές (Μούσης 2011).

Για την υλοποίηση της Πολιτικής Γειτονίας, η Ευρωπαϊκή Ένωση θεσμοθέτησε το 2014 τον ομόνυμο Μηχανισμό (Ε.Μ.Γ.), με χρηματοδότηση 15,5 δις ευρώ (δημοσιονομική περίοδο 2014-2020), επιδιώκοντας την ανάπτυξη της προνομιακής σχέσης βασιζόμενη στη συνεργασία για την ασφάλεια, την ειρήνη, την αμοιβαία ευθύνη και την κοινή δέσμευση στις οικονομικές αρχές της δημοκρατίας, σύμφωνα με τις Συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τόσο το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (Ε.Τ.Π.Α.), όσο και τα προγράμματα διασυνοριακής συνεργασίας κατά μήκος των εξωτερικών συνόρων (Interreg, TACIS, Terra) προωθούν την ολοκληρωμένη και βιώσιμη περιφερειακή ανάπτυξη και συνεργασία μεταξύ των γειτονικών μεθοριακών περιοχών στα πλαίσια των Ε.Π.Γ. (Μούσης 2011).

Οι ειδικοί στόχοι του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Γειτονίας είναι κυρίως:

- Η προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, του κράτους δικαίου, των αρχών της ισότητας και της καταπολέμησης των διακρίσεων, η εγκαθίδρυση ισχυρής και βιώσιμης δημοκρατίας, η προώθηση της χρηστής διακυβέρνησης, η καταπολέμηση της διαφθοράς, η ενίσχυση των θεσμικών ικανοτήτων σε όλα τα επίπεδα και η ανάπτυξη μιας δυναμικής κοινωνίας των πολιτών και των κοινωνικών εταίρων.
- Η επίτευξη σταδιακής ενσωμάτωσης στην εσωτερική αγορά της Ένωσης και την ενίσχυση της τομεακής και διατομεακής συνεργασίας.
- Η δημιουργία προϋποθέσεων για την καλύτερη οργάνωση της νόμιμης μετανάστευσης και την προαγωγή της καλής διαχείρισης της κινητικότητας των προσώπων.
- Η στήριξη της βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης, η μείωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, η προώθηση της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής, η ανάπτυξη της υπαίθρου η προώθηση της δημόσιας υγείας και του περιβάλλοντος.

Βασικό σημείο της Ε.Π.Γ. αποτελούν τα σχέδια δράσης που εκπονούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και την κάθε εταιρική χώρα από κοινού και τα οποία καθορίζουν τις βραχυπρόθεσμες και μεσοπρόθεσμες προτεραιότητες για πολιτικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις σε βασικούς τομείς δράσης μέσω του πολιτικού διαλόγου και των πολιτικών, των εμπορικών και των οικονομικών μεταρρυθμίσεων. Τα σχέδια δράσης διέπονται από μία κοινή δέσμη αρχών αλλά διαφοροποιούνται ανάλογα με την υφιστάμενη κατάσταση των σχέσεων με κάθε χώρα, τις ανάγκες και τις ικανότητές της καθώς και με τα κοινά συμφέροντα και τις προόδους για την εφαρμογή των παραπάνω αναφερομένων αξιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Μούσης 2011).

3.2 Η Ενεργειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Υψηλή προτεραιότητα για την Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί και η ενεργειακή της ασφάλεια, την εξασφάλιση της οποίας ωφείλει να επιδιώκει μέσω των Κοινών Πολιτικών Ενέργειας, Εξωτερικών, Άμυνας και Ασφάλειας τμήμα των οποίων αποτελούν και οι Ευρωπαϊκές Πολιτικές Γειτονίας. Έχοντας ήδη μία τραυματική εμπειρία με το πετρέλαιο, καθώς η ενεργειακή της ασφάλεια βρέθηκε εκτεθειμένη κατά την Πετρελαϊκή Κρίση (1973-1974) λόγω της εξάρτησής της από τα κράτη του Ο.Π.Ε.Κ., η Ευρωπαϊκή Ένωση έθεσε μέσα από Συνδιασκέψεις, Συνθήκες, Οδηγίες, την Λευκή και την Πράσινη Βίβλο νέους στρατηγικούς της στόχους για την ενέργεια όπως: α) την μείωση της ενεργειακής της εξάρτηση από εισαγωγές, β) την μείωση του ποσοστού συμμετοχής του πετρελαίου στην παραγωγή ηλεκτρισμού και γ) την συνολική εξοικονόμηση ενέργειας στην ευρωπαϊκή οικονομία.

Σήμερα, στον τομέα της ενέργειας, η Ευρώπη αντιμετωπίζει μια σειρά από προκλήσεις όπως η αυξανόμενη ζήτηση, η αστάθεια των ενεργειακών τιμών και οι διαταραχές στον ενεργειακό εφοδιασμό καθώς επίσης και την ανάγκη μείωσης του ανκτύπου του τομέα της ενέργειας στο περιβάλλον. Για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών, η Ευρωπαϊκή Ένωση προσανατολίζεται προς μια ξεκάθαρη κοινή ευρωπαϊκή ενεργειακή στρατηγική η οποία έχει 3 κύριους στόχους: α) την ασφάλεια του εφοδιασμού, β) την ανταγωνιστικότητα και γ) την βιωσιμότητα (*Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014*).

3.3 Ευρωπαϊκή Ένωση και Ρωσία: Γεωοικονομία

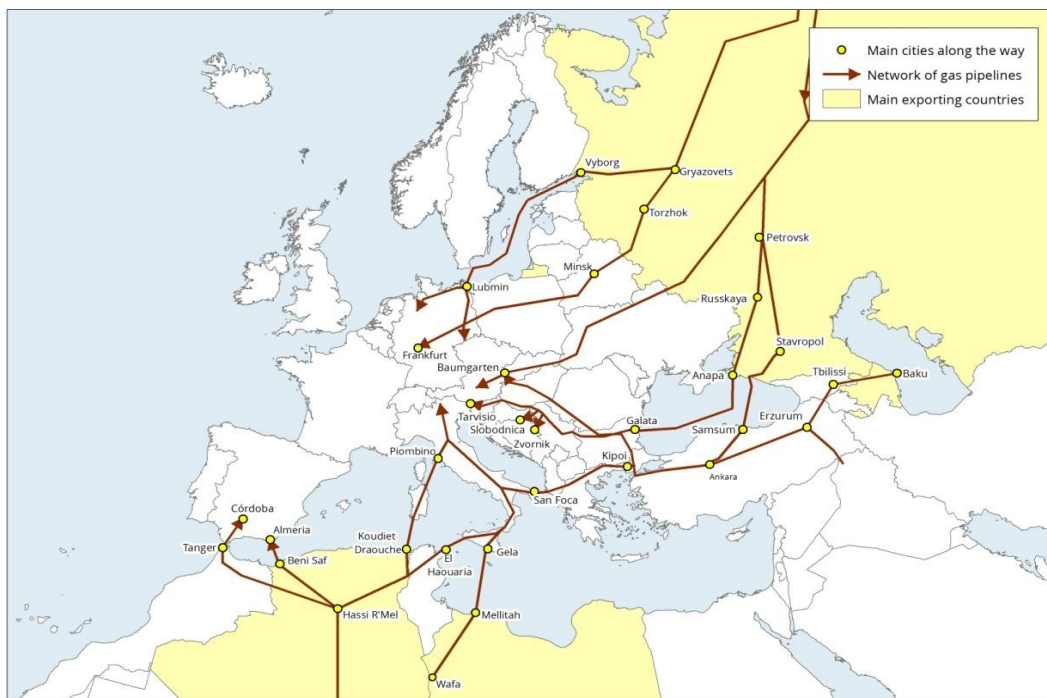
Η Ευρωπαϊκή Ένωση σήμερα αποτελεί τον τρίτο μεγαλύτερο καταναλωτή φυσικού αερίου παγκοσμίως. Οι ενεργειακές της ανάγκες καλύπτονται σε ποσοστό σχεδόν 30% από το φυσικό αέριο ενώ αντίθετα η ευρωπαϊκή παραγωγή αερίου και τα αποθέματα στον ευρωπαϊκό χώρο διαρκώς μειώνονται και ωθούν στην εισαγωγή του και την διαρκώς αυξανόμενη εξάρτησή της από μη ευρωπαϊκές χώρες παραγωγής. Οι κυριότεροι εισαγωγείς του φυσικού αερίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η Νορβηγία, η Ρωσία, η Λιβύη και η Αλγερία, με τις χώρες εισαγωγείς του Μαγκρέμπ όμως μετά την αραβική άνοιξη του 2009 να είναι πολιτικά ασταθείς και να αποτελούν περιοχές στις οποίες ελλοχεύουν κίνδυνοι για την ενεργειακή της ασφάλεια.

Στο άμεσο (εγγύς) γεωπολιτικό της περιβάλλον, της περιοχής της ανατολικής Ευρώπης και του Νότιου Καυκάσου, η Ευρωπαϊκή Ένωση θεωρεί την Ρωσία ως στρατηγικό της εταίρο και παρόλο που συνορεύει μαζί της οι πολιτικο-οικονομικές σχέσεις της μαζί της ορίζονται από μία εταιρική στρατηγική σχέση που καλύπτει τέσσερις «κοινούς χώρους» και όχι από την Ε.Π.Γ. Εξίσου ιδιαίτερη σχέση που χαρακτηρίζεται πέρα από την ενταξιακή πορεία της διαθέτει η Ευρωπαϊκή Ένωση, και με την Τουρκία (*Μούσης 2011*).

Αδιαμφισβήτητα λοιπόν καθοριστικότερος παράγοντας στις πολιτικο-

οικονομικές σχέσεις μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ρωσίας αποτελεί η ενέργεια. Ως ένας υπερεθνικός οργανισμός, η Ευρωπαϊκή Ένωση καλείται να καλύψει τις ενεργειακές οικιακές και βιομηχανικές της ανάγκες κυρίως από εισαγόμενο φυσικό αέριο σε ποσοστό άνω του 30% από τον ρωσικό κρατικό κολοσσό Gazprom. Το ποσοστό αυτό εξάρτησης δύναται να μειώνεται ανά κράτος - μέλος της λόγω του διαφορετικού είδους ενέργειας που αυτά καταναλώνουν (πυρηνική ενέργεια, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και πετρέλαιο).

GAS PIPELINES THAT SUPPLY EUROPE

Source: Gazprom and EU

Αγωγοί Φυσικού Αερίου που προμηθεύουν τις χώρες της Ευρώπης
(Πηγή: Gazprom)

Το σύνολο όμως των κρατών της ανατολικής Ευρώπης (Λιθουανία, Εσθονία, Φινλανδία, Λετονία, Βουλγαρία, Σλοβακία και Ουγγαρία) είναι απολύτως εξαρτημένα από το ρωσικό φυσικό αέριο σε ποσοστό εξάρτησης μεταξύ 80% – 100% καθώς επί 55 χρόνια στερούνταν ενεργειακών πόρων και σύγχρονων υποδομών στην παραγωγή πετρελαίου και φυσικού αερίου, δεδομένου ότι το σύνολο του ενεργειακού μείγματος προέρχονταν από την Ρωσική Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία, ενώ και τα κράτη του πυρήνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Αυστρία, Γερμανία, και Ιταλία) παρά της προσπάθειές τους να απεξαρτητοποιηθούν από το ρωσικό μονοπώλιο φυσικού αερίου μέσω της χρήσης άλλων μορφών ενέργειας ή άλλων τρόπων εισαγωγής του, παραμένουν στενά εξαρτημένα σε ποσοστό 25% - 60%. Ας σημειωθεί σε αυτό το σημείο ότι η υπογραφή διμερών ενεργειακών συμφωνιών μεταξύ των παραπάνω κρατών του ευρωπαϊκού πυρήνα (προς εξυπηρέτηση των εθνικών τους συμφερόντων) με την Ρωσία υπονομεύουν την κοινή ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική (Μάζης, 2016).

Ποσοστιαία εξάρτηση ευρωπαϊκών χωρών από την Gazprom το 2012
(Πηγή: Financial Times, 15/10/2014)

Οι όποιες λοιπόν προσπάθειες των χωρών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς απεξάρτηση από το ρωσικό φυσικό αέριο είχαν ως αποτέλεσμα την μείωση του ρωσικού μεριδίου στην ευρωπαϊκή ενεργειακή αγορά, παρά την αύξηση των εισαγωγών έως και 16% κατά το έτος 2012. Οι μεταβολές αυτές δεν είναι καταλυτικής φύσεως, ώστε να μεταβάλουν τον σημαντικότερο βαθμό εξάρτησης της ευρωπαϊκής βιομηχανίας από τις εισαγωγές ρωσικού φυσικού αερίου. Οι ειδικοί στα θέματα της ενεργειακής ασφάλειας εντοπίζουν ότι η παραπάνω αδυναμία «προέρχεται από τον χαρακτήρα της ευρωπαϊκής ενεργειακής στρατηγικής, η οποία στερείται ρεαλιστικών αποτελεσμάτων επί του κεντρικού της στόχου, την προσπάθειά της δηλαδή να αυξήσει την ενεργειακή της ασφάλεια σε μακροπρόθεσμο χρονικό πλαίσιο» (Μάζης, 2016, σελίδα 97).

Ιδιαίτερη αναφορά θα πρέπει να γίνει για την προσπάθεια απεξάρτησης από το ρωσικό φυσικό αέριο των ευρωπαϊκών χωρών με υψηλή κατανάλωση φυσικού αερίου μέσω της δημιουργίας τερματικών σταθμών υγροποιημένου φυσικού αερίου (Υ.Φ.Α.), η κατασκευή των οποίων κρίνεται αναγκαία και σε ολόκληρη την Ευρώπη. Η ομώνυμη τεχνολογία θεωρείται επαρκώς αναπτυγμένη και εξαιρετικά ευέλικτη στην μεταφορά του ενεργειακού μείγματος μέσω των θαλασσίων οδών, όμως ακόμη διατηρεί τα μειονεκτήματα του ότι το υγροποιημένο φυσικό αέριο υφίσταται μόνο σε περιορισμένες ποσότητες και ότι το κόστος του παραμένει πολύ υψηλό (Μάζης 2016).

Στην παρτίδα της Ουκρανίας (περιοχή επί της Rimland) κατά την κρίση του 2014, η πολιτική διεκκυστική μεταξύ Ρωσίας και Δύσης μπορεί να είχε αποτέλεσμα την προσάρτηση της Κριμαίας στην Ρωσία στα ανατολικά της χώρας, την αλλαγή της κυβέρνησης του Κιέβου με μία νέα προσανατολισμένη προς τις Βρυξέλλες καθώς και την επιβολή νέων δυτικών κυρώσεων κατά της Μόσχας, δεν επηρέασε όμως την ενεργειακή πολιτική κανενός κράτους – μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κάτι που μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τα αμοιβαία συμφέροντα που εξυπηρετούνται από την ενεργειακή και οικονομική σχέση μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ρωσίας είναι τεραστίων διαστάσεων και στην πραγματικότητα δεν διακινδυνεύουν από άλλου είδους κρίσεις.

Αντίθετα, η Ρωσία, προκειμένου να μην τεθεί ουδέποτε πλέον σε κίνδυνο η αδιάκοπη ροή του φυσικού της αερίου προς τις ευρωπαϊκές χώρες από αντίστοιχες κρίσεις μεταξύ χωρών όπως η Ουκρανία, η Πολωνία και της ίδιας, αποφάσισε μετά και την ματαίωση των αγωγών South-Stream και Turk-Stream, την κατασκευή μέσω Βαλτικής Θάλασσας ενός δεύτερου και μεγαλύτερου αγωγού μεταφοράς φυσικού αερίου, του Nord Stream II, επιτυγχάνοντας την ενεργειακή ομηρία των χωρών του πρώην ανατολικού μπλοκ και την απρόσκοπη εμπορική διασύνδεση στον τομέα της ενέργειας με τις χώρες του ευρωπαϊκού πυρήνα (Μάζης, 2016).

Οι Ρωσο-ευρωπαϊκές σχέσεις δοκιμάζονται και από το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής, το οποίο επιφέρει την αύξηση της θερμοκρασίας της Γης, η οποία επιταχύνει το λιώσιμο των πάγων της Αρκτικής. Η αύξηση της πλεύσιμης επιφάνειας του Βόρειου Παγωμένου Ωκεανού πέρα από τα προκαθορισμένα σύνορα των χωρών του Αρκτικού κύκλου προκαλεί ανταγωνισμούς στα δικαιώματα εξόρυξης, στους θαλάσσιους εμπορικούς δρόμους και στην υπερπόντια αλιεία.

Η Αρκτική υπολογίζεται ότι διαθέτει το 22% των παγκόσμιων ανεξερεύνητων κοιτασμάτων σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο, και η Ρωσία δεν έχει κρύψει τις φιλοδοξίες της για την κατάκτηση της πρωτοκαθεδρίας στην υπο διαμόρφωση νέα κατάσταση. Ήδη από το 2011 θεωρώντας ότι οι νέοι θαλάσσιοι εμπορικοί δρόμοι στην Αρκτική θα μπορούν να αντικαταστήσουν τους αντίστοιχους του Σουέζ, ναυπήγησε τον μεγαλύτερο στόλο παγοθραυστικών πλοίων στην περιοχή, τα οποία και επιχειρούν να την μετατρέψουν σε σημαντική διεθνή αρτηρία θαλασσιών μεταφορών κάτω από την ρωσική ομπρέλα προστασίας και οικονομικής εκμετάλλευσης (Goldsmith, 2017).

Αντίστοιχα η Ευρωπαϊκή Ένωση εκτόνησε και υιοθέτησε την «Ευρωπαϊκή Πολιτική για την Αρκτική», η οποία με σεβασμό στην ανθρώπινη δραστηριότητα και στις επιπτώσεις της στην περιοχή, λαμβάνοντας υπ' όψη της και την κλιματική αλλαγή, επιδιώκει: α) την προστασία και την διατήρηση της Αρκτικής μέσω της έρευνας για τις περιβαντολογικές επιπτώσεις και την κλιματική αλλαγή, β) την προαγωγή της βιώσιμης χρήσης των πηγών και της οικονομικής ανάπτυξης μαζί με τους κατοίκους της περιοχής και γ) την ενθάρυνση της διεθνούς συνεργασίας και του διαλόγου μεταξύ των κρατών της Αρκτικής, των ιθαγενών λαών και άλλων εταίρων (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2016).

Τέλος ο ανταγωνισμός μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ρωσίας για

την επικράτηση και την αύξηση της πολιτικής επιρροής και την προβολή ισχύος στα Βαλκάνια, που χρονολογείται από την εποχή της ανάδυσης του Ανατολικού προβλήματος και έχει τις ρίζες του: α) στο θρησκευτικό μοτίβο του λόγου της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής, β) την πεποίθηση περί ευρωπαϊκής ταυτότητας της Ρωσίας που πηγάζει από την χριστιανική της θρησκεία και γ) την υποχρέωση των τσάρων για την υπεράσπιση αριστοκρατικών δυναστειών μέσω της ταυτόχρονης προάσπισης των ρωσικών συμφερόντων σε ιδιαίτερα ζητήματα όπως τα Στενά και η τύχη των ορθόδοξων πληθυσμών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, δείχνει να λαμβάνει οριστικό τέλος με την υπαγωγή της Σερβίας σε ενταξιακό καθεστώς της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την είσοδο του Μαυροβουνίου στην Βορειοατλαντική Συμμαχία μόλις τον Ιούνιο του 2017 που ουσιαστικά σφράγισε την ρωσική έξοδο στην Αδριατική (*Διάλλα, 2009*).

3.4 Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία

Η Τουρκία κατέχει εξίσου μεγάλη γεωπολιτική σημασία καθώς συνορεύει με χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Μέσης Ανατολής και χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης με τεράστιο ορυκτό πλούτο, ενώ η ίδια διαθέτει μεγάλα ερείσματα σε μία σειρά μεγάλων τουρκόφωνων και μουσουλμανικών πληθυσμών σε ασιατικά κράτη. Παράλληλα αποτελεί μία τεράστια καταναλωτική αγορά η οποία σε συνδιασμό με τις δυνατότητες οικονομικής ανάπτυξής της, της προσδίδει ιδιαίτερη πολιτική και διπλωματική βαρύτητα.

Εξίσου πολυεπίπεδες θεωρούνται και οι ευρωτουρκικές σχέσεις. Η Τουρκία που από το 1959 εκδήλωσε το ενδιαφέρον της για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όμως λόγω των δύο πραξικοπημάτων των προηγούμενων δεκαετιών κατάφερε μόλις το 1999 να αναγορευθεί σε υποψήφια προς ένταξη χώρα, ενώ εδώ και 18 χρόνια παραμένει στον προθάλαμο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ευρωπαϊκή της πορεία δεν στηρίζεται στην Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας αλλά σε ευρωπαϊκά εργαλεία όπως την χρηματοδότηση μέσω I.P.A., την μεταφορά τεχνογνωσίας από το T.A.I.E.X., την στενή παρακολούθηση, την αναλυτική εξέταση και περιοδική αποτίμηση της πρόόδου των ενταξιακών κριτηρίων και την εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου (*Μαραβέγιας, 2016*).

Από το 1963 η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει συνάψει με την Τουρκία ειδική τελωνειακή ένωση, η οποία προέβλεπε πέρα από την σύσφιξη των εμπορικών σχέσεων και ρυθμίσεις που θα εξασφάλιζαν την προοπτική της ελεύθερης διασυνοριακής κυκλοφορίας εμπορευμάτων, υπηρεσιών και ανθρώπων. Η συμφωνία αυτή αρκετές φορές επικαιροποιήθηκε προκειμένου η τουρκική οικονομία να προσαρμοσθεί στα δεδομένα που διέπουν την αγορά της Ευρωπαϊκής Ένωσης (μείωση δασμών, ποσοτικοί περιορισμοί). Το 1995 η ευρωτουρκική τελωνειακή σύνδεση τέθηκε στην τελική της φάση διευρύνοντας έτσι τον τελωνειακό χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τον αντίστοιχο τουρκικό, δίνοντας με αυτόν τον τρόπο την δυνατότητα στα προϊόντα που εισάγονται ή παράγονται από τρίτες χώρες να

υπάγονται σε ενιαίες τελωνειακές ρυθμίσεις.

Αναλύοντας τις οικονομικές σχέσεις που προκύπτουν μέσα από την τελωνειακή ένωση παρατηρούμε ότι η τουρκική αγορά αποτελεί τον τέταρτο μεγαλύτερο εισαγωγέα προϊόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τον πέμπτο μεγαλύτερο εξαγωγέα αγαθών με το 44,5% των συνολικών τουρκικών εξαγωγών να κατευθύνονται προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αδιαμφισβήτητα λοιπόν η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Τουρκίας και η σχέση αυτή διαμορφώνει τα όρια και τις κόκκινες γραμμές της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής.

Στον ενεργειακό τομέα, η Τουρκία, επιχείρησε να εκμεταλευτεί τόσο την αμερικανική δυσαρέσκεια για την μονοπωλιακή ενεργειακή εξάρτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το ρωσικό φυσικό αέριο, όσο και τις επιδιώξεις της ίδιας της Ένωσης για ενεργειακή ανεξάρτηση μέσω άλλων προμηθευτών. Η χάραξη από την Δυτική Κοινότητα του «Νότιου Ενεργειακού Διαδρόμου» προμήθειας και μεταφοράς ενεργειακού μείγματος από το Αζερμπαϊτζάν μέσω Τουρκίας, Ελλάδας, Αλβανίας και Ιταλίας με μία σειρά αγωγών όπως οι TANAP, TAP και IGI-Ποσειδών, ενισχύει τον ρόλο της Τουρκίας.

Ο ρόλος αυτός αναβαθμίζεται περαιτέρω καθώς οι αγωγοί μεταφοράς των κοιτασμάτων του Περσικού Κόλπου που προβάλλουν ως τα πιο ιδεατά για να αποτελέσουν συμπληρωματικό ενεργειακό προμηθευτή της Ευρώπης, μιας και το αζέρικο κοιτάσμα θεωρείται περιορισμένο, θα διέρχονται από την τουρκική επικράτεια (Μάζης, 2016).

Η Τουρκία λοιπόν επεδίωξε να προωθήσει τον λεγόμενο σουνιτικών συμφερόντων αγωγό φυσικού αερίου, οποίος θα ξεκινούσε από το κοιτάσμα του Κατάρ, θα διέρχονταν από την Σαουδική Αραβία, την Ιορδανία, την Συρία και τα τουρκικά εδάφη πρώτου καταλήξει σε χώρες – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μιας και για το Κατάρ η μεταφορά του φυσικού του αερίου μέσω δεξαμενόπλοιων το καθιστούσε ακριβότερο του ρωσικού φυσικού αερίου και μη ανταγωνιστικό.

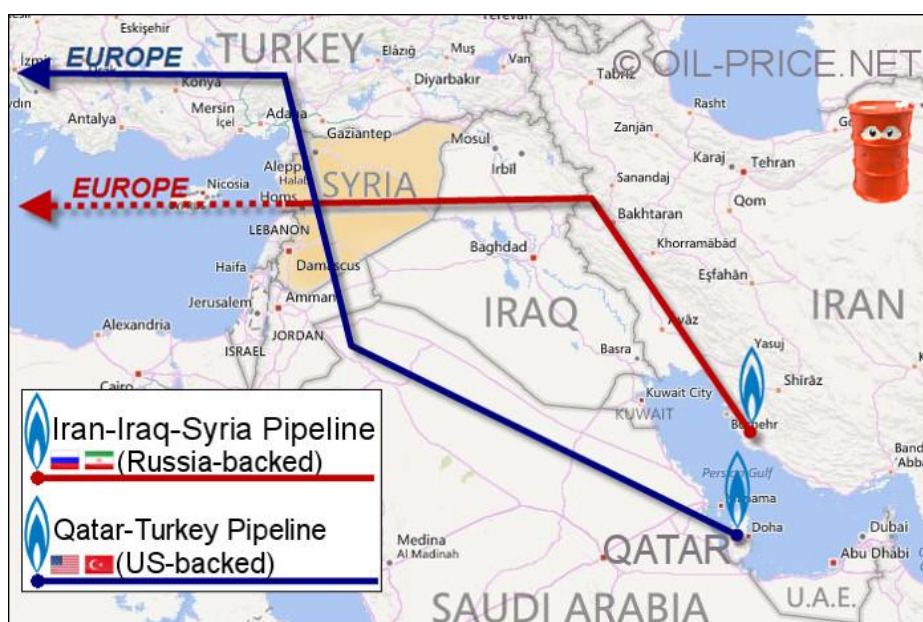

Ο τουρκο-καταριανός αγωγός
(Πηγή: <http://goo.gl/Ycli40>)

Η επίτευξη ενός τέτοιου σχεδίου για την Τουρκία θα είχε θετικό αντίκτυπο και στην αρχιτεκτονική της ενεργειακής της ασφάλειας, καθώς και η ίδια εξαρτάται σε μονοπωλιακό σχεδόν βαθμό από το ρωσικό φυσικό αέριο (ποσοστό σχεδόν 50% της συνολικής της κατανάλωσης). Για αυτό τον λόγο η Άγκυρα προσέφερε στην Δυτική Κοινότητα και ένα δεύτερο σχέδιο με το οποίο ο αγωγός θα μπορούσε να παρακάμπτει την Ιορδανία και την Συρία διερχόμενος μέσω του Ιράκ και των εδαφών της ανατολικής Ανατολίας προς την Ευρώπη (Μάζης, 2016).

Συμπερασματικά μία τέτοια εξέλιξη σε συνδιασμό με την γεωγραφική θέση της θα ανήγαγε την Τουρκία σε διεθνή ενεργειακό κόμβο, ο οποίος θα συγκέντρωνε ενεργειακά αποθέματα από Κασπία, Κεντρική Ασία, Μέση Ανατολή, Ιράκ και Ιράν κατά την μεταφορά τους προς την Ευρώπη.

Όμως η Συριακή κυβέρνηση αρνήθηκε να συμμετάσχει στο τουρκο-κατριανό πρότζεκτ καθώς τα δικά της γεωπολιτικά συμφέροντα ταυτίζονταν με τα αντίστοιχα ρωσικά και ιρανικά, τα οποία και πρότειναν στην Δύση ως εναλλακτικό σχέδιο έναν αγωγό σιιτικών συμφερόντων, οποίος θα εκμεταλεύονταν τα κοιτάσματα του Ιράν τα οποία μέσω Ιράκ και Συρίας θα εξάγονταν στην Μεσόγειο. Αποτέλεσμα αυτής της αντιπαράθεσης ήταν να ξεσπάσει ο συριακός «εμφύλιος» στον οποίο η Τουρκία τόσο παρασκηνιακά όσο και απροκάλυπτα ενίοτε μετείχε ενεργά τόσο σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο όσο όμως και σε ύψιστο διπλωματικό επιχειρώντας να αναγάγει τα δικά της προβλήματα σε ρωσο-νατοϊκά χωρίς καμία επιτυχία.

Οι σχεδιαζόμενοι αγωγοί μεταφοράς φυσικού αερίου από τα κοιτάσματα του Περσικού Κόλπου (Πηγή:<http://goo.gl/wXFChU>)

Τέλος, στην περιοχή του Αιγαίου η Τουρκία, όπως και στην ενότητα 2.3 της παρούσας εργασίας αναφέρθηκε, συνεχίζει να εκφέρει ρητορική συνεκμετάλευσης ενεργειακών πόρων, πέρα του ισχύοντος θαλάσσιου δικαίου και της πραγματικής συνοριακής κατάστασης, αμφισβητώντας τα ελληνικά και κυπριακά σύνορα και όσα κοιτάσματα αυτά πειρκλείουν με εμπρακτες στρατιωτικές και διπλωματικές

ενέργειες.

Ιδιαίτερος μετά την ανακάλυψη στην νοτιοανατολική Μεσόγειο μεγάλων κοιτασμάτων φυσικού αερίου στην Α.Ο.Ζ. του Ισραήλ και την κατάθεση προς την Δυτική Κοινότητα του σχεδίου του αγωγού East Med από την τριμερή (Ελλάδα, Κύπρος, Ισραήλ), ο οποίος παρά τις δυσκολίες θεωρείται τεχνικά εφικτός και οικονομικά ανταγωνιστικός έναντι των περσικών κοιτασμάτων που θα διέρχονταν μέσω αγωγών από την Τουρκία ή θα μεταφέρονταν μέσω πλοίων L.N.G. προς την Ευρώπη, η Τουρκία επιδιώκει μέσω της ρητορικής της αλλά και της διαρκώς κλιμακούμενων ναυτικών προκλήσεων στην περιοχή: α) ή την ματαίωσή του ή β) την συμμετοχή της στην υπό διαμόρφωση νέα ενεργειακή και γεωπολιτική κατάσταση.

Η Τουρκία ενέταξε στον γεωστρατηγικό της σχεδιασμό και τις μετακινήσεις των πληθυσμών προς την Ευρώπη και επιχείρησε να εκμεταλευτεί υπέρ της και εις βάρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα προσφυγικά και μεταναστευτικά ρεύματα τα οποία με αφορμή τον συριακό εμφύλιο κινήθηκαν προς την Ευρώπη. Υπολογίζεται ότι από τα τουρκικά παράλια προς τα ελληνικά νησιά μόνο το 2015 εισήλθαν στον ευρωπαϊκό χώρο πάνω από ένα εκατομμύριο άνθρωποι, κάτι από το οποίο συμπεραίνουμε ότι οι τουρκικές αρχές αν δεν ενορχήστρωσαν και δεν εκτέλεσαν μία τέτοια μαζική ανθρώπινη μετακίνηση τουλάχιστον δεν έκαναν τίποτα για να την αποτρέψουν.

Αντίθετα, μπροστά στην πίεση που οι ευρωπαϊκές κοινωνίες βίωναν κατά την μετακίνηση τόσων ανθρώπων κυρίως μέσω του βαλκανικού διαδρόμου, ανάμεσα σε χώρες οι οποίες βρέθηκαν οικονομικά ανέτοιμες και σε υποδομές ανεπαρκείς, η Τουρκία παζάρευε με την Ευρωπαϊκή Ένωση έμπρακτα ανταλλάγματα προκειμένου να περιορίσει τις ανθρώπινες ροές, ενώ απροκάλυπτα ο ίδιος ο Πρόεδρος Ερντογάν δημοσίως απειλούσε να πλημμυρίσει την Ευρωπαϊκή Ένωση με ανθρώπους αλλόφωνους και αλλόθρησκους που θα διατάρασαν την κοινωνική ευημερία των ευρωπαϊκών κοινωνιών.

Επιπροσθέτως, επιδιώκοντας ο ίδιος να διαδραματίσει έναν ηγεμονικό ρόλο στα μουσουλμανικά κράτη του Μαγκρέμπ, μέσω της κατάργησης της ταξιδιωτικής βίζας προσέλκυε μουσουλμανικούς πληθυσμούς στα διεθνή αεροδρόμια της Τουρκίας στους οποίους έταζε το ευρωπαϊκό όνειρο προωθώντας τους σε Ελλάδα και Βουλγαρία. Τέλος, μέσω της μαζικής μετανάστευσης Τούρκων πολιτών επεδίωκε την ενίσχυση των τουρκικών πληθυσμών που διαμένουν σε ευρωπαϊκές χώρες και αποτελούν μέρος των τοπικών κοινωνιών και των εκλογικών σωμάτων ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο την τουρκική φωνή και την τουρκική πίεση εντός των ευρωπαϊκών κοινωνιών.

Αντιμέτωπη με αυτές τις τουρκικές προκλήσεις η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγκάστηκε να συνάψει με την Τουρκία τον Μάρτιο του 2016 σε Ευρωπαϊκή Σύνοδο Κορυφής, Συμφωνία επικαιροποιώντας το κοινό σχέδιο δράσης που είχε ενεργοποιήθηκε στις 29 Νοεμβρίου 2015, συνεκτιμώντας ως πρόοδο το άνοιγμα

της αγοράς εργασίας της Τουρκίας στους Σύρους υπό καθεστώς προσωρινής προστασίας και την αναβάθμιση των προσπαθειών της τουρκικής ακτοφυλακής και αστυνομίας σε θέματα ασφάλειας και την ενίσχυση της ανταλλαγής πληροφοριών.

Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Ένωση άρχισε να εκταμιεύει τα 3 δισεκατομμύρια ευρώ της διευκόλυνσης για τους πρόσφυγες στην Τουρκία για συγκεκριμένα σχέδια καθώς είχαν προχωρήσει οι εργασίες για την ελευθέρωση των θεωρήσεων Τούρκων πολιτών, ενώ η Τουρκία συμφώνησε περαιτέρω να δεχθεί την ταχεία επιστροφή όλων των μεταναστών που δεν χρήζουν διεθνούς προστασίας και μεταβαίνουν από την Τουρκία στην Ελλάδα, καθώς επίσης και να κάνει δεκτούς στο έδαφός της όλους τους παράτυπους μετανάστες που συλλαμβάνονται σε τουρκικά ύδατα. Η Τουρκία και η Ευρωπαϊκή Ένωση συμφώνησαν επίσης να αναβαθμίσουν τα μέτρα κατά των διακινητών μεταναστών εκφράζοντας την ικανοποίησή τους για την ανάληψη δραστηριότητας από το Ν.Α.Τ.Ο. στο Αιγαίο.

Προκειμένου να εξαρθρωθεί το επιχειρηματικό μοντέλο των διακινητών και να προσφερθεί στους μετανάστες μια εναλλακτική λύση ώστε να μη βάζουν σε κίνδυνο τη ζωή τους, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Τουρκία αποφάσισαν να δώσουν τέλος στην παράτυπη μετανάστευση από την Τουρκία προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. Προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος αυτός, συμφώνησαν ότι όλοι οι νέοι παράτυποι μετανάστες που θα φθάνουν στα ελληνικά νησιά μέσω Τουρκίας από τις 20 Μαρτίου 2016 θα επιστρέφονται σε αυτήν, υπό την πλήρη συμφωνία με το ενωσιακό και διεθνές δίκαιο και άρα με αποκλεισμό κάθε είδους ομαδικών απελάσεων. Οι μετανάστες θα προστατεύονται σύμφωνα με τα σχετικά διεθνή πρότυπα και τηρουμένης της αρχής της μη επαναπροώθησης ως ένα προσωρινό και έκτακτο μέτρο που είναι απαραίτητο προκειμένου να σταματήσει ο ανθρωπίνος πόνος και να αποκατασταθεί η δημόσια τάξη (*Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 2016*).

Οι πρόσφυγες που θα φθάνουν στα ελληνικά νησιά θα καταγράφονται και οι τυχόν αιτήσεις ασύλου τους θα διεκπεραιώνονται ατομικά από τις ελληνικές αρχές. Οι μετανάστες που δεν αιτούνται άσυλο ή η αίτηση των οποίων κρίνεται αβάσιμη ή απaráδεκτη θα επιστρέφονται στην Τουρκία. Η Τουρκία και η Ελλάδα, με τη συνδρομή των θεσμικών οργάνων και οργανισμών της Ευρωπαϊκής Ένωση, δεμεύτηκαν να λάβουν τα αναγκαία μέτρα και να συνάπτουν εφόσον απαιτείται διμερείς διακανονισμούς, περιλαμβανομένης και της παρουσίας Τούρκων αξιωματούχων στα ελληνικά νησιά και ελλήνων αξιωματούχων στην Τουρκία από τις 20 Μαρτίου 2016, για να εξασφαλίζεται η επικοινωνία και ως εκ τούτου να διευκολύνεται η απρόσκοπτη εφαρμογή των εν λόγω διακανονισμών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση να καλύψει τις δαπάνες των επιχειρήσεων επιστροφής παράτυπων μεταναστών (*Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 2016*).

Αποφασίστηκε επίσης ότι, για κάθε επιστροφή Σύριου στην Τουρκία από τα ελληνικά νησιά, ένας άλλος Σύριος να επανεγκαθίσταται από την Τουρκία στην Ευρωπαϊκή Ένωση, λαμβανομένων υπόψη των κριτηρίων του Ο.Η.Ε. δίνοντας

προτεραιότητα στους μετανάστες που δεν έχουν προηγουμένως εισέλθει ή επιχειρήσει να εισέλθουν παρατύπως στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Από την πλευρά της Ευρωπαϊκή Ένωση δεσμεύτηκε ότι η επανεγκατάσταση στο πλαίσιο του μηχανισμού αυτού θα υλοποιηθεί, κατ' αρχήν, με τήρηση των δεσμεύσεων που έχουν λάβει τα κράτη μέλη στο πλαίσιο των συμπερασμάτων των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των κρατών μελών, συνελθόντων στο πλαίσιο του Συμβουλίου στις 20 Ιουλίου 2015, σύμφωνα με τις οποίες παραμένουν 18.000 θέσεις επανεγκατάστασης. Οι τυχόν περαιτέρω ανάγκες επανεγκατάστασης να υλοποιούνται μέσω παρόμοιου εθελοντικού διακανονισμού έως του ανώτατου ορίου 54.000 πρόσθετων ατόμων.

Η Τουρκία δεσμεύτηκε ότι θα λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα με σκοπό να αποτρέψει το άνοιγμα νέων θαλάσσιων ή χερσαίων οδών παράνομης μετανάστευσης από την Τουρκία προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και θα συνεργασθεί εν προκειμένω με τις γειτονικές χώρες καθώς και με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Με το σταμάτημα των παράτυπων διελεύσεων μεταξύ Τουρκίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης ή τουλάχιστον με την μείωση αυτών σε σημαντικό βαθμό και κατά διατηρήσιμο τρόπο, τα δύο μέρη θα ενεργοποιήσουν το εθελοντικό πρόγραμμα εισδοχής για ανθρωπιστικούς λόγους συνεισφέροντας εθελοντικά και τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πρόγραμμα.

Ένα άλλο σημείο κοινής διακήρυξης αποτέλεσε η εφαρμογή του χάρτη πορείας για την ελευθέρωση του καθεστώτος θεωρήσεων, προκειμένου να επισπευθεί σε όλα τα συμμετέχοντα κράτη μέλη ώστε να αρθούν οι υποχρεώσεις θεώρησης για τους τούρκους πολίτες το αργότερο έως τα τέλη Ιουνίου του 2016, με την προϋπόθεση ότι θα έχουν εκπληρωθεί όλα τα κριτήρια. Προς τούτο, η Τουρκία δεσμεύτηκε να προβεί στις αναγκαίες ενέργειες για να ανταποκριθεί στις εναπομένουσες απαιτήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (*Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 2016*). Η Ευρωπαϊκή Ένωση σε στενή συνεργασία με την Τουρκία, δεσμεύτηκε να επισπεύσει περαιτέρω την εκταμίευση των 3 δισεκατομμυρίων ευρώ που είχαν αρχικά εγκριθεί στο πλαίσιο της διευκόλυνσης για τους πρόσφυγες στην Τουρκία και να εξασφαλίσει την χρηματοδότηση περαιτέρω έργων για τα πρόσωπα που τελούν υπό προσωρινή προστασία και έχουν εντοπισθεί με ταχεία συμβολή της Τουρκίας πριν από το τέλος του Μαρτίου, ιδίως στους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης, των υποδομών, της διατροφής και άλλων εξόδων διαβίωσης, Όταν θα έχουν σχεδόν εξαντληθεί οι πόροι αυτοί και υπό την προϋπόθεση ότι οι ανωτέρω δεσμεύσεις έχουν εκπληρωθεί, η Ευρωπαϊκή Ένωση θα κινητοποιήσει συμπληρωματική χρηματοδότηση της διευκόλυνσης ύψους 3 δισεκατομμυρίων ευρώ μέχρι το τέλος του 2018 (*Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 2016*).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Τουρκία σημείωσαν με ικανοποίηση στην κοινή τους δήλωση τις διεξαγόμενες εργασίες για την αναβάθμιση της τελωνειακής ένωσης και επιβεβαίωσαν τη δέσμευσή τους για νέα ενεργοποίηση της ενταξιακής

διαδικασίας όπως αυτή ορίζεται στην κοινή τους δήλωση της 29ης Νοεμβρίου 2015, εξεφράσοντας την ικανοποίησή τους για το άνοιγμα του Κεφαλαίου 17 στις 14 Δεκεμβρίου 2015 .

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της αποφάσισαν επίσης να συνεργασθούν με την Τουρκία σε κάθε κοινή προσπάθεια βελτίωσης των ανθρωπιστικών συνθηκών στο εσωτερικό της Συρίας, ιδίως σε ορισμένες περιοχές κοντά στα τουρκικά σύνορα, η οποία θα έδινε την δυνατότητα στον τοπικό πληθυσμό και τους πρόσφυγες να ζήσουν σε ασφαλέστερες περιοχές (*Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 2016*).

Ως άμεσο αποτέλεσμα της παραπάνω Ευρω-τουρκικής Συμφωνίας, υπήρξε η σχεδόν καθολική διακοπή του διάπλου του Αιγαίου από πρόσφυγες και μετανάστες κατά τους μήνες Απρίλιο, Μάιο και Ιούνιο του έτους 2016 καθώς επίσης και η επιστροφή στην Τουρκία αρκετών ατόμων που είτε επιθυμούσαν οικιοθελώς την επιστροφή τους ήτε έλαβαν από τις ελληνικές Αρχές αρνητική απάντηση στο αίτημα ασύλου που είχαν υποβάλει προς αυτές.

Έναν χρόνο αργότερα, κατά την διάρκεια της συγγραφής της παρούσας εργασίας, παρατηρείται ότι η Συμφωνία μεταξύ των δύο μερών σε γενικές γραμμές τηρείται, οι ροές ανθρώπων προς τα ελληνικά παράλια παραμένουν χαμηλές και σε διαχειρίσιμα πλαίσια από τις αρμόδιες ελληνικές και ευρωπαϊκές αρχές, ενώ και οι επιστροφές προς την Τουρκία ατόμων που δεν δικαιούνται άσυλο ή μετανάστευσαν παρανόμως , εκτελούνται σε εβδομαδιαία σχεδόν βάση.

3.5 Ευρωπαϊκή Ένωση και Μεσόγειος

Κατά τον Braudel, «η Μεσόγειος είναι χιλιάδες πράγματα μαζί. Δεν είναι μόνο ένα τοπίο αλλά αμέτρητα τοπία. Δεν είναι μία θάλασσα αλλά διαδοχή θαλασσών. Δεν είναι ένας πολιτισμός, αλλά μία κοινότητα πολιτισμών που ο ένας σωρεύεται πάνω στον άλλο. Η Μεσόγειος είναι ένα σταυροδρόμι, ένας χώρος συνάντησης τριών ηπείρων και η κοινή Μεσογειακή ιστορία είναι μία ιστορία ανάμιξης της ανατολής με τη δύση, του βορρά με το νότο».

Για όλους αυτούς τους πολιτισμικούς και ιστορικούς λόγους και σε συνδιασμό με τα σημερινά γεωπολιτικά και οικονομικά κριτήρια, οι χώρες της Λεκάνης της Μεσογείου έχουν μεγάλη σημασία για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η περιοχή αυτή κατατάσσεται σε δεσπίζουσα θέση στην παγκόσμια πολιτική και γεωπολιτική σκηνή και η Μεσογειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης όφειλε να είναι περισσότερο μεγαλόπνοη και ομόθυμη. Αντίθετα, η Ευρωπαϊκή Ένωση μόλις το 1995 με την Διάσκεψη της Βαρκελώνης επεδίωξε μία προοπτική συνεργασίας με τα κράτη της Μεσογείου πέρα των διμερών διακρατικών σχέσεων που είχαν συνηφθεί υπό το αποαποικιακό πνεύμα τις δεκαετίες του 1960 και του 1970.

Στο σημείο αυτό, και προτού επεκταθώ στις ευρωμεσογειακές σχέσεις και

πολιτικές, θα επιδιώξω να δώσω μία διαφορετική οπτική της γεωπολιτικής σημασίας ενός μεσογειακού πόλου στην ίδια την Ευρώπη. Στο έργο «Λατινική Αυτοκρατορία», του ρώσου φιλοσόφου και γεωπολιτικού Αλεξάντερ Κοζέβιτς (Κοζέβ) μετά την λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, αναδεικνύεται η σημασία μίας συμμαχίας των χωρών του ευρωπαϊκού νότου (Ιταλία, Γαλλία, Ισπανία και Πορτογαλία) με κοινό χαρακτηριστικό την καθολική τους πίστη ως αντίβαρο στην Γερμανική και Αγγλοσαξωνική επιρροή στην Ευρώπη.

Η Γαλλία, κατά τον Κοζέβ, σε μία πλέον υπερεθνική εποχή καλείται να ηγηθεί μίας τέτοιας πρωτοβουλίας προκειμένου να ισοροπίσει στην Ευρώπη η αντιπαλότητα δύο διαφορετικών «αυτοκρατορικών» υποδειγμάτων: του σοβιετικού κρατικού καπιταλισμού και του ιδιωτικού καπιταλισμού των αγγλοσαξόνων και των Γερμανών. Έχοντας τον μεγαλύτερο πληθυσμό ανάμεσα στα καθολικά κράτη, την ισχυρότερη οικονομία, την πολιτική κληρονομία της Γαλλικής Επανάστασης, την γλωσσική συγγένεια με τις υπόλοιπες λατινόφωνες χώρες και την μεγαλύτερη πολιτική επιρροή στις νότιες ακτές της Μεσογείου, η Γαλλία θα μπορούσε να προτάξει την πολιτική και οικονομική συνένωση των λαών του ευρωπαϊκού νότου ως γεωπολιτικό αντίβαρο έναντι της ορθόδοξης και κομμουνιστικής Ρωσίας, των Αγγλοσαξόνων και της προτεσταντικής Γερμανίας (Κοζέβ 2016).

Ειδικότερα η Γερμανία προάγει και προωθεί την στενότερη συνεργασία των κρατών της Κεντρικής Ευρώπης με τα οποία διαθέτει κοινά πολιτισμικά, πολιτικά και ιστορικά χαρακτηριστικά. Η Middle Europe (Mitteleuropa) από την Μεσαιωνική περίοδο αποτελούσε τόπο αλληλεπίδρασης γερμανικών φύλλων και γηγενών, ενώ νέες νοσηματοδοτήσεις του συγκεκριμένου γεωγραφικού χώρου προέκυψαν από την ανάδυση του εθνικισμού, την σύσταση των υπερεθνικών ευρωπαϊκών κοινοτήτων και την ένταξη σε αυτών των χωρών της περιοχής.

Το σχέδιο του Κοζέβ θυμίζει την λογική της σύστασης της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, που κατά τον αμερικανικό γεωπολιτικό σχεδιασμό δημιουργήθηκε «για να κρατάει εντός της Ευρώπης τις Η.Π.Α., εκτός την Ρωσία και κάτω την Γερμανία».

Η Λατινική Αυτοκρατορία δεν υλοποιήθηκε. Αντίθετα η δημιουργία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και αργότερα της Ευρωπαϊκής Ένωσης έδωσε βήμα και χώρο πολιτικής και οικονομικής δραστηριότητας όλων των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Μεσόγειο.

Οι διακρατικές σχέσεις μεταξύ των λαών της Μεσογείου εξελίχθηκαν στην «Σφαιρική Μεσογειακή Πολιτική» (1972-1985) με συγκεκριμένους στόχους για οικονομική ανάπτυξη και πολιτική σταθερότητα των χωρών της Μεσογείου, ενώ κατά την περίοδο 1985-1992, μετά την είσοδο της Ισπανίας και της Πορτογαλίας στην Κοινότητα και τις ανακατατάξεις στην Ανατολική Ευρώπη με την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων, μία «Νέα Μεσογειακή Πολιτική» (Ν.Μ.Π.) χαραχτηκε μέσα από την πορεία του σχήματος «Δράση – Αντίδραση».

Στην διαμόρφωσή της Νέας Μεσογειακής Πολιτικής συνέβαλαν η θέση της Γαλλίας (η οποία επιθυμούσε να διατηρήσει το ίδιο καθεστώς που ρύθμιζε τις σχέσεις της με τις χώρες του Μαγκρέμπ), τα συμφέροντα των μεσογειακών χωρών για την αγορά της Κοινότητας και ιδιαίτερα οι εξαγωγές των αγροτικών αγαθών και των

πρώτων υλών και τέλος η θεωρία του «ντόμινο», καθώς μετά τις πρώτες συμφωνίες της Κοινότητας με ορισμένα κράτη, παρόμοιες συμφωνίες υπέγραψαν και τα υπόλοιπα (*Αραμπατζής 2003, σελ 103*).

Τέλος το 1995 με την Διαδικασία της Βαρκελώνης και την νέα Ευρωμεσογειακή Συνεργασία (Ε.Μ.Σ.) η Ευρωπαϊκή Ένωση επικαιροποίησε την ενίσχυση των δεσμών της με τις Μεσογειακές χώρες. Η Ε.Μ.Σ. στηρίζεται στους πυλώνες της Ασφάλειας και Πολιτικής Σταθερότητας, της Οικονομικής Ανάπτυξης και Συνεργασίας και στις Πολιτισμικές και Κοινωνικές Σχέσεις.

Οι Μεσογειακοί εταίροι συμμετέχουν στην Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας και ενισχύονται από τον αντίστοιχο μηχανισμό γειτονίας και εταιρικής σχέσης με στόχο την εμβάθυνση της ολοκλήρωσης μεταξύ των εταίρων, μέσω της φιλελευθεροποίησης του εμπορίου και των υπηρεσιών, των αυξανόμενων επενδύσεων και της σύγκλισης των κανονισμών, ενώ είναι σε ισχύει και διμερές σχέσεις μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωση και κάθε μεσογειακής χώρας (*Μούσης 2011*).

Επίσης, στο πλαίσιο της ευρωμεσογειακής εταιρικής σχέσης, συμφωνίες σύνδεσης συνήφθησαν ξεχωριστά με τρεις χώρες του Μαγκρέμπ (Τυνησία, Μαρόκο, Αλγερία) και τρεις χώρες του Μασρέκ (Αίγυπτο, Ιορδανία και Λίβανο) οι οποίες προσβλέπουν: α) σε έναν τακτικό πολιτικό διάλογο, β) στην προοδευτική δημιουργία ζώνης ελεύθερων συναλλαγών, γ) σε διατάξεις σχετικά με το δικαίωμα εγκατάστασης, δ) στις υπηρεσίες, ε) στην κυκλοφορία κεφαλαίων και στ) στους κανόνες ανταγωνισμού (*Μούσης 2011*).

Πρότυπο αυτών των συμφωνιών αποτέλεσε το επιτυχημένο προτιμησιακό καθεστώς με το Ισραήλ, το οποίο εγκαθιδρύθηκε το 1975 και επικαιροποιήθηκε το 2000 οδηγώντας στην αύξηση των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των δύο μερών, ενώ παρείχε στην Ευρωπαϊκή Ένωση χώρο επί της παγκόσμιας πολιτικής σκηνής, στα πλαίσια της εξωτερικής της πολιτικής, να διαδραματίσει διεθνή ρόλο στην ειρηνευτική διαδικασία μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστινιακής Αρχής (*Μούσης 2011*).

Το 2007 ο Γάλλος Πρόεδρος Σαρκοζί επιχείρησε να αναβιώσει την ιδέα του Κοζέβ με την πρωτοβουλία του για μία Μεσογειακή Ένωση μεταξύ των παράκτιων χωρών στα πρότυπα του G8 και με ένα συμβούλιο κατά το πρότυπο του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η πρωτοβουλία του όμως ηγείρε τις αντιδράσεις της Γερμανίας, των Σκανδιναβικών Χωρών, των νέων κρατών μελών της διεύρυνσης του 2004 και των χωρών που βρίσκονταν σε ενταξιακό καθεστώς όπως η Τουρκία για διαφορετικούς λόγους σε κάθε περίπτωση. Η Σύνοδος πραγματοποιήθηκε αλλά δεν επέφερε κανένα χειροπιαστό αποτέλεσμα, πλην μόνο του ότι για πρώτη φορά καθήσαν στο ίδιο τραπέζι όλες οι αρχηγοί κρατών της Μεσογείου (*Xenakis 2009*).

Το εγχείρημα μιας Ευρωμεσογειακής Συνόδου αναθερμάνθηκε μέσα στην περίοδο της οικονομικής κρίσης που ταλανίζει τον ευρωπαϊκό νότο. Υπό την σκιά της οικονομικής κρίσης διεξήχθησαν δύο ετήσιες Σύνοδοι (το 2016 και το 2017) με την συμμετοχή μόνο των ευρωπαϊκών κρατών μελών της Μεσογείου (Πορτογαλία, Ισπανία, Γαλλία, Μάλτα, Ιταλία, Ελλάδα και Κύπρος). Στο επίκεντρο των συνομιλιών βρέθηκαν τα ζητήματα οικονομίας, ασφάλειας και το προσφυγικό – μεταναστευτικό, δίχως όμως η αποτίμηση των Συνόδων να μπορεί να επιφέρει αλλαγές στις κεντρικές

πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε θέματα δημοσιονομικής λιτότητας και εξωτερικής πολιτικής.

Αντίθετα, βασικό χαρακτηριστικό των οικονομιών των αραβικών και βορειοαφρικανικών χωρών της Μεσογείου, πριν και μετά την αραβική άνοιξη παραμένουν τα “curse of rents”, δηλαδή το εύκολο και μη δουλευμένο χρήμα, το οποίο εισρέει στα κρατικά ταμεία από τα έσοδα του πετρελαίου και του φυσικού αερίου, τον τουρισμό, την εξωτερική βοήθεια και τα μεταναστευτικά εμβάσματα. Το εύκολο χρήμα αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για εκβιομηχανισμό, ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και την δημιουργία οικονομικών κινήτρων για την προσέλκυση Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (Παπανικολάου 2012).

Εξίσου ανασταλτικός παράγοντας, το εύκολο χρήμα, είναι και στην πολιτική ωρίμανση των αφρικανικών κοινωνιών καθώς οι κυβερνήσεις απαλλάσσουν τους πολίτες από την φορολογία, δεν προστατεύουν την ιδιοκτησία ως μέσο δημιουργίας πλούτου, διογκώνουν σκοπίμως την γραφειοκρατία, την διαφθορά ενώ απαξιώνουν τους οποιαδήποτε εναπομείναντες νομικούς θεσμούς που θα προσέλκυαν ξένους επιχειρηματίες και θα ενίσχυαν τον ισχύο ιδιωτικό τομέα.

Οι παραπάνω κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές συνθήκες που επικρατούν στις χώρες της δυτικής Βόρειας Αφρικής, σε συνδιασμό με την ευρεία πρόσβαση σε πανεπιστημιακές σπουδές νέων που προέρχονταν από τα λαϊκά στρώματα κατά τις δεκαετίες του 1980 και του 1990 ήταν λογικό να οδηγήσουν τόσο σε μαζικά κύματα μετανάστευσης όσο σε και στο ξέσπασμα κοινωνικών επαναστάσεων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδίωξε να αποφύγει την εισροή των μεταναστευτικών ροών, κυρίως λόγω της Ισλαμοφοβίας των ευρωπαϊκών κοινωνιών, επιχειρώντας να επιστρέψει τους μεταάνστες που είχαν συγκεντρωθεί σε Αλγερία, Μαρόκο, Τυνησία και Λιβύη στις πατρίδες τους μέσω των Ευρωπαϊκών Πολιτικών Γειτονίας, της προώθησης των δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων, της παροχής τεχνικής και οικονομικής βοήθειας.

Στον ενεργειακό τομέα, η αφρικανική ήπειρος αποτελεί σημαντικό προμηθευτή ενεργειακού μείγματος (πετρελαίου και φυσικό αερίου) το οποίο μέσω δεξαμενόπλοιων και αγωγών που διέρχονται από τις χώρες του Μαγκρέμπ και διασχίζουν την Μεσόγειο διοχετεύεται στην ενεργοβόρα Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι αγωγοί Transmed, Greenstream και Magreb διασχίζουν την Μεσόγειο και τροφοδοτούν την Ιταλία και την Ισπανία (αντίστοιχα) με το φυσικό αέριο της Λιβύης και της Αλγερίας. Κατά τη δεκαετία του 1980 κατασκευάστηκε ο αγωγός TransMed ο οποίος τροφοδοτεί με φυσικό αέριο την Ιταλία (καταλήγει στη Σικελία) μέσω Τυνησίας ενώ στις αρχές της δεκαετίας του 2000 ολοκληρώθηκε η κατασκευή του αγωγού Maghreb ο οποίος καταλήγει στην Ισπανία μέσω Μαρόκου. Η Λιβύη το 2004 κατασκεύασε τον αγωγό Greenstream ο οποίος είναι και ο μεγαλύτερος στον εφοδιασμό της Ευρώπη μέσω Σικελίας και Ιταλίας (Κολοκούρης, 2009.)

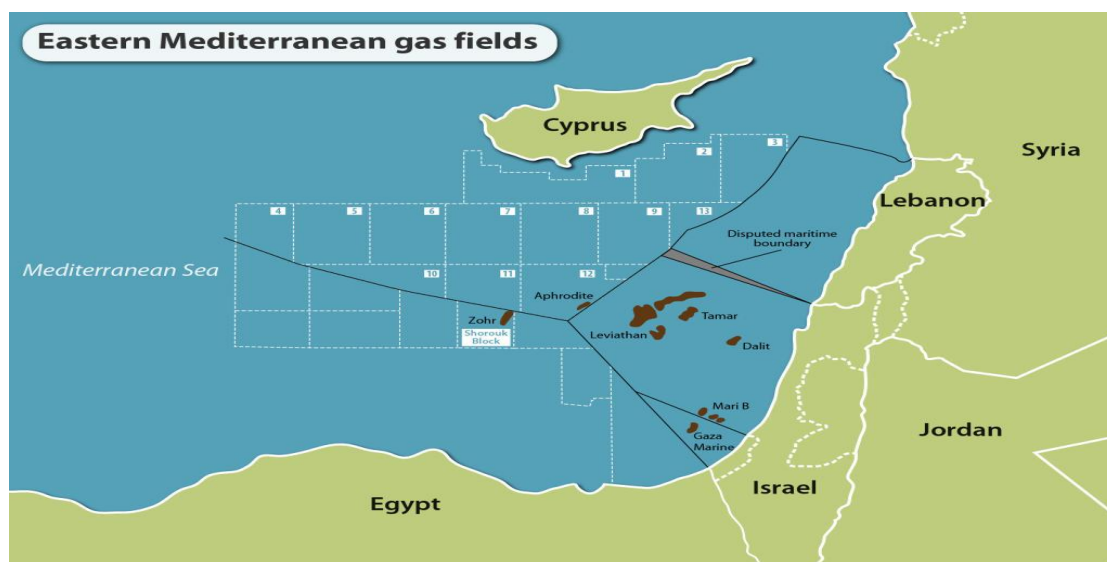
Επίσης τεράστια ενεργειακή επένδυση, κυρίως γερμανικών συμφερόντων αλλά και ευρωπαϊκών πόρων, αποτελεί το ηλιακό – ενεργειακό πάρκο το οποίο κατασκευάζεται στο Μαρόκο και το οποίο αποβλέπει με την έναρξη της λειτουργίας του περί το 2020 να τροφοδοτεί με ανανεώσιμη ενέργεια τις ευρωπαϊκές χώρες (Nelsen, 2016).

Ενεργειακοί αγωγοί σύνδεσης Ευρώπης και Αφρικής

Τέλος η Ανατολική Μεσόγειος έχει αρχίσει πλέον να αντιμετωπίζεται από ορισμένους κύκλους στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως μία από τις βασικές εναλλακτικές πηγές τροφοδοσίας που θα βοηθούσαν στην απεξάρτισή της από το ρωσικό φυσικό αέριο στα πρότυπα μιας «νέας Νορβηγίας». Σύμφωνα με αξιωματούχους της Κομισιόν, η Ανατολική Μεσόγειος έχει ορισμένα ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά.

Κατ' αρχάς, οι ενεργειακοί πόροι της περιοχής είναι σε μεγάλο βαθμό εγχώριοι ευρωπαϊκοί πόροι. Δεύτερον, υπάρχει τρόπος μεταφοράς μέσω του εδάφους κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τρίτον, τα κοιτάσματα αυτά λαμβάνουν ιδιαίτερη σημασία καθώς βρίσκονται κοντά στη Νοτιοανατολική Ευρώπη που είναι εξαρτώμενη από μη ευρωπαϊούς προμηθευτές.

Οικόπεδα φυσικού αερίου στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο

Όμως, τόσο η Αίγυπτος όσο και του Ισραήλ αναμένεται να διαδραματίσουν καταλυτικό ρόλο στις ενεργειακές εξελίξεις. Κατ' αρχήν, η ανακάλυψη του Zohr έχει γεννήσει προσδοκίες ότι η λεκάνη της Λεβαντίνης όντως κρύβει τις εντυπωσιακές ποσότητες που είχαν περιγραφεί από την Αμερικανική Γεωλογική Εταιρεία το 2010 οι οποίες σύμφωνα με εκτιμήσεις στελεχών της το κοιτάσμα θα βρίσκεται σε φάση παραγωγής ήδη από τα τέλη του 2017 σε χρόνο ρεκόρ (Αθανασόπουλος 2017).

Ο αιγυπτιακός ρόλος ενισχύεται από το γεγονός ότι η χώρα διαθέτει τεχνογνωσία αλλά και δυνατότητες επεξεργασίας, ακόμη και εξαγωγής. Η Αίγυπτος διαθέτει δύο ανενεργούς τερματικούς σταθμούς υγροποιημένου φυσικού αερίου (L.N.G.), ωστόσο δεν είναι σαφές αν, δεδομένων των τεραστίων εγχώριων αναγκών ενέργειας που σήμερα καλύπτονται με εισαγωγές L.N.G. από το Κατάρ, θα απομείνουν ποσότητες για εξαγωγή. Πάντως κοντά στην πόλη Νταμιέτα στο δέλτα του Νείλου η BP φαίνεται να έχει ανακαλύψει και άλλο κοιτάσμα φυσικού αερίου.

Το Ισραήλ δείχνει να ακολουθεί μια πιο «ωβριδική» τακτική σε αυτό το ενεργειακό παίγνιο. Είναι σαφές, σύμφωνα με αξιόπιστες πηγές, ότι οι ενεργειακοί πόροι, και ιδιαίτερα το κοιτάσμα «Λεβιάθαν», έχουν στρατηγική σημασία για το ίδιο. Ο απώτερος στόχος είναι μέσω της ενέργειας το Ισραήλ να αποκτήσει ένα ιδιόμορφο στρατηγικό βάθος. Τον περασμένο Ιανουάριο, εντελώς αθόρυβα, το Ισραήλ άρχισε να εξάγει φυσικό αέριο από το μικρότερο κοιτάσμα «Ταμάρ» στην Ιορδανία. Ωστόσο το Τελ Αβίβ επιδιώκει να εμφανιστεί ότι διαθέτει επαρκές αέριο για να τροφοδοτήσει

μία σειρά εξαγωγικών επιλογών, κάτι που με τα υπάρχοντα δεδομένα δεν ισχύει. Κατά ορισμένους, η τακτική αυτή έχει ως σκοπό να προσελκύσει εταιρείες στον τρίτο γύρο αδειοδότησης, ο οποίος ξεκίνησε στα τέλη Μαΐου και προβλέπεται να ολοκληρωθεί με την κατάθεση προσφορών ως τις 10 Ιουλίου. Το προβληματικό νομικό και φορολογικό πλαίσιο στο Ισραήλ, αλλά και η επανεμφάνιση του Ιράν έχουν λειτουργήσει αποτρεπτικά για μια σειρά εταιρειών (Αθανασόπουλος 2017).

Το ισραηλινό αέριο είναι όμως απαραίτητο ώστε να δημιουργηθεί η απαραίτητη «ενεργειακή κάβα» ως βάση για βιώσιμα projects. Για τον λόγο αυτόν, το Τελ Αβίβ δεν είναι διατεθειμένο να εγκαταλείψει πρόωρα καμία οδό μεταφοράς αερίου, ακόμη και εκείνη προς την Τουρκία με την οποία η «στρατηγική εμπιστοσύνη» έχει καταρρεύσει. Αυτές είναι προς το παρόν τρεις.

Η πρώτη είναι αυτή που θα προτιμούσαν οι ισραηλινές εταιρείες όπως η Delek και αφορά στην κατασκευή ενός αγωγού προς την Τουρκία. Το κόστος της είναι μεν χαμηλότερο αλλά, πρώτον, η ισραηλινή κυβέρνηση δεν μοιάζει να την προτιμά και, δεύτερον, υπάρχει το ζήτημα του Κυπριακού. Θα πρέπει πάντως να επισημανθεί ότι θεωρητικά η Κυπριακή Δημοκρατία δεν μπορεί ευθέως να απαγορεύσει την κατασκευή υποθαλασσίου αγωγού. Ωστόσο, δύσκολα μπορεί να αγνοηθεί η θέλησή της.

Το δεύτερο σενάριο αφορά την επιλογή του L.N.G., με τους δύο τερματικούς σταθμούς στην Αίγυπτο που σήμερα είναι ανενεργοί να φαντάζουν ελκυστικοί. Προς το παρόν πάντως, η αγορά και οι τιμές δεν ευνοούν το σενάριο αυτό (Αθανασόπουλος 2017).

Η τρίτη επιλογή είναι η τεχνικά δυσκολότερη και αφορά την κατασκευή του αγωγού East Med. Η επιλογή αυτή ήρθε ξανά δυναμικά στο προσκήνιο λόγω της υπογραφής ενός μνημονίου συνεργασίας ανάμεσα σε Ελλάδα, Κύπρο, Ισραήλ, Ιταλία, υπό την παρουσία του επιτρόπου Ενέργειας Μιγκέλ Αρίας Κανιέτε. Οι τέσσερις χώρες δήλωσαν ότι έχουν ως στόχο να καταλήξουν σε διακυβερνητικές συμφωνίες ως τα τέλη του 2017 και στη συνέχεια να συναντώνται μία φορά το εξάμηνο ως την ολοκλήρωση του έργου το 2025, όπως προβλέπει η έκθεση βιωσιμότητας που διενεργήθηκε με συγχρηματοδότηση της Κομισιόν (Αθανασόπουλος 2017).

Ο East Med (έργο που «τρέχει» η κοινοπραξία IGI Poseidon, αποτελούμενη από την ελληνική ΔΕΠΑ και την ιταλική Edison) είναι αναμφίβολα ένα μεγαλεπήβολο έργο, καθώς εφόσον κατασκευαστεί θα είναι ο μακρύτερος και βαθύτερος υποθαλάσσιος αγωγός στον κόσμο. Υπολογίζεται ότι θα έχει μήκος 2.200 χιλιόμετρα και θα φθάσει σε ορισμένα σημεία, νοτιοανατολικά της Κρήτης, σε βάθος τριών χιλιομέτρων. Δεν είναι ακόμη σαφές πόσο αέριο θα μπορεί να μεταφέρει ώστε να είναι βιώσιμος (ορισμένοι μιλούν για ποσότητες 10-16 δισ. κυβικών μέτρων). Μείζον ζήτημα είναι το κόστος κατασκευής, αν και φαίνεται ότι το αρχικό ποσό που προσέγγιζε τα 6 δισ. ευρώ έχει μειωθεί περί τα 4 δισ. ευρώ.

Ο αγωγός μεταφοράς φυσικού αερίου East Med

IV. ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΣΥΝΟΡΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ

**Περί Κοινών Ευρωπαϊκών Πολιτικών..
(Συμπεράσματα)**

Τα σύνορα λοιπόν, αποτελούν ανθρώπινες κατασκευές που σκοπό έχουν να οριοθετήσουν συγκεκριμένους χώρους εντός των οποίων ασκούνται συγκεκριμένες σχέσεις εξουσίας και οικονομικές δραστηριότητες. Η επικράτεια, η οποία δημιουργείται από την οριοθέτηση των συνόρων (είτε από κράτη, είτε από υπερεθνικές οντότητες) νοηματοδοτεί τον χώρο και τον ετεροπροσδιορίζει από όσους βρίσκονται εκτός αυτού, οι οποίοι συνήθως διαθέτουν μία «άλλη ταυτότητα». Τα σύνορα, και τους ρόλους τους οποίους αυτά διαδραματίζουν δεν θα πρέπει να τα συγχέουμε με τα φυσικά εμπόδια (ποτάμια, θάλασσες, απόκρημνες οροσειρές κ.α.), παρόλο που πολλές φορές αυτά ταυτίζονται με κάποιο εμπόδιο της φύσης.

Ανατρέχοντας και στα λόγια του Ηρόδοτου θα πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι η Ευρώπη δεν αποτελεί ακόμη μία ήπειρο της Γης αλλά τμήμα τη Ευρασίας καθώς τα ανατολικά της σύνορα δεν καθορίζονται από κάποιο απροσπέλαστο υδάτινο φυσικό εμπόδιο αλλά από ανθρώπινες πολιτισμικές και στρατιωτικές οριοθετήσεις συνόρων που τοποθετούνται επί του εδάφους και οι οποίες στο πέρασμα των αιώνων μεταβάλλονται ανάλογα τις σχέσεις εξουσίας και επιρροής των λαών και των πολιτισμών τους εκατέρωθεν των συνόρων.

Τα ισχυρότερα χαρακτηριστικά της Ευρώπης που μπορούν να της προσδώσουν ιδιαίτερη πολιτισμική ταυτότητα είναι η αποδοχή της ορθολογικής σκέψης που πηγάζει από την ελληνική αρχαιότητα, η νομοθετική ρωμαϊκή παράδοση και η πνευματικότητα του χριστιανισμού (*Αρβελέρ 2016*).

Η περιοχή της κεντρικής Ευρώπης αποτέλεσε πεδίο αιματηρών πολέμων. Οι θρησκείες, οι εθνικισμοί και οι οικονομικοί ανταγωνισμοί ευρωπαϊκών στεμάτων και εθνών διατηρούσαν για πολλούς αιώνες την Ευρώπη ως μια εμπόλεμη και επικίνδυνη περιοχή όπου η οικονομική, η δημογραφική και η πολιτισμική ανάπτυξη ήταν αδύνατον να προκύψει. Η ίδρυση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και αργότερα της Ευρωπαϊκής Ένωσης έδωσαν νέα ώθηση στην περιοχή καθώς πλέον αποτελεί την «ήπειρο» της ειρήνης, της οικονομικής ευημερίας, της τεχνολογικής προόδου και της υπεράσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Στα πλαίσια της ανασυγκρότησης του ευρωπαϊκού χώρου, η Ευρωπαϊκή Ένωση ανέλαβε χωροταξικές πρωτοβουλίες οι οποίες μετατρέπουν τον ιστορικά φοροεισπρακτικό χαρακτήρα των συνόρων σε πόλο στοχευμένων χρηματοδοτήσεων και χωρικών παρεμβάσεων.

Όμως, η κατάργηση στον εσωτερικό χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης των εθνικών συνόρων και η αντίστοιχη υποχώρηση των αστυνομικών και τελωνειακών ελέγχων σε αυτά, καθώς επίσης και η αύξηση της σημασίας των κοινών εξωτερικών συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των ελέγχων επί αυτών, φέρνει τόσο τις χώρες – μέλη όσο και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή αντιμέτωπες με νέες προκλήσεις. Οι μετακινήσεις των πληθυσμών, το οργανωμένο έγκλημα και η τρομοκρατία θα πρέπει να αντιμετωπίζονται συνολικά από όλες τις χώρες μέσω κοινών ευρωπαϊκών πολιτικών που θα μοιράζουν αναλογικά τόσο τις επιπτώσεις των φαινομένων αυτών στις ευρωπαϊκές κοινωνίες όσο και την επιχειρησιακή εμπειρία και τον προηγμένο υλικοτεχνικό εξοπλισμό των πιο προηγμένων κρατών.

Περί Κοινής Ευρωπαϊκής Εξωτερικής Πολιτικής...

Ειδικότερα για την αντιμετώπιση των προσφυγικών και μεταναστευτικών κρίσεων απαιτείται καταρχήν, μία συντονισμένη Κοινή Εξωτερική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης με βασικό στόχο την παύση των πολέμων, την οικονομική ανάπτυξη και την ενίσχυση της δημοκρατικής διακυβέρνησης των χωρών προέλευσης των προσφύγων και των μεταναστών.

Όλες οι σύγχρονες κρίσεις (Ιρακ, Γιουγκοσλαβία, Κόσσοβο, Ισραηλο-παλαιστινιακή διένεξη, Ουκρανία, αραβική άνοιξη και συριακός «εμφύλιος») ανέδειξαν την απουσία και την αδυναμία της φωνής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην διεθνή πολιτική σκηνή. Από την θεσμοθέτηση της κοινοτικής πολιτικής συνεργασίας με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, την Συνθήκη του Άμστερνταμ έως και την Συνθήκη της Νίκαιας επιδιώχθηκε η ρύθμιση μιας Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ), καλύπτοντας όλους τους τομείς της.

Απαιτείται λοιπόν μία κοινή εξωτερική πολιτική με στόχους: α) την διαφύλαξη των κοινών αξιών, των θεμελιωδών συμφερόντων, της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητας της Ένωσης, σύμφωνα με τις αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, β) την ενίσχυση της ασφάλειας της Ένωσης υπό όλες τις μορφές της, γ) την προώθηση της διεθνούς συνεργασίας, δ) την διατήρηση της ειρήνης και την ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας, σύμφωνα με τις αρχές του καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και τις αρχές της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι, τους στόχους του Χάρτη των Παρισίων, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που αφορούν τα εξωτερικά σύνορα, ε) την ανάπτυξη και την εδραίωση της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, καθώς και τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών.

Τα θέματα τα οποία άπτονται της πολιτικής ασφάλειας, αναλαμβάνουν οι λεγόμενες αποστολές Petersberg οι οποίες περιλαμβάνουν τις ανθρωπιστικές αποστολές και τις αποστολές διάσωσης, τις αποστολές διατήρησης της ειρήνης, την επέμβαση μάχιμων δυνάμεων για διαχείριση κρίσεων και την αποκατάσταση της ειρήνης.

Περί αντιμετώπισης του διασυνοριακού εγκλήματος και της τρομοκρατίας...

Ως προς την αντιμετώπιση του διασυνοριακού οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας η Ευρωπαϊκή Ένωση οφείλει να ενισχύσει δράσεις τόσο Κοινής Διακρατικής Αστυνομικής και Δικαστικής Συνεργασίας (μεταξύ ευρωπαϊκών και τρίτων χωρών), όσο και στενότερης συνεργασίας με αντίστοιχες Ευρωπαϊκές και Διεθνείς Υπηρεσίες όπως την EUROPOL, την EUROJUSTICE, την CEPOL την INTERPOL, την FRONTEX κ.α.

Ειδικότερα η FRONTEX αποτελεί την ευρωπαϊκή Υπηρεσία η οποία από το 2004 είναι επιφορτισμένη με την Διαχείριση της Επιχειρησιακής Συνεργασίας των

εξωτερικών συνόρων των μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το 2016 η Υπηρεσία μετονομάστηκε σε Ευρωπαϊκή Ακτοφυλακή και Συνοριοφυλακή από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή διευρύνοντας τον ρόλο και τις αρμοδιότητές του.

Ο ρόλος της FRONTEX είναι να συντονίζει την επιχειρησιακή συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών στον τομέα της διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων, να επικουρεί τα κράτη μέλη στην εκπαίδευση των εθνικών συνοριακών φυλάκων, μεταξύ άλλων με την καθιέρωση κοινών προδιαγραφών εκπαίδευσης, να πραγματοποιεί αναλύσεις κινδύνου, να παρακολουθεί τις εξελίξεις των ερευνών σχετικά με τον έλεγχο και την επιτήρηση των εξωτερικών συνόρων, να επικουρεί τα κράτη μέλη σε περιπτώσεις που απαιτείται αυξημένη τεχνική και επιχειρησιακή συνδρομή στα εξωτερικά σύνορα, να παρέχει στα κράτη μέλη την αναγκαία στήριξη για την οργάνωση κοινών επιχειρήσεων επαναπατρισμού.

Η FRONTEX, τέλος, οφείλει να ενισχύει την ασφάλεια των συνόρων εξασφαλίζοντας το συντονισμό των ενεργειών των κρατών μελών κατά την εφαρμογή των κοινοτικών μέτρων που αφορούν τη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων.

Από το 2010 και έπειτα, όταν τα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης δέχθηκαν τα κύματα εκατοντάδων χιλιάδων ανθρώπων από την Αφρική και την Ασία, και κράτη όπως η Ιταλία και η Ελλάδα δυσκολεύονταν να διαχειριστούν τις μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές, η Υπηρεσία ενίσχυσε την παρουσία της και συνεισέφερε με ανθρώπινο δυναμικό και εξελιγμένο υλικοτεχνικό εξοπλισμό τις εθνικές συνοριοφυλακές –αστυνομίες και ακτοφυλακές αναλαμβάνοντας αποστολές προστασίας και φύλαξης χερσαίων και θαλασσίων συνόρων, έρευνας και διάσωσης και επαναπατρισμού υπηκόων μη ευρωπαϊκών κρατών αποδεικνύοντας την σημασία της ευρωπαϊκής αλληλεγγύης και συνεργασίας.

Περί μίας Κοινής Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασύλου και Μετανάστευσης...

Επειδή όμως η ανθρώπινη κινητικότητα ουδέποτε σταματάει, η Ευρωπαϊκή Ένωση οφείλει, εφόσον έλκει τόσο μεγάλα μεταναστευτικά και προσφυγικά ρεύματα, να υιοθετήσει και να εφαρμόσει μία Κοινή Πολιτική Ασύλου και Μετανάστευσης (με ισορροπημένη προσέγγιση έναντι της νόμιμης και της παράνομης μετανάστευσης), που θα δεσμεύει όλες τις χώρες – μέλη της, θα μεταφέρει το βάρος και την πίεση που δέχονται οι κοινωνίες και οι οικονομίες των χωρών μελών εισδοχής σε όλες τις χώρες - μέλη στα πλαίσια της ευρωπαϊκής αλληλεγγύης. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω της εναρμόνισης των διαδικασιών ασύλου στα κράτη μέλη με τη θέσπιση κοινών ρυθμίσεων για το άσυλο προκειμένου να παρέχεται κατάλληλο καθεστώς σε κάθε υπήκοο τρίτης χώρας που χρήζει διεθνούς προστασίας και να εξασφαλίζεται η τήρηση της αρχής της μη επαναπροώθησης.

Ως σημαντικότερα επιτεύγματα στον Τομέα του Ασύλου θεωρούνται η συμβολή των Συνθηκών του Άμστερνταμ (1999), της Νίκαιας (2001) και της Λισαβώνας (2007). Μέσω των πρώτων δύο, ανατέθηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση

νέες αρμοδιότητες στα θεσμικά της όργανα, επιτρέποντάς τα να καταρτίζουν νομοθετικά κείμενα στον τομέα του ασύλου σύμφωνα με ένα συγκεκριμένο θεσμικό μηχανισμό, να θεσπίζουν συγκεκριμένα κριτήρια, μέτρα και μηχανισμούς για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης ασύλου που υποβάλλεται σε αυτό από υπήκοο τρίτης χώρας, καθώς και ορισμένες ελάχιστες προδιαγραφές (υποδοχή των αιτούντων άσυλο, καθεστώς των προσφύγων, διαδικασίες).

Τέλος με την Συνθήκη της Λισαβόνας μετέτρεψε τα μέτρα για το άσυλο σε κοινή πολιτική, με στόχο όχι μόνον τη θέσπιση ελάχιστων προδιαγραφών, αλλά και τη δημιουργία ενός κοινού συστήματος που περιλαμβάνει ενιαίο καθεστώς και ενιαίες διαδικασίες. Σύμφωνα με την Συνθήκη το κοινό ευρωπαϊκό σύστημα ασύλου πρέπει να περιλαμβάνει τα εξής στοιχεία:

- ενιαίο καθεστώς ασύλου
- ενιαίο καθεστώς επικουρικής προστασίας,
- κοινό σύστημα προσωρινής προστασίας,
- κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση ή την ανάκληση του καθεστώτος ασύλου ή επικουρικής προστασίας
- κριτήρια και μηχανισμούς για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης
- προδιαγραφές σχετικά με τις συνθήκες υποδοχής
- σύμπραξη και συνεργασία με τρίτες χώρες.

Η σωστή διαχείριση των μεταναστευτικών ρευμάτων συνεπάγεται, επίσης, την εξασφάλιση δίκαιης μεταχείρισης των υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στα κράτη μέλη, την ενίσχυση των μέτρων για την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης καθώς και την προώθηση της στενής συνεργασίας με τις τρίτες χώρες σε όλους τους τομείς. Αποτελεί στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. η ανάπτυξη ενός ενιαίου επιπέδου δικαιωμάτων και υποχρεώσεων για τους νόμιμους μετανάστες, συγκρίσιμο προς αυτό των Ευρωπαίων πολιτών. Σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, οι πολιτικές μετανάστευσης πρέπει να διέπονται από την αρχή της αλληλεγγύης και της δίκαιης κατανομής ευθυνών, μεταξύ των κρατών μελών, μεταξύ άλλων και στο οικονομικό επίπεδο.

Περί των διακρατικών συνοριακών διαφορών...

Σχετικά με τις διακρατικές συνοριακές διαφορές επί των ευρωπαϊκών εξωτερικών συνόρων, παρατηρείται ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να παίξει τον ρόλο του «επιταχυντή» των εξελίξεων προς μία ειρηνική επίλυση των διαφορών μεταξύ των κρατών – μελών και των τρίτων χωρών. Συνήθως η προοπτική της ένταξης της τρίτης χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τα χρηματοδοτικά προγράμματα διασυνοριακής συνεργασίας και οι επιδοτήσεις που στοχεύουν στην ένταξη μπορούν

να λειάνουν τις διακρατικές διαφορές και να εντάξουν το πρόβλημα εντός του ευρωπαϊκού πλαισίου στα πρότυπα και το σκεπτικό του πατέρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης Jean Monnet.

Ειδικότερα, στην Τουρκία, στις χώρες των Βαλκανίων, ακόμη και στις χώρες του Καύκασου όπως η Γεωργία, η Αρμενία και το Αζερμπαϊτζάν θα πρέπει να διατηρείται η ελπίδα μελλοντικής ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση τόσο για τις κοινωνίες των ιδίων, που διψούν για δημοκρατικότερη διακυβέρνηση, κράτος δικαίου και οικονομική ανάπτυξη όσο όμως και για την ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση η οποία θα πρέπει να παραμείνει σε μία τροχιά εξωστρέφειας, πλουραλισμού στο εσωτερικό της και εξάλειψης της αστάθειας και του εκτρεμισμού στις πόρτες της.

Μέσω αυτής της έλξης, η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να αντιμετωπίσει γεωστρατηγικές επέκτασης πολιτικής επιρροής και προβολής ισχύος τρίτων χωρών - υπερδυνάμεων (όπως η Ρωσία) ή περιφερειακών δυνάμεων όπως η Τουρκία και το Ιράν. Η πρόσφατη πολιτική κρίση στην Π.Γ.Δ.Μ. αποκάλυψε την ρωσική συμμετοχή και ευθύνη στο πολιτικό και κυβερνητικό αδιέξοδο που εξυπηρετεί τα ρωσικά συμφέροντα στην περιοχή. Η νέα κυβέρνηση που προέκυψε με τις ευλογίες του Ν.Α.Τ.Ο. και της Ευρωπαϊκής Ένωσης εμφανίζεται πιο διαλλακτική ως προς το διμερές πρόβλημα με την Ελλάδα, την ονομασία της χώρας, και δείχνει να επιθυμεί μια επίλυση προκειμένου να ενταχτεί στην βορειοατλαντική συμμαχία και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Αντίθετα, η προοπτική ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση της Τουρκίας δείχνει να αποδυναμώνεται συνεχώς, καθώς η κυβέρνηση Ερντογάν συνειδητά απομακρύνεται από ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Τα διακρατικά και διασυνοριακά προβλήματα μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου και Τουρκίας στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου δείχνουν να οξύνονται για λόγους: α) εσωτερικής κατανάλωσης της τουρκικής κοινής γνώμης, β) ευρύτερων γεωπολιτικών αλλαγών και γεωστρατηγικών επιδιώξεων που δεν επιδιώκουν μία ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας που θα συνεπαγόταν και μία τουρκο-ευρωπαϊκή συνεκμετάλλευση των κοιτασμάτων του Αιγαίου, γ) άρνησης και αδυναμίας των ευρωπαϊκών χωρών να δεχτούν ένα τόσο πληθυσμιακά μεγάλο μουσουλμανικό κράτος στους κόλπους της χριστιανικής Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Ε.Π.Γ. τίνει να αντικαθιστήσει την προοπτική της διεύρυνσης που χρησιμοποιήθηκε ως ύστατο εργαλείο σταθεροποίησης κυρίως για λόγους πραγματικών αδυναμιών των γειτονικών κρατών στην επιτευξη ενταξιακών κριτηρίων. Η εξέλιξη αυτή θα κάνει δυσκολότερη την εξωτερική πολιτική της Ένωσης καθώς καλείται πλέον να αυξήσει την αποτελεσματικότητά της και την αξιοπιστία της στους εταίρους της γειτονιάς της δίχως να μπορεί να τους εμπνεύσει την ενταξιακή προοπτική.

Περί ενεργειακών κρίσεων...

Οι οποιεσδήποτε ενεργειακές κρίσεις μπορούν να θέτουν σε κίνδυνο τα

πολιτικά θεμέλια των σχέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τους εταίρους της ή τουλάχιστον να περιορίζουν το αμοιβαίο κέρδος από αυτές και σημαίνουν ενεργειακό συναγερμό στο φλέγον ζήτημα της ευρωπαϊκής ασφάλειας. Ειδικότερα, μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ρωσίας, τα αμοιβαία συμφέροντα που εξυπηρετούνται από την μεταξύ τους σχέση είναι τεραστίων διαστάσεων. Ως αποτέλεσμα παρατηρείται ότι η συνέχιση της ενεργειακής αυτής σχέσης εμπράκτως ουδέποτε να έχει αμφισβητηθεί.

Η γεωπολιτική σημασία της Μεσόγειου για την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ανεκτίμητη καθώς αποτελεί τη γέφυρα μεταξύ των αφρικανικών πρώτων υλών και του ενεργειακού καταναλωτικού πυρήνα της Ευρώπης, για αυτό και η Ευρωπαϊκή Ένωση οφείλει να παρέχει στην περιοχή του Μαγκρέμπ την απαραίτητη πολιτική σταθερότητα, ασφάλεια και οικονομική ανάπτυξη που θα κρατούσε τα μεταναστευτικά κύματα επί της μαύρης ηπείρου.

Επίσης η ίδια η Μεσόγειος και ειδικότερα η Ανατολική έχει αρχίσει πλέον να αντιμετωπίζεται από ορισμένους κύκλους στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως μία από τις βασικές εναλλακτικές πηγές τροφοδοσίας που θα βοηθούσαν στην ανεξάρτησή της από το ρωσικό φυσικό αέριο στα πρότυπα μιας «νέας Νορβηγίας». Σύμφωνα με αξιωματούχους της Κομισιόν, η Ανατολική Μεσόγειος έχει ορισμένα ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά όπως το ότι πρώτον οι ενεργειακοί πόροι της περιοχής είναι σε μεγάλο βαθμό εγχώριοι ευρωπαϊκοί πόροι, δεύτερον ότι υπάρχει τρόπος μεταφοράς μέσω του εδάφους κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τρίτον, τα κοιτάσματα αυτά λαμβάνουν ιδιαίτερη σημασία καθώς βρίσκονται κοντά στη Νοτιοανατολική Ευρώπη που είναι εξαρτώμενη από μη ευρωπαϊούς προμηθευτές.

Αντί επιλόγου:

Το έτος 2017, κατά το οποίο συντάχθηκε η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία, αποτελεί για την Ευρωπαϊκή Ένωση ένα έτος κομβικό καθώς καλείται να δώσει αποτελεσματικές απαντήσεις στις πολυεπίπεδες προκλήσεις, τις οποίες αντιμετωπίζει εν μέσω μίας προεκλογικής χρονιάς στα ισχυρότερα κράτη - μέλη της. Η αποχώρηση της Μ. Βρετανίας μετά το δημοψήφισμα του Ιουνίου του 2016, οι ολλανδικές, οι γαλλικές και γερμανικές εκλογές, οι οποίες φαίνεται να ξεκίνησαν μέσα σε ένα κλίμα πόλωσης και αύξησης της ακροδεξιής ρητορίας, η κακή κληρονομιά των αυταρχικών καθεστώτων των χωρών του VISEGRAD και η μόλις δεκαοκτώ ετών εμπειρία τους στην δημοκρατική διακυβέρνηση και τους δημοκρατικούς θεσμούς, οι προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές προς την Ευρώπη, τα τρομοκρατικά χτυπήματα στις ευρωπαϊκές πόλεις, οι κρίσεις της Ουκρανίας και της Τουρκίας στις σχέσεις τους με την Ευρωπαϊκή Ένωση, ο αραβικός «χειμώνας» πλέον στις χώρες του Μαγκρέμπ και της Μέσης Ανατολής και φυσικά η οικονομική κρίση στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες του ευρωπαϊκού νότου δημιουργούν ένα ασφυκτικό περιβάλλον στην συνέχιση της ευρωπαϊκής ενοποιητικής διαδικασίας.

Τα αποτελέσματα της εργασίας, μας οδηγούν στα συμπεράσματα ότι οι πολυεπίπεδες προκλήσεις που τα κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης καλούνται να αντιμετωπίσουν και σχετίζονται με τις έννοιες του «συνόρου» και του «χώρου» εντός ενός παγκοσμιοποιημένου πλέον περιβάλλοντος, απαιτούν κοινή δράση και κοινές πολιτικές. Τα ευρωπαϊκά εξωτερικά σύνορα καλούνται να διαδραματίσουν το ρόλο του κυματοθραύστη σε προβλήματα που αν και πηγάζουν μακριά από την Ενωμένη Ευρώπη, μέσα στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον της εύκολης μετακίνησης και της γρήγορης πληροφόρησης σύντομα βρίσκονται στην πόρτα της.

Οι προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές, το διασυνοριακό οργανωμένο έγκλημα, η τρομοκρατία και οι διακρατικές συνοριακές διαφορές μεταξύ ευρωπαϊκών και τρίτων χωρών μπορούν να αντιμετωπισθούν και να επιλυθούν αποτελεσματικά με κοινές ευρωπαϊκές πολιτικές, κοινές ευρωπαϊκές δράσεις καθώς επίσης με διεθνικές και υπερεθνικές διασυνοριακές συνεργασίες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

A

Αραμπατζής Ευάγγελος, (2003)
«Ευρωμεσογειακές Οικονομικές Σχέσεις», εκδόσεις Κριτική

B

Berstein Serge & Pierre Milza, (1997)
«Ιστορία της Ευρώπης 1»,
στο «Από την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία στα Ευρωπαϊκά Κράτη»,
εκδόσεις Αλεξάνδρεια

Berstein Serge & Pierre Milza,(1997)
«Ιστορία της Ευρώπης 2», στο «Η Ευρωπαϊκή Συμφωνία και η Ευρώπη των Εθνών»,
εκδόσεις Αλεξάνδρεια

Berstein Serge & Pierre Milza,(1997)
«Ιστορία της Ευρώπης 3», στο «Διάσπαση και Ανοικοδόμηση της Ευρώπης»,
εκδόσεις Αλεξάνδρεια

Βερέμης Θάνος, (1991)
«Ελληνοτουρκικές σχέσεις», εκδόσεις Σάκκουλας

Βερέμης Θάνος, (1998)
«Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων», εκδόσεις Ι. Σιδερής – ΕΛΙΑΜΕΠ

Braudel Fernard, (2005)
«Η Γραμματική των Πολιτισμών», εκδόσεις Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης»

Γ

Γιαννακούρου Γεωργία (2008)
«Η Χωροταξία στην Ευρωπαϊκή Ένωση.
Εθνικές Πολιτικές και Ευρωπαϊκή Διακυβέρνηση», εκδόσεις Παπαζήση

Γκότσης Δημήτριος (2013)
«Διαδίκτυο και Επαυξημένος Χώρος», μεταπτυχιακή εργασία Εθνικού Μετσόβιου
Πολυτεχνείου.

Γρηγορίου Παναγιώτης, (2002)
«Το Μέλλον της Ευρώπης και η Συνοχή του Ευρωπαϊκού Χώρου»,
εκδόσεις Παπαζήση

Γρηγορίου Παναγιώτης (2006)
«Η έννοια του εδάφους και η ομοσπονδιακή προοπτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης»,
στο «Οι Κοινωνικές Επιστήμες Σήμερα», εκδόσεις Σάκκουλα

E

EUR LEX – «Συνθήκη Schengen»

Erick Hobsbawm, (2002),

«Η εποχή των Αυτοκρατοριών», Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης

Δ

Διάλλα Άντα, (2009)

«Η Ρωσία απέναντι στα Βαλκάνια. Ιδεολογία και πολιτική στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα», εκδόσεις Αλεξάνδρεια

Δούση Εμμανουέλα, (2001)

«Οι τουρκικές αμφισβητήσεις στο Αιγαίο. Νομικές και Πολιτικές πτυχές», Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων

H

Ηρακλείδης Αλέξης, (2007)

«Άσπονδοι Γείτονες. Ελλάδα – Τουρκία: Η διένεξη του Αιγαίου» , εκδόσεις Ι. Σιδερης

Θ

Θεοδωρόπουλος Βύρον, (1999)

«ΣΥΝΟΡΑ. Η Μεταβαλλόμενη Σημασία της Εδαφικής Κυριαρχίας» εκδόσεις ΕΛΙΑΜΕΠ, Ι. Σιδερης

Θεοφάνους Ανδρέας, (2002)

«Ευρωπαϊκή Κύπρος. Πολιτειακή δομή, οικονομία και κοινωνία. Η ένταξη και τα Σενάρια Λύσης», εκδόσεις Ι. Σιδερης

I

Ιωσηφίδης Θεόδωρος (2011)

«Σημειώσεις από το μάθημα Γεωγραφία των Μετακινήσεων», Τμήματος Γεωγραφίας Παν/μιου Αιγαίου

Ιωσηφίδης Θεόδωρος, (2002)

«Θεωρίες για την Μετανάστευση», σημειώσεις από το μάθημα «Γεωγραφική Κινητικότητα, Μετανάστευση και Τουρισμός», Τμήματος Γεωγραφίας Παν/μιου Αιγαίου

K

Kissinger Henry, (2014)

«Παγκόσμια Τάξη», εκδόσεις Λιβάνη

- Κοζέβ Αλέξανδρος, (2016)
«Λατινική Αυτοκρατορία», εκδόσεις Εξάρχεια
- Cooper Robert, (2003)
«Η Διάσπαση των Εθνών. Τάξη και Χάος στον 21^ο αιώνα», εκδόσεις Κέδρος
- Κρητικός Γιώργος, (2008)
«Έθνος και Χώρος. Προσεγγίσεις στην ιστορική μνήμη της Ευρώπης»,
εκδόσεις Μεταίχμιο
- Κολοκούρης Κυριάκος, (2009),
«Η ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Η Περίπτωση του
Φυσικού Αερίου». Πτυχιακή Εργασία Τμήματος Γεωγραφίας Παν/μίου Αιγαίου
- Κόνσολας Νικόλαος (1997),
«Χωρική Διάσταση των Οικονομικών Δραστηριοτήτων»
στο Ν. Κόνσολας «Σύγχρονη Περιφερειακή και Οικονομική Πολιτική»
εκδόσεις Παπαζήση
- Κουρλιούρος Ηλίας, (2008)
«Χωροταξική Πολιτική και το Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου», στο
Λεοντίδου Λίλα κ.α. «Η Ευρωπαϊκή Ένωση στην Αυγή της Τρίτης Χιλιετίας:
Θεσμοί. Οργάνωση και Πολιτικές», εκδόσεις Ανοιχτό Ελληνικό Πανεπιστήμιο
- Κυριακίδης Κλεάνθης, (2003)
«Πολεμικό Ναυτικό - Ισχύς και Δόξα», εκδόσεις ΓΕΝ/ΔΕΔΗΣ
- Λ**
Λεοντίδου Λίλα, (2005)
«Αγεωγράφητος Χώρα», εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα
- Μ**
Μάζης Ιωάννης, (2002)
«Γεωπολιτική. Η Θεωρία και η Πράξη», εκδόσεις Παπαζήση
- Μάζης Ιωάννης, (2016)
«Γεωπολιτική και γεωστρατηγικές της συριακής κρίσεως», εκδόσεις ΛΕΙΜΩΝ
- Μαραβέγιας Ναπολέον, (2016)
«Ευρωπαϊκή Ένωση. Δημιουργία, εξέλιξη, προοπτικές», εκδόσεις Κριτική
- Μούσης Νίκος (2002)
«Εγχειρίδιο Ευρωπαϊκής Πολιτικής», εκδόσεις Παπαζήση
- Μούσης Νίκος (2011)
«Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική», εκδόσεις Παπαζήση

Μπόση Μαρία, (2000)
«Περί Ορισμού της Τρομοκρατίας», εκδόσεις Π. Τραυλός

Π

Παπαγιάννης Δονάτος (2007)
«Ο Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης» στο Δονάτος Παπαγιάννης
«Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο», εκδόσεις Σάκκουλα

Παπακωνσταντής Γιώργος (2003)
«Σύγχρονες Απειλές Ασφάλειας και η Διεθνής Αστυνομική Συνεργασία
για την αντιμετώπισή τους», εκδόσεις Ραδαμάνθης

Παπακωνσταντής Μάρκος (2016)
«Οι Πολιτικές της Ε.Ε.: Εξωτερική, Γεωργική, Μεταναστευτική», εκδόσεις Σάκκουλα

Παπανικολάου Γεωργία (2012)
«Η αραβική άνοιξη και οι πολιτικές της Ε.Ε.»,
μεταπτυχιακή εργασία Τμήματος Πολιτικών Επιστημών και Δημόσιας Διοίκησης
Παν/μίου Πειραιά

Πετράκου Η., Ιωσηφίδης Θ. (2012)
«Γεωγραφικοί και Πολιτικοί Προβληματισμοί για τα Σύνορα και την
Μετανάστευση», στο Σ. Τρουμπέτα «Άσυλο & Μετανάστευση»,
εκδόσεις Παπαζήσης

Πρεβελάκης Γεώργιος (2016)
«Ποιοι είμαστε. - Γεωπολιτική της ελληνικής ταυτότητας», εκδόσεις Κέρκυρα

Parker Geoffrey, (2002)
«Γεωπολιτική. Παρελθόν, παρόν και μέλλον», εκδόσεις Ροές

P

Ρούκουνας Εμμανουήλ, (2011)
«Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο» εκδόσεις Σάκκουλα

Richards Denis, (2001)
«Ιστορία της Σύγχρονης Ευρώπης», εκδόσεις Παπαδήμα

Ροζάκης Χρήστος, (1979)
«Το Αιγαίο και η ελληνοτουρκική κρίση», εκδόσεις Μετόπη

Σ

Σιούσουρας Πέτρος, (2009)
«Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη:
Οι οριοθρτήσεις στη Μαύρη Θάλασσα και στην Κύπρο»,
στο «Σύγχρονες ματιές στις νομικές & πολιτικές όψεις», εκδόσεις Σάκκουλα

Σκανδάμης Νίκος, (2003)
«Ευρωπαϊκό Δίκαιο. Ι. Θεσμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
2. Ιστορική μορφολογία της Ευρωπαϊκής Ένωσης», εκδόσεις Σάκκουλα

Συντονιστικό Όργανο Δίωξης Ναρκωτικών, (2015)
«Ετήσια Έκθεση για τα Ναρκωτικά στην Ελλάδα»

Σωτηρόπουλος, Χουλιάρης, Ρούσσος, Σκλιας, (2005),
«Ο Τρίτος Κόσμος», εκδόσεις Παπαζήση

Sun Zu, (2003)
«Η Τέχνη του Πολέμου», εκδόσεις Βάνιας

T

Τσούκαλης Λουκάς, (2006)
«Ποια Ευρώπη" , εκδόσεις Ποταμός

X

Χουλιάρης Αστέρης, Πετράκου Ηλέκτρα, (2007)
«Πολιτική Γεωγραφία» στο «Ανθρωπογεωγραφία Άνθρωπος - Κοινωνία και Χώρος»,
εκδόσεις Κριτική

Ξ Ε Ν Η Β Ι Β Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α :

A

Agnew John, (2009)
“Globalization and Sovereignty”, εκδόσεις Rowman & Littlefield

B

Benno Werlen, (1998)
“Society Action and Space”, εκδόσεις ROUTLEDGE

Berry Nicholas, (1987)
“Theories on Efficacy of Terrorism”,
στο Wilkinson and Stewart “Contemporary Research on Terrorism»,
εκδόσεις Aberdeen University

Bialasiewicz Luiza & O’ Loughlin John, (2002)
“Galician Identities and Political Cartographies on the Polish-Ukrainian Border”
στο “Boundaries and Place. European Borderland in Geographical Context”
εκδόσεις ROWMAN & LITTLEFIELD PUBLISHERRS, INC

Burnett J. & Whyte D (2005)
“Embedded Expertise and the New Terrorism”
στο “Journal for Crime, Conflict and the Media”

C

Cappellin Ricardo, P. W. J. Batey (1993)
“Regional Networks, Border Regions and European Integration”, εκδόσεις
Pion Limited

D

Dolman Everett, (2005)
“Astropolitik: Classical geopolitics in the space age”, Frank Cass Publishers

E

European Council, (2005)
“The European Union Counter – Terrorism Strategy”, Brussels

European Monitoring Center for Drugs and Drug Addiction, (2016)
“EU Drug markets Report”, Publication Office of European Union

F

Franks Jason, (2009)
“Rethinking the Roots of Terrorism: Beyond Orthodox Terrorism Theory - A Critical
Research Agenda”, εκδόσεις Global Society

FRONTEX (2017)
“Risk Analysis for 2017”, FRONTEX

H

Hubbard P., R. Kitchin, G.Valentine, (2004),
” Key Thinkers on Space and Place”, εκδόσεις SAGE

J

Jackson Richard, (2007)
“The core commitments of critical terrorism studies”,
εκδόσεις European Political Science

Jervis Robert, (1976)
“Perception and Misperception in International Politics” Princeton University Press

K

Katajala Kimo, Lahteenmaki Maria, (2012)
“Imagined, Negotiated, Remembered Constructing European Borders and
Borderlands”, εκδόσεις LIT

Kepka Joanna, Murphy Alexander (2002)
“Euroregions in Comparative Perspective” στο Kaplan David
“Boundaries and Place. European Borderland in Geographical Context”
εκδόσεις ROWMAN & LITTLEFIELD PUBLISHERRS, INC

Klemencic Mladen, Shofield Clive (2002)
“An Emerging Boarderland in Eastern Slavonia?”, στο Kaplan David
“Boundaries and Place. European Borderland in Geographical Context”
εκδόσεις ROWMAN & LITTLEFIELD PUBLISHERRS, INC

Kurki, Miljia, Wight, Colin, (2007)
“International Relations and Social Science”
στο Dunne, Tim, Kurki Miljaand Smith Steve, “International Relations
Theories: Discipline and Diversity.”, εκδόσεις Oxford University Press

L

Lefebvre Henri, (1974),
“The Production of Space”, εκδόσεις BLACKWELL

Leontidou Lila, (2004)
“The Boundaries of Europe: Deconstructing three Regional Narratives”,
εκδόσεις ROUTLEDGE

M

Mac Donald Fraser, (2007)
“Anti-Astrologik-outer space and the orbit of Geography”,
στο “Progress in Human Geography”

Moeckli Daniel, (2008)
“The emergence of Terrorism as a Distinct Category of International Law”,
εκδόσεις

P

Passi Anssi, (2002)
“Place Boundaries, and the Construction of Finish Territory”, στο Kaplan David
“Boundaries and Place. European Borderland in Geographical Context”
εκδόσεις ROWMAN & LITTLEFIELD PUBLISHERRS, INC

T

Toje A (2008)
“The Consensus-Expectation Gap: Explaining Europe’ s Ineffective Foreign Policy”,
Security Dialogue, Vol 8, No1

Toros, Harmonie and Gunning, Jeroen (2009)
“Exploring a critical theory approach to terrorism studies” στο Jackson R, M. B.

Smyth and J. Gunning, “Critical Terrorism Studies: A new research agenda”
εκδόσεις Routledge

W

Watson Sc.D, (2009)
“The Securitization of Humanitarian Migration”

Williams & Phil, (2006)
“Strategy for a New World: Combating Organized Crime and Terrorism”
στο John Baylis “Strategy in the Contemporary World”, εκδόσεις Oxford University

X

Xenakis Dimitris, (2009)
“The Frozen Union for Mediterranean”,
εκδόσεις Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ:

Αθανασόπουλος Άγγελος (2017)
«Μπορεί η Ανατολική Μεσόγειος να γίνει η “νέα Νορβηγία” της ενέργειας;»
www.tovima.gr/politics/article/?aid=872975

Ευρωπαϊκή Επιτροπή: europa.eu/pol/ener

Ευρωπαϊκή Επιτροπή: europa.eu/environment/efe/themes/climate-action/integrated-eu-policy-arctic_en

Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία: ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/history

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο
Δήλωση Ευρωπαϊκής Ένωσης – Τουρκίας, 18Μαρτίου 2016:
www.consilium.europa.eu/el/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement

Eastern Borders Annual Risk Analysis (2013)
www.frontex.europa.eu/assets/Publication/Risk_Analysis/EB_ARA_2013.pdf
προβολή 20/3/2017

International Center for Counter – Terrorism – The Hague (2015),
<http://icct.nl/wp-content/uploads/2015/12/ICCT-Schmid-Foreign-Terrorist-Fighters-with-IS-A-European-Perspective-December2015.pdf>

Goldsmith Eloise, (2017)

mironline.ca/northern-sea-route-trudeaus-russia-problem/

Luhn Alec (2016),

www.theguardian.com/world/2016/jan/14/norway-tells-refugees-bikes-russia-bicycle-immigration-storkog προβολή 19/3/2017

Meysan Tierry (2014)

www.voltairenet.org/article182726.html#nb9 προβολή 08/05/2017

Nelsen Arthur, (2016)

www.theguardian.com/enviromentn/2016/feb/04/morocco-to-switch-on-first-phase-of-world's-largest-solar-plant

Nyiri Pal, (2015)

<http://visegradinsight.eu/movement-of-people-is-a-norm-not-a-crisis>